



รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย

“การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์อย่างมีส่วนร่วมของ
ชุมชน อำเภอบุณฑล จังหวัดแม่ฮ่องสอน”

โดย

นายสังเวียน ดวงสุภา และคณะ

กรกฎาคม 2547



สัญญาเลขที่ RDG46N0034

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย

“การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์อย่างมีส่วนร่วมของ
ชุมชน อำเภอบุณฑล จังหวัดแม่ฮ่องสอน”

คณะผู้วิจัย

- | | |
|---------------------------------|-----------------|
| 1. นายสังเวียน ดวงสุภา | นักวิจัย |
| 2. นายสันติรัฐ สุปินธรรม | ผู้ช่วยนักวิจัย |
| 3. นายธนสาร พรหมรัตน์ | ผู้ช่วยนักวิจัย |
| 4. นางสาวพิณ โยธา | ผู้ช่วยนักวิจัย |
| 5. นายรศ สัจสุทธี | ผู้ช่วยนักวิจัย |
| 6. น.ส.อุดมทรัพย์ ทั้งเชียงใหม่ | ผู้ช่วยนักวิจัย |
| 7. นางเทียมจันทร์ ดวงสุภา | ผู้ช่วยนักวิจัย |

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับ ครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว.สำนักงานภาค ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.สำนักงานภาค จึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัย ให้มีความ ยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนอออกมาในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและ รูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของ

กระบวนการวิจัยมากกว่า ผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็น พี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และ นักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าว ได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัย สู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการ โดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.สำนักงานภาค

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยกระบวนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชน อำเภอชุมพล จังหวัดแม่ฮ่องสอน เล่มนี้ จัดทำขึ้นเพื่อรายงานผลการดำเนินงาน งานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2546 ถึง เดือนมกราคม 2549 ซึ่งเป็นระยะที่ดำเนินงานช่วงแรกถึงช่วงสุดท้ายของทีมงานวิจัยและกลุ่มเป้าหมาย ตลอดจนเป็นการเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้าใจ สืบค้นหาภูมิปัญญาและผู้รู้ในพื้นที่ ซึ่งทีมงานวิจัยได้ไปศึกษา พัฒนาหลักสูตรและนำเอาองค์ความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจากการปฏิบัติจริงในพื้นที่ และนำเข้าไปสู่โรงเรียนนาร่อง 6 โรงเรียน และกับอีก 2 ศูนย์การเรียนรู้ ในอำเภอชุมพล คือ

- 1) โรงเรียนพุทธเกษตรชุมพล
- 2) โรงเรียนบ้านแม่ฮอดหลวง
- 3) โรงเรียนบ้านหัวแม่สุริน
- 4) โรงเรียนบ้านปางคอง
- 5) โรงเรียนบ้านหัวปอน
- 6) โรงเรียนบ้านแม่สุริน
- 7) ศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บ้านพะยอม สังกัดศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน
- 8) ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาบ้านหนองป่าก่อ

นอกจากนี้รายงานวิจัยฉบับนี้ได้เสนอความเป็นมา และความสำคัญของปัญหาการทำงานวิจัย การทบทวนเอกสารข้อมูล บริบทชุมชน วิธีการดำเนินงาน กระบวนการทำงานวิจัย เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ซึ่งในการทำงานครั้งนี้ได้ดำเนินงาน 3 ตำบล คือ ตำบลชุมพล ตำบลแม่ฮอด ตำบลแม่ข่มน้อย อีกทั้งในการทำงานครั้งนี้ได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เข้าร่วมสนับสนุน ทั้งภาคการปกครองและภาคการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณสุรพล สัตยารักษ์ อดีตนายอำเภอชุมพล อาจารย์ประหยัด เงินใสศึกษานิเทศก์ 7 และอาจารย์กรรณิการ์ กระจำวงศ์ศึกษานิเทศก์ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 ตลอดจนคุณบรรณิบูรณ์ วชิราภภาพ ผู้จัดการธนาคารกรุงไทยสาขาชุมพล ซึ่งได้กรุณาเป็นที่ปรึกษาและให้คำแนะนำด้วยดีมาโดยตลอด และที่จะลืมเสียมิได้ก็คือ คณะผู้บริหารสถานศึกษา คณะครูและนักเรียนทั้ง 6 โรงเรียน กับอีก 2 ศูนย์การเรียนรู้ ตลอดจนหม่อมวลมิตรและเพื่อนๆ ทีมงานวิจัยทุกคน ที่ได้ให้กำลังใจและสนับสนุนงานวิจัยนี้ด้วยดีมาโดยตลอด ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

หวังว่ารายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์หลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์ฯ เล่มนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะไม่มากนัก

ทีมงานวิจัย

กรกฎาคม 2547

บทคัดย่อ

การวิจัยหลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนอำเภอขุนยวม ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์เกษตรอินทรีย์ของอำเภอขุนยวม
2. เพื่อศึกษาปัญหาด้านการเกษตรของอำเภอขุนยวม
3. เพื่อสืบหาผู้ที่มีความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์
4. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์
5. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ในการจัดการหลักสูตรฝึกอบรมด้านเกษตรอินทรีย์
6. เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์
7. เพื่อให้เกิดหลักสูตรเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสมต่อชุมชนของอำเภอขุนยวมอย่างยั่งยืน

พื้นที่ดำเนินงานวิจัย 3 หมู่บ้าน 2 ตำบล คือ

- ตำบลแม่ฮูดอ (บ้านหัวแม่สุริน, บ้านพะยอม หมู่ 2)
- ตำบลขุนยวม (บ้านขุนยวม หมู่ 1 และหมู่ 2)

ผู้ร่วมวิจัยประกอบด้วยกลุ่มเกษตรกร

- ตำบลแม่ฮูดอ (บ้านหัวแม่สุริน, บ้านพะยอม หมู่ 2)
- ตำบลขุนยวม (บ้านขุนยวม หมู่ 1 และหมู่ 2)
- คณะครูผู้บริหารสถานศึกษาและโรงเรียนประถมศึกษา 6 โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอนเขต 1
- ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บ้านพะยอม หมู่ 2 ตำบลแม่ฮูดอ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาบ้านหนองป่าก่อ หมู่ 1 ตำบลขุนยวม
- องค์กรปกครองท้องถิ่น หน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชน องค์กรเครือข่ายชุมชน

กระบวนการทำงานวิจัยมี 10 กิจกรรมคือ

- 1) เตรียมชุมชน
- 2) เลือกพื้นที่เป้าหมาย
- 3) สำรวจสภาพปัญหาความต้องการของชุมชน
- 4) วิเคราะห์ สังเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียน
- 5) กำหนดความต้องการ
- 6) กิจกรรมการเรียนรู้การสอน
- 7) การสรุปผลประเมินผล

- 8) คืบข้อมูลและหลักสูตรท้องถิ่นสู่ชุมชน
- 9) ปรับปรุงแก้ไขเอกสาร / การจัดการเอกสาร
- 10) นำเสนอผลงานต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยได้แบ่งออกเป็น 3 ช่วงคือ

- ช่วงที่ 1 ขั้นเตรียมการ เตรียมความพร้อมชุมชน สร้างความเข้าใจ สำรวจสภาพปัญหาของชุมชน วิเคราะห์ปัญหา สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน
- ช่วงที่ 2 การดำเนินงานจะเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ครู ผู้เรียน โดยนำสภาพปัญหาความต้องการของชุมชนเป็นแนวทางการดำเนินงานเพื่อร่วมกันหารูปแบบที่เหมาะสม
- ช่วงที่ 3 ระดมความคิด กำหนดเนื้อหาสาระของหลักสูตร ทดลองจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน ปฏิบัติการจริง สรุปผลประเมินผล คืบข้อมูลหลักสูตรท้องถิ่นสู่ชุมชน โดยภาพรวมความเหมาะสมกับสภาพปัญหาของท้องถิ่นขึ้นอยู่กับแต่ละพื้นที่ที่จะนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับพื้นที่จริง

ผลการดำเนินงานวิจัยทั้งหมดบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย ทำให้ได้หลักสูตรท้องถิ่น เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้เกี่ยวข้อง รวมทั้งชาวบ้าน นักวิชาการ เกิดความพึงพอใจและเหมาะสมกับสภาพปัญหาของชุมชน เพราะเป็นหลักสูตรที่มาจากความต้องการของชุมชนจริงๆ ชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมและให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะที่มาจากชุมชนเองจริงๆ

สารบัญ

หน้า

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

กิตติกรรมประกาศ

บทคัดย่อ

สารบัญ

บทที่ 1 บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญ	1
2. วัตถุประสงค์	3
3. คำถามวิจัย	3
4. ขอบเขตพื้นที่	3
5. กลุ่มเป้าหมาย	3
6. เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย	4
7. รูปแบบและวิธีการดำเนินงานวิจัย	4
8. แผนการดำเนินการวิจัย	5
9. ระยะเวลาและงบประมาณ	5
10. ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	6
11. บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	6
12. นิยามศัพท์	6
13. ที่ปรึกษา / คณะวิจัย / ทีมวิจัย	7
14. เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย	9

บทที่ 2 บริบทชุมชน 3 หมู่บ้าน

2.1 บริบทชุมชนในพื้นที่ ต.ขุนขม 2 หมู่บ้าน	10
2.2 บริบทหมู่บ้านพะยอย	23

บทที่ 3 กระบวนการวิจัยโดยชุมชนมีส่วนร่วม

3.1 กรอบแนวคิดและการแบ่งช่วงเวลาดำเนินการวิจัย	33
3.2 กระบวนการดำเนินงานวิจัยในช่วงที่ 1	35
- เวทีทำความเข้าใจเตรียมชุมชนและทีมงาน 3 หมู่บ้าน (2 ครั้ง)	35

- เวทีศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน	38
- เวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้และประสบการณ์จากผู้รู้ประจำเดือน	41
- เวทีกำหนดความต้องการวิเคราะห์สภาพปัญหาของแต่ละหมวดหมู่ของปัญหา	42
- จัดเวทีระดมความคิดเห็น แนวทางการร่างหลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์ฯ	43
- เวทีกำหนดแนวทางร่างหลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์ฯ อำเภอขุนยวม	45
- สรุปเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประจำเดือน	46
- สรุปเวทีเสวนาวิเคราะห์หลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์	47
- สรุปเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประจำเดือน	50

3.3 กระบวนการดำเนินงานวิจัยในช่วงที่ 2 51

- เวทีทบทวนแผนการดำเนินงาน	51
- เวทีเสวนาทีมงานวิจัยและทีมที่ปรึกษาวิจัย	52
- เวทีทดลองการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนหลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์	53
- เวทีประชุมติดตามงานวิจัยประจำเดือน	55
- เวทีติดตามการทดลองการใช้หลักสูตรท้องถิ่น ในสถานศึกษา	59
- เวทีประชุมแลกเปลี่ยนติดตามการทดลองการใช้หลักสูตรท้องถิ่น	62
- เวทีแลกเปลี่ยนติดตามการทดลองการใช้หลักสูตรท้องถิ่นในสถานศึกษา	64
- เวทีแลกเปลี่ยนติดตามการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์ในสถานศึกษา	66

3.4 กระบวนการดำเนินงานวิจัยในช่วงที่ 3 69

- เวทีทบทวนหลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์ เข้าใจแนวทางการพัฒนาหลักสูตร	69
- สรุปเวทีแลกเปลี่ยนปฏิบัติการเรียนรู้หลักสูตรเกษตรอินทรีย์ฯ	71
- สรุปเวทีปฏิบัติการเรียนรู้หลักสูตรเกษตรอินทรีย์ฯ	74
- เวทีสรุปผลการดำเนินงานวิจัยช่วงที่ 3 สู่ชุมชน	77

บทที่ 4 ผลการดำเนินงานวิจัยในเชิงเนื้อหา

4.1 สถานการณ์เกษตรอินทรีย์อำเภอขุนยวม	79
4.2 ปัญหาด้านการเกษตรอำเภอขุนยวม	90
4.3 องค์ความรู้ ผู้รู้ ด้านเกษตรอินทรีย์อำเภอขุนยวม	100
4.3.1 องค์ความรู้จากงานวิจัย	
4.3.2 องค์ความรู้จากประสบการณ์งานพัฒนา	106
4.3.3 องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น	107

ตัวอย่างองค์ความรู้บ้านพะยอม

1) ความเชื่อกับวิถีทางการเกษตร “ปะกาเกอะญอ” 107

2) องค์ความรู้เกี่ยวกับ “ไร่หมุนเวียน” 109

ตัวอย่างภูมิปัญญาการปลูกข้าวนาคนพื้นเมือง อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.34 ผู้รู้ด้านเกษตรกรรมยั่งยืน 128

บทที่ 5 หลักสูตรเกษตรอินทรีย์

5.1 กระบวนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์ 129

5.2 การกำหนดหัวข้อเนื้อหาเป็นร่างหลักสูตร 130

5.3 ตัวอย่างหลักสูตรเกษตรอินทรีย์ 135

5.4 สรุปผลการทดลองสอนหลักสูตรเบื้องต้น 162

บทที่ 6 สรุปและวิเคราะห์ผล

6.1 ด้านกระบวนการจัดทำหลักสูตร 163

6.2 วิเคราะห์ผลการจัดทำหลักสูตรเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสม 166

6.3 ปัญหาในการดำเนินงาน 169

6.4 ผลกระทบกับผู้เกี่ยวข้องและบทเรียนจากงานวิจัย 170

6.5 ข้อเสนอแนะ 173

6.6 สรุป 174

ประวัตินักวิจัย

บรรณานุกรม

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญ

สืบเนื่องอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นพื้นที่ที่มีประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร ถึงแม้ว่าพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำที่ใช้ในการเพาะปลูกจะไม่มากนัก แต่ด้วยประชากรส่วนหนึ่งเป็นชาวไทยภูเขา ทำให้พื้นที่ทำกินอยู่บนพื้นที่สูงเป็นส่วนใหญ่ของอำเภอขุนยวม

ประชากรของอำเภอขุนยวมจึงไม่ได้รับการศึกษาอย่างเต็มที่ จึงมีคนรุ่นใหม่เท่านั้นที่มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนในระดับสูง แต่เมื่อจบการศึกษามาแล้วไม่ยากประกอบอาชีพทางการเกษตรเท่าไรนัก เนื่องจากอาจเป็นเพราะความรู้ที่เรียนมาไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของพ่อแม่ ตลอดจนครอบครัวผู้เรียน ประกอบกับค่านิยมของการทำงานอย่างมีน้ำมีนิตา อาทิเช่น รับราชการที่มีเงินเดือน ทำให้ตระหนักถึงความสำคัญต่ออาชีพเกษตรกร อาชีพเหล่านี้จึงมีความสำคัญน้อยลงไปเรื่อยๆ จนชาวไร่ชาวนาส่วนหนึ่งพยายามที่จะขายไร่นาเพราะไม่มีลูกหลานสานต่อ แล้วอพยพไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ

นอกจากนี้ภาพการเกษตรแบบดั้งเดิมเปลี่ยนไปตามกระแสของเกษตรเชิงเศรษฐกิจที่ต้องปลูกเพื่อขาย ทำให้มีการเร่งรีบในการผลิต ดังนั้นเกษตรกรจึงหันมาใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงเพิ่มขึ้น ผลกระทบที่ส่งผลกระทบต่อ 3 ประการ คือ

- (1) สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ การถางป่าเพื่อการเพาะปลูกและสารเคมีตกค้างไหลลงสู่แม่น้ำ
- (2) สุขภาพของเกษตรกรทรุดลงและเจ็บป่วยบ่อยขึ้น
- (3) เกษตรกรมีหนี้สินมากขึ้นในแต่ละปี ทั้งจำนวนผู้กู้และวงเงินกู้ที่สูงขึ้นของเกษตรกร

ในอำเภอขุนยวมจะปลูกพืชตามลักษณะของพื้นที่การเพาะปลูก โดยแบ่งได้ดังนี้

1) ในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ เช่น แม่น้ำยวม แม่น้ำปอน พื้นที่เพาะปลูกได้แก่ปลูกข้าวแบบดำนาฤดูฝนปลูกกระเทียมและถั่วเหลืองในฤดูหนาวต่อฤดูร้อน การปลูกข้าวของคนขุนยวม ที่เป็นชนพื้นเมืองจะเป็นการเพาะปลูกไว้กินให้พอในตลอดปี และสำหรับผู้ที่มีที่ดินมาก และเพาะปลูกได้มากกว่าที่จะเก็บไว้บริโภค ก็จะนำออกขายส่วนหนึ่ง แต่ก็มีเกษตรกรบางรายที่ต้องขายข้าวก่อนเพื่อนำไปใช้หนี้สหกรณ์ หรือ ธกส. หรือบางรายอาจจะไม่ได้ข้าวไว้บริโภคเลยเพราะจะต้องจ่ายเป็นค่าแรงของลูกจ้างที่มาช่วยทำนา ซึ่งเริ่มตั้งแต่ไถนาจนกระทั่งเก็บเกี่ยวและนวดข้าว การเพาะปลูกกระเทียมของเกษตรกรของอำเภอขุนยวมจะเป็นการปลูกเพื่อบริโภคไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะขายให้พ่อค้ามากกว่า เนื่องจากกระเทียมอำเภอขุนยวมมีคุณภาพที่ดี มีพ่อค้ามารับซื้อเพื่อเอาไปจำหน่ายเพื่อบริโภคและจำหน่ายเพื่อที่จะเป็นพันธุ์ในการเพาะปลูก เพราะกระเทียมจากอำเภอขุนยวมส่วนใหญ่กลีบสมบูรณ์ ไม่ฝ่อง่ายและกลีบเป็นสีม่วง กลิ่นฉุน โดยพ่อค้าจังหวัดลำพูนจะชอบซื้อกระเทียมของเกษตรกรอำเภอขุนยวมไปปลูกมาก แต่ระยะหลังเกษตรกรที่ปลูกกระเทียมหันมาใช้สารเคมีกันมาก ทำ

ให้เกิดภาวะต้นทุนสูง แต่ราคาต่ำเดิม คุณภาพก็ต่ำลง แต่การปลูกถั่วเหลืองจะไม่ค่อยมีปัญหามากนัก เพราะถั่วเหลืองปลูกง่ายโดยไม่ต้องใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลง เมื่อราคาต่ำเดิม ต้นทุนการเพาะปลูกต่ำก็ ยังถือว่าได้เงินอยู่บ้าง

2) ในเขตบนภูเขา ชาวไทยภูเขาที่เป็นเผ่ากระเหรี่ยงจะปลูกข้าวไร่และพืชพื้นบ้านอื่นๆ เช่น ในฤดูฝนจะปลูกข้าวโพด ถั่วเหลือง พักทอง แดงกวาดอย (ผลไม้ขนาดใหญ่ที่กินได้) พอถึงฤดูแล้ง จะไม่เพาะปลูกมากนัก อาจเป็นเพราะไม่มีน้ำเพียงพอสำหรับการเพาะปลูก สำหรับชาวเขาเผ่าม้งใน ตำบลแม่ฮาดและตำบลแม่ข่มน้อยจะเน้นการปลูกพืชผักเพื่อการจำหน่ายตลอดปี เช่น กะหล่ำปลี แครอท มะเขือเทศและผักกาดขาวปลี แต่ชาวม้งจะปลูกข้าวไร่กิน ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะลงมาเช่าที่นาของ เกษตรกรอำเภอขุนยวมทำ โดยจะเช่าประมาณ 10 – 30 ไร่ / ครอบครัว หรือบางครั้งเรือนไม่ปลูกข้าวแต่ จะขายพืชผักและนำเงินไปซื้อข้าวกินแทน

ความรู้ด้านเกษตร การพัฒนาการเกษตร ความเข้าใจระบบสหกรณ์และการตลาดยังมีไม่มากนัก เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่ที่ทำไร่นาจะเป็นรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย และรุ่นพ่อแม่ที่ขาดความรู้ความเข้าใจใน เรื่องดังกล่าว อีกทั้งไม่ค่อยจะมีคนรุ่นต่อไปที่มีความรู้มาสานต่องานเกษตรกรรมที่ทำอยู่ และเด็กรุ่น หลังมักจะมองงานในไร่นาว่าเป็นงานหนัก แคร่ร้อน เหนื่อย ได้เงินไม่คุ้มค่า จึงไม่ค่อยสนใจหรือไม่ทำ เลย

ด้วยสภาพดังกล่าวทำให้คนขุนยวมกลุ่มหนึ่งตั้งเครือข่ายเกษตรทฤษฎีใหม่ขึ้น โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อการปรับวิถีชีวิตในการทำเกษตรที่ใช้สารเคมีและค่านิยมที่ไม่อยากทำนามาสู่การทำ เกษตรอินทรีย์และการเป็นอยู่อย่างพอเพียง ตามแนวทางพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว องค์ปัจจุบัน ซึ่งที่ผ่านมากลุ่มเครือข่ายเกษตรทฤษฎีใหม่ได้จัดการฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้นในการ ขยายองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์กับการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน เพื่อให้สอดคล้องกับการดำรงชีวิตของ ผู้เรียนและชุมชน ที่ปัจจุบันประกอบอาชีพทางการเกษตร ด้วยสภาพพื้นที่ที่เอื้ออำนวย อีกทั้งอาหารยัง เป็นสิ่งสำคัญในปัจจัยสี่แห่งการดำรงชีวิต ในการพัฒนาสิ่งใดที่เป็นวัตถุดิบตามแต่ชีวิตมนุษย์จะขาดซึ่ง อาหารไม่ได้เลย และจากนโยบายของรัฐบาลที่สุขภาพของประเทศไทย ที่ต้องการส่งผลผลิตด้าน การเกษตรส่งออกสู่ตลาดโลก และแนวพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถที่ต้องการ ให้ประเทศไทยเป็นคลังอาหารโลกที่มีคุณภาพและปลอดภัยจากสารเคมี

ในเดือนสิงหาคม 2545 ที่ผ่านมามีการประชุมสัมมนาเรื่องการเกษตรที่ยั่งยืนของชาว เกษตรกรอำเภอขุนยวมขึ้น ที่ศูนย์ส่งเสริมเพื่อการพัฒนา บ้านหนองปากอ อำเภอขุนยวม จังหวัด แม่ฮ่องสอน โดยได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จากภาพความ ต้องการของผู้เข้าร่วมประชุม ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ครู นักเรียน และชาวบ้าน มีความเห็นตรงกันว่า ควรสร้างเกษตรกรจากฐานลูกหลานให้มีความรู้ คุณภาพและภาคภูมิใจในอาชีพเกษตรกร ไม่เช่นนั้น อำเภอขุนยวมจะไม่มีใครอยากเพาะปลูก ปล่อยให้ที่นารกร้าง และชาวขุนยวมอาจจะต้องซื้อผลผลิตจาก

ที่อื่นก็ได้ จึงได้หารือกันว่าจะทำอย่างไรที่จะเกิดการพัฒนาเกษตรอย่างยั่งยืนในวิถีชีวิตทางเกษตรอินทรีย์

การศึกษาจึงถูกนำมาเป็นเครื่องมือที่ต่อเนื่องกับความรู้เกษตรอินทรีย์และสร้างทัศนคติสู่รุ่นต่อไป การปฏิรูปการศึกษาที่เอื้อต่อการทำหลักสูตรท้องถิ่นได้ในสถานศึกษาจึงเป็นโอกาสที่ดีที่สุดต่อคนรุ่นใหม่ให้เป็นไปตามเป้าหมาย ดังนั้นคนชุมชนจึงต้องเข้ามาช่วยกันสร้างหลักสูตรการศึกษาในโรงเรียนเพื่อให้มีการเรียนด้านการเกษตรที่ชาญฉลาด ทันเหตุการณ์ ทันโลก มีความคิดพัฒนาตลอดเวลา มีความเข้าใจและสามารถบริหารระบบสหกรณ์ให้มีคุณภาพ รักท้องถิ่นและภาคภูมิใจในความเป็นมาของชาวนา

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อศึกษาสถานการณ์เกษตรอินทรีย์ของอำเภอบุณยวม
- 2.2 เพื่อศึกษาปัญหาเกษตรอินทรีย์ของอำเภอบุณยวม
- 2.3 เพื่อสืบค้นหาผู้ที่มีความรู้การทำเกษตรอินทรีย์
- 2.4 เพื่อศึกษาองค์ความรู้การทำเกษตรอินทรีย์
- 2.5 เพื่อศึกษาองค์ความรู้การจัดหลักสูตรการฝึกอบรมด้านการเกษตร
- 2.6 เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างหลักสูตรเกษตรอินทรีย์
- 2.7 เพื่อให้เกิดหลักสูตรเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสมต่อชุมชนของอำเภอบุณยวม อย่างยั่งยืน

3. คำถามวิจัย

การสร้างรูปแบบเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสมต่อเกษตรกรอำเภอบุณยวมควรเป็นอย่างไร

4. ขอบเขตพื้นที่

กลุ่มเกษตรกรบ้านพะยอม หมู่ที่ 2 ตำบลแม่อุคอ อำเภอบุณยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน และบ้านบุณยวม หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 ตำบลบุณยวม อำเภอบุณยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ศูนย์กลางการดำเนินงาน

1. ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาบ้านหนองป่าก่อ หมู่ที่ 1 ตำบลบุณยวม อำเภอบุณยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. ศูนย์การเรียนรู้ชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" บ้านพะยอมหมู่ที่ 2 ตำบลแม่อุคอ อำเภอบุณยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

5. กลุ่มเป้าหมาย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งกลุ่มเป้าหมายที่จะเข้าร่วมโครงการวิจัยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ๆ ละ 10 คน ดังนี้

- 5.1 กลุ่มเกษตรกรผู้เข้าร่วมทำหลักสูตรทดลองการปฏิบัติงาน หมู่ที่ 2 ตำบลขุนขวม อำเภอ
ขุนขวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 10 คน
- 5.2 กลุ่มเกษตรกรผู้เข้าร่วมทำหลักสูตรทดลองการปฏิบัติงาน หมู่ที่ 1 ตำบลขุนขวม จังหวัด
แม่ฮ่องสอน จำนวน 10 คน
- 5.3 กลุ่มเกษตรกรผู้เข้าร่วมทำหลักสูตรทดลองการปฏิบัติงาน หมู่ที่ 2 ตำบลขุนขวม อำเภอ
ขุนขวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 10 คน
- 5.4 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญทางการเกษตร จำนวน 10 คน

6. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- 6.1 สํารวจสภาพปัญหาของชุมชน โดยวิธีประเมินสภาวะชนบทแบบเร่งด่วน
- 6.2 วิเคราะห์สภาพปัญหาชุมชน และความต้องการของผู้เรียนวิธี NP วิธีกางปลา และวิธี
ต้นไม้ปัญหา

7. รูปแบบและวิธีการดำเนินการวิจัย

- 7.1 การวิจัยหัวข้อรูปแบบหลักสูตรเกษตรอินทรีย์กับการพัฒนาเพื่อท้องถิ่นที่ยั่งยืน อำเภอ
ขุนขวม เป็นการวิจัยปฏิบัติอย่างมีส่วนร่วม โดยมีเนื้อหาการพัฒนาหลักสูตรแสดง
ขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้
การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบ่งเป็น 3 รูปแบบ คือ
รูปแบบที่ 1 เกิดจากปัญหาของบุคคลหรือชุมชน
รูปแบบที่ 2 เกิดจากความต้องการหรือความจำเป็นของชุมชน
รูปแบบที่ 3 แม้จะไม่มีปัญหาเร่งด่วนดังเช่นสองรูปแบบข้างต้น แต่เพื่อรักษาประเพณี
วัฒนธรรมหรือแนวทางการดำรงชีวิตอันดีงามของหมู่บ้านหรือชนเผ่า
- 7.2 ลักษณะของหลักสูตรท้องถิ่น
 1. เป็นหลักสูตรที่ตอบสนองชีวิตจริง เป็นหลักสูตรที่สร้างจากสิ่งที่เป็นปัญหาที่สอน
ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เพื่อการแก้ปัญหา
 2. เป็นหลักสูตรที่บูรณาการกับวิชาต่าง ๆ ได้
 3. เป็นหลักสูตรระยะสั้นที่เป็นปัจจุบันที่ตรงกับความต้องการของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย
ในปัจจุบัน
 4. เป็นหลักสูตรที่ครู ผู้เรียน และชุมชนจะเป็นผู้ที่ร่วมกันสร้างหลักสูตรของเหตุการณ์
หรือปัญหาในขณะนั้นการพัฒนาท้องถิ่นแยกเป็น 2 ลักษณะ คือ
ลักษณะที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจากสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น
ลักษณะที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรแกนกลาง

7.3 วิธีการดำเนินการ

ขั้นตอนที่ 1 สํารวจสภาพปัญหาชุมชนโดยการประเมินสภาวะชนบทอย่างเร่งด่วน

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดความต้องการในการเรียนรู้ของแต่ละหมวดปัญหา

ขั้นตอนที่ 3 เขียนแผนการสอนตามความต้องการที่กำหนดแต่ละประเด็นตามหัวข้อต่อไปนี

- 1) หัวข้อเนื้อหา
- 2) สาระสำคัญ
- 3) ขอบเขตของเนื้อหา
- 4) จุดประสงค์ทั่วไป
- 5) จุดประสงค์เฉพาะ
- 6) กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการ I.P.O. ตามวิธีของ
ทฤษฎีเป็นระบบ
- 7) สื่อการเรียนการสอน
- 8) ประเมินผล

ขั้นตอนที่ 5 จัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ขั้นตอนที่ 6 ประเมินผล

8. แผนการดำเนินการวิจัย

- 8.1 เตรียมชุมชนทำความเข้าใจเลือกพื้นที่เป้าหมาย
- 8.2 เวทีสำรวจสภาพปัญหาความต้องการของชุมชน
- 8.3 เวทีวิเคราะห์ สังเคราะห์ สภาพของชุมชนและความต้องการของผู้เรียน
- 8.4 เวทีกำหนดความต้องการของผู้เรียนรู้ของแต่ละหมวดปัญหา
- 8.5 เวทีระดมความคิดเห็นจัดการเรียนการสอนและความต้องการ
- 8.6 เวทีจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
- 8.7 เวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนการสอนประจำเดือน
- 8.8 เวทีการสรุปผล ประเมินผล
- 8.9 เวทีคืนข้อมูลและหลักสูตรท้องถิ่นสู่ชุมชน
- 8.10 ปรับปรุงแก้ไขเอกสาร จัดพิมพ์เข้ารูปเล่ม
- 8.11 นำเสนอผลงานวิจัยต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

10. ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

- 10.1 ได้ทราบข้อมูลถึงสถานการณ์เกษตรอินทรีย์อำเภอขุนยวม
- 10.2 ได้ข้อมูลปัญหาเกษตรอินทรีย์อำเภอขุนยวม
- 10.3 ได้ข้อมูลผู้รู้เกษตรอินทรีย์อำเภอขุนยวม
- 10.4 ได้องค์ความรู้การทำเกษตรอินทรีย์อำเภอขุนยวม
- 10.5 ได้องค์ความรู้การจัดหลักสูตร การฝึกอบรมด้านเกษตรอินทรีย์
- 10.6 ชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างหลักสูตรเกษตรอินทรีย์
- 10.7 ได้หลักสูตรเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสมต่อชุมชนของอำเภอขุนยวม

11. บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 11.1 ครู ศสช. ครูอาสาฯ ครูประจำกลุ่ม กศน. อำเภอขุนยวม ชาวบ้านผู้เรียน ตำบลแม่อุคอ ตำบลแม่ข่มน้อย
- 11.2 เจ้าหน้าที่ศูนย์บริการด้านการศึกษานอกโรงเรียน นักวิชาการ สปอ.ขุนยวม ศ.น สปอ.ขุนยวม
- 11.3 องค์การบริหารส่วนตำบลแม่อุคอ ตำบลแม่ข่มน้อย
- 11.4 หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ เช่น พัฒนาชุมชน สำนักงานการประถมศึกษา สาธารณสุข หน่วยจัดการต้นน้ำแม่สะมาด โครงการอนุรักษ์ร่องเท้าบ้านพะยอม สำนักงานเกษตรอำเภอขุนยวม ศูนย์ส่งเสริมฯชาวเขาแม่อุคอ
 - เครือข่ายองค์กรชุมชนอำเภอขุนยวม
 - เครือข่ายเกษตรทฤษฎีใหม่อำเภอขุนยวม
 - ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาบ้านหนองป่าก่อ
 - โรงเรียนพุทธเกษตรอำเภอขุนยวม

นิยามศัพท์

เกษตรอินทรีย์ หมายความว่า การทำเกษตร (ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์) ที่ไม่ใช้สารเคมีที่มนุษย์ทำขึ้น แต่ใช้วัสดุจากธรรมชาติแทน เพื่อลดพิษภัยที่อาจเกิดจากสารเคมีทั้งในดิน ในน้ำ ในอากาศ และในผลผลิต

หลักสูตรท้องถิ่น คือ หลักสูตรที่สถานศึกษา ครูและผู้เรียนร่วมกันสร้างขึ้นเพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้นำไปใช้ในชีวิตจริง เรียนแล้วเกิดการเรียนรู้ สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีคุณภาพและเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมอย่างมีความสุข หลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่มาจากปัญหาและความต้องการของผู้เรียนเป็นหลักสูตรที่ปรับให้เข้ากับวิถีชีวิตจริงของผู้เรียนในท้องถิ่นอย่างครบวงจร หรือเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันแต่ไม่มีในหลักสูตรแกนกลาง

หลักสูตรแกนกลาง คือ หลักสูตรที่สร้างขึ้นจากส่วนกลาง เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนได้เรียนรู้ เป็นเรื่องส่วนรวม หรือสิ่งที่เป็นอย่างๆ

รูปแบบ หมายความว่า เค้าโครงสร้างที่กำหนดให้โดยเฉพาะท้องถิ่นอำเภอบุณยวม

การพัฒนา หมายความว่า การทำให้ดีขึ้น ดีกว่าเดิม

ยั่งยืน หมายความว่า อยู่นาน มีชีวิตอยู่คงทน

เกษตรกร หมายถึง ผู้ทำการเกษตรกรรมในพื้นที่อำเภอบุณยวม

ที่ปรึกษาคณะวิจัย

1. นายประหยัด เงินใส ศึกษาพิเศษ
2. นายพงษ์ศักดิ์ บุญเป็ง ผอ. ศปอ.บุณยวม
3. นายวัลลภ สุวรรณอากาศ หัวหน้าโครงการวิจัยการใช้จุลินทรีย์ในท้องถิ่น
4. นายบุญสุข เตือนขวัญ หัวหน้าโครงการวิจัยทางเลือกที่เหมาะสมในการผลิตกระเทียม
5. นายสมชัย แซ่ตัน ศูนย์การศึกษาเพื่อการพัฒนาหนองป่าก่อ
6. นายบริบูรณ์ วชิราภาพ ผู้จัดการธนาคารกรุงไทยสาขามุขบวม
7. นายสุวิทย์ วรินทร์ โครงการวิจัยรูปแบบการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตสู่การลด ละ เลิกการใช้สารเคมี
8. นายพัฒนา ไชยพันโท เจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษาเพื่อการพัฒนาหนองป่าก่อ
9. นายทวี ถิ่นนา ผู้ประสานงานโครงการจัดการทรัพยากร ๑ กลุ่มน้ำบวม
10. น.ส.กรรณิการ์ กระจำวงศ์ ศึกษาพิเศษอำเภอบุณยวม
11. เกษตรอำเภอบุณยวม
12. หัวหน้าหน่วยจัดการอนุรักษ์ต้นน้ำแม่สะมาด อ.บุณยวม
13. ครูใหญ่โรงเรียนแม่อุคหลวง
14. ครูใหญ่โรงเรียนหัวปอน
15. ผอ.โรงเรียนหัวแม่สุริน
16. นายภาสกร สุขเข้ม สถาบันสี่แยกอินโดจีน

คณะผู้วิจัย

1. นายสังเวียน ดวงสุภา นักวิจัย
2. นายธนสาร พรหมรัตน์ ผู้ช่วยนักวิจัย
3. นายสันติรัฐ สุปินธรรม ผู้ช่วยนักวิจัย

ทีมวิจัย

1. นายรศ สันต์สุทธิ์	หัวหน้าทีม
2. นายพิเชษฐ์ เหล่าทอง	ทีมวิจัย
3. นายอาคม สกุลมหาสิงห์	ทีมวิจัย
4. น.ส. อุดมทรัพย์ ทังเชียงใหม่	ครู ศศช.
5. นายพะฉ่อยบุญ ปองพัฒนกิจ	เกษตรกร
6. นายพะโกคำ ปองพัฒนกิจ	เกษตรกร
7. ว่าที่ร้อยโทเจริญ ศรีโพธา	เจ้าหน้าที่โครงการพระราชดำริ
8. นายทรงศักดิ์ สอนเพ็ญครุฑเทสก์	ศศช.
9. นางอัญชลี แหล่งป่าหมื่น	เกษตรกร
10. นายสมชัย ห้วยสาม	เกษตรกร
11. น.ส. ระพีพรรณ ศรีทองอ่อน	กสน. ตำบลขุนยวม
12. นายแพง การุจินดา	เกษตรกร
13. นายจรูญ บุญทา	เกษตรกร.
14. นางเทียมจันทร์ ดวงสุภา	ครูโรงเรียนแม่สะเป่ได้

รายชื่อกลุ่มเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยฯ

หมู่ที่ 2 บ้านพะยอย ตำบลแม่ฮูคอ อำเภอขุนยวม

1. นายพะโกคำ	ปองพัฒนกิจ
2. นายพะฉ่อยบุญ	ปองพัฒนกิจ
3. นายสำคาส่วย	ปองพัฒนกิจ
4. นายสิทธิชาติ	กอร์ปสุจริต
5. นายบุญส่ง	ตระกูลเลิศสุข
6. นายสมชัย	ห้วยสาม
7. นายเดชา	โชควิบูลย์ชัย
8. นายธำรงค์	บุญชูตรงจิต
9. นายไพศาล	ไมตรีจิตวิวัฒน์
10. นายทวีชัย	ธัญสุภกิจ

หมู่ที่ 1 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม

1. นายกำเล่	กรองเกียรติดี
2. นางสุพิน	เกษม

3.นางมาลัย	สารวัตร
4. นายบุญมา	ไวยกรณ์
5. นายทองอินทร์	ขุนขวมอนุรักษ์
6.นายประวิทย์	ผ่องพันธ์
7.นางวิไล	มั่งธรรม
8.นายสุพจน์	แสงอินดีะ
9.นายจำรูญ	อรุณเบิกฟ้า
10.นายมนต์	มหาชัย

หมู่ที่ 2 บ้านขุนขวม ตำบลขุนขวม อำเภอขุนขวม

1.นายจำรูญ	บุญทา
2.นางบัวเขียว	บุญทา
3.นายกันธิมา	คำมูล
4.นายวรรณ	พงศ์แก้ว
5.นายคูสิต	บุญทา
6.นายเปลออะเจ	อมรชัยสวัสดิ์
7.นายกระแสน	คำมูล
8.นายสมจิต	กระจายกุล
9.นายมานิต	ทองประกายดาว
10.นายพะหน่า	รักป่าไม้

บทที่ 2

บริบทชุมชน 3 หมู่บ้าน

2.1 บริบทชุมชนในพื้นที่ ต.ขุนยวม 2 หมู่บ้าน

ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน พิกัด LA 882801

ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน พิกัด LA 884808

2.1.1 ความเป็นมา

เมืองขุนยวมเป็นหมู่บ้านเล็กๆ มีตั้งแต่เหนือลำห้วยซึ่งติดอยู่กับวัดโพธารามขึ้นไปทางทิศเหนือถึงศาลากลางเจ้าพ่อหลักเมือง แต่เดิมหมู่บ้านนี้มีชื่อว่า “กุ่มลม” เพราะเหตุว่าหมู่บ้านนี้มีอากาศหนาวเย็นเนื่องจากมีลมผ่านอยู่ตลอดเวลา ในอดีตเป็นถิ่นที่อยู่ของชนเผ่ากะเหรี่ยง (ยางเกอเลหรือสะกอ) ละว้า มอญ ซึ่งอพยพจากเขตพม่าเข้ามาอยู่ตรงบริเวณท้ายสนามบินในปัจจุบัน

ต่อมามีชาวไทยใหญ่ (ไต) คนหนึ่งมาจากฝั่งซ้ายของน้ำสาละวิน (แม่น้ำคง) ชื่อว่า “ชานกะเล” ได้มาเป็นบุตรเขยของ พระกำหม่องที่บ้านปางหมู (ปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ปัจจุบัน) ได้เกลี้ยกล่อมชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่กระจัดกระจายอยู่บนภูเขาสูงมาอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านในเขตขุนยวมโดยชานกะเลและปู่ขุนโทะ ก็ได้อพยพครอบครัวจากแม่ฮ่องสอนมาอยู่ขุนยวม และได้ยกผู้ครองชานกะเลเป็นผู้ปกครองดูแลเมืองขุนยวม โดยมีขุนโทะ เป็นผู้ช่วยเหลือ และต่อมาประมาณ 7-8 ปี ในขณะที่ชานกะเลปกครองอยู่ที่เมืองขุนยวมนี้ เมืองขุนยวมได้เจริญขึ้นอย่างรวดเร็วมีผู้อพยพย้ายเข้ามามากมาย หมู่บ้านขุนยวมจึงได้ขยายขึ้นมาทางทิศเหนือเรื่อย ๆ ความอันนี้เองได้เลื่องลือไปถึงเมืองเชียงใหม่ ขณะนั้นขุนยวมได้อยู่ในปกครองของเมืองเชียงใหม่โดยมี พระเจ้าอินทร์ วิชยานนท์ เจ้าเมืองเชียงใหม่ ขณะนั้นทรงเห็นว่าชานกะเล เป็นผู้มีความขยันขันแข็ง และซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงานชานกะเล จึงถูกเรียกตัวไปช่วยราชการที่เชียงใหม่ประมาณ 2 ปีเศษ ชานกะเลก็ได้รับแต่งตั้งเป็นพระยาสิงหนาทราชา ไปปกครองเมืองแม่ฮ่องสอน ในปี พ.ศ. 2417 แทนเพราะทรงเห็นว่าเมืองแม่ฮ่องสอนมีอาณาเขตติดกับพม่า มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นกว่าเมืองขุนยวมและทางขุนยวมก็ได้มีชาวไทยใหญ่ (ไต) ชาวกะเหรี่ยงมาอาศัยอยู่มากขึ้น แต่ได้แต่งตั้งให้ ปู่ขุนโทะ เป็น พระยาขันธเสมาราชานุรักษ์ปกครองเมืองขุนยวมแทน

ต่อมาเมื่อพระยาสิงหนาทราชาเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอนถึงแก่กรรมลง ทางเจ้าเมืองเชียงใหม่ ก็ได้แต่งตั้งเจ้านางเมี้ยว ภรรยาของพระยาสิงหนาทราชา เป็นผู้ปกครองเมืองแม่ฮ่องสอนแทน แล้วให้ พระยาขันธเสมาราชานุรักษ์ เป็นผู้ช่วยเหลือพระยาขันธเสมาราชานุรักษ์ต้องย้ายจากเมืองขุนยวม ไปอยู่เมืองแม่ฮ่องสอน และได้มอบหมายให้ พระยาพะกาตองเป็นผู้ปกครองดูแลเมือง แม่ฮ่องสอนเกือบผิดใจกันเหตุการณ์นั้นก็คือ เจ้าผู้ปกครองเมืองเชียงใหม่ ได้ส่งเจ้าราชออกมาดูแลเหตุการณ์ทางชายแดน

เมื่อเดินทางมาถึงเมืองขุนขวม ได้พบสาวงามผู้หนึ่งซึ่งเป็นบุตรสาวของ นายแหลง คนสนิทของพะก่าตอง เจ้าราชเกิดความรักใคร่ชอบใจ แต่สาวไม่เล่นด้วยเจ้าราชจึงใช้อำนาจกระทำการข่มขืนบุตรสาวนายแหลง เมื่อนายแหลงเห็นว่าเจ้าราชกระทำการเกินเหตุเช่นนั้นกับบุตรสาวจึงเกิดความโมโหเป็นอย่างมาก พอเจ้าราชก้าวออกมาจากประตูห้อง นายแหลงจึงใช้ดาบฟันเจ้าราชถึงแก่ความตายคาประตุนั้นเอง เมื่อเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ พระยาก็ต้องจึงได้นำศพเจ้าราชไปฝังไว้ในทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน (บริเวณ ณ ที่แห่งนั้นจึงได้รับสมญานามว่า “กุงเจ้าราช” มาจนถึงทุกวันนี้) และมีหนังสือแจ้งไปยังเจ้าเมืองเชียงใหม่ เจ้าเมืองเชียงใหม่ จึงได้ส่งคนออกมาไต่สวนความว่า เจ้าราชกระทำผิดจริง เรื่องก็เป็นอันเงียบไป

ผู้ปกครองเมืองขุนขวมจากพะก่าตอง คือเจ้าพระยาแก้งกา พระยารัตนเขต พระมูลบริหาร (ท้าววิบูลย์) และคนสุดท้ายคือ ท้าวคำนวน ขวมกิจประชากร

พ.ศ. 2443 ทางราชการได้รวมเมืองแม่ฮ่องสอน เมืองขุนขวม เมืองปาย และเมืองขวม (แม่สะเรียง) ตั้งเป็นเขตเมืองเรียกว่า “บริเวณเชียงใหม่ตะวันตก” ตั้งที่ว่าการที่เมืองขุนขวม

พ.ศ. 2446 ได้ย้ายที่ว่าการจากเมืองขุนขวม ไปตั้งที่ว่าการใหม่ที่เมืองขวม (แม่สะเรียง) เรียกว่า “บริเวณพายัพเหนือ”

พ.ศ. 2451 ได้ย้ายที่ว่าการจากเมืองขวม (แม่สะเรียง) ไปตั้งใหม่เมืองแม่ฮ่องสอน เมืองขวม เมืองปาย และ เมืองขวม (แม่สะเรียง) ให้จัดตั้งเป็นอำเภอ และตั้งเป็นที่ว่าการอำเภอตามชื่อนั้น ๆ ให้ขึ้นอยู่กับปกครองของมณฑลพายัพ

พ.ศ. 2476 มีการยุบเลิกมณฑล และตั้งเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอน และอำเภอต่าง ๆ ให้ขึ้นอยู่กับจังหวัดแม่ฮ่องสอน ขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทย และทางราชการได้แต่งตั้งนายอำเภอมาปกครองจนถึงทุกวันนี้

เมืองขุนขวมเปลี่ยนชื่อจาก “กุ่มลม” เป็นอำเภอขุนขวมตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นมา และตั้งให้ท้าวคำนวน ขวมกิจประชากร เป็นกำนันคนแรกของอำเภอขุนขวม (วัลลภ สุวรรณอาภา, 2547)

2.1.2 สภาพภูมิศาสตร์และภูมิอากาศ

บ้านขุนขวมเป็นหมู่บ้านตั้งอยู่บนไหล่เขาจนถึงยอดเขา โดยมีจุดสูงสุดอยู่ที่บริเวณที่ว่าการอำเภอขุนขวมเก่า เป็นหมู่บ้านที่มีอากาศดีมากใน 3 ฤดู คือ ฤดูหนาวอากาศจะหนาวมาก ฤดูฝนก็ไม่ชื้นแฉะ ฤดูร้อนก็ไม่ค่อยร้อนมาก เพราะมีลมพัดตลอดลมเย็นสบาย ตัวหมู่บ้านมีพื้นที่ประมาณ 5.09 ตารางกิโลเมตร

2.1.3 อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับหมู่บ้านแม่สุริน	ระยะทางห่างจากตัวอำเภอขุนขวม 12 กม.
ทิศใต้	ติดต่อกับหมู่บ้านเมืองปอน	ระยะทางห่างจากตัวอำเภอขุนขวม 12 กม.

ทิศตะวันตก ติดต่อกับหมู่บ้านต่อแพ ระยะทางห่างจากตัวอำเภอขุนยวม 5 กม.
ทิศตะวันออก ติดกับแม่น้ำยวม

2.1.4 การคมนาคม

การคมนาคมที่บ้านขุนยวมใช้ติดต่อกับหมู่บ้าน อำเภอ และจังหวัดอื่น ๆ โดยใช้ทางหลวงหมายเลข 108 ได้ตลอดปีแต่ในช่วงฤดูฝนถนนจะลื่นเป็นบงช่วง และมักจะมีดินทรุดเลื่อนลงมาบนไหล่ทางหรือน้ำพัดหัวสะพานขาดเป็นบางครั้ง ในระยะสั้น ๆ เท่านั้น (หน่วยศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2540:1-3)

2.1.5 สภาพทางสังคม วัฒนธรรมประเพณี

ประชากร/เผ่าพันธุ์

ประชากรของบ้านขุนยวม หมู่ที่ 1 ประกอบด้วยชนเผ่าต่าง ๆ หลายเผ่าอันได้แก่ ไทยใหญ่ คนเมือง กะเหรี่ยง ม้ง (แม้ว) ซึ่งอพยพย้ายมาตั้งรกรากถิ่นฐานในช่วงระยะเวลาที่แตกต่างกัน

หมู่ที่ 1 มีจำนวนครัวเรือน 1,098 ครอบครั้ว มีประชากรทั้งหมด 3,545 คน ชาย 1,806 คน หญิง 1,739 คน แบ่งพื้นที่ออกเป็น 6 ป๊อกคือ

1. ป๊อกขุนยวมวิทยา
2. ป๊อกทุ่งเจ้าราช
3. ป๊อกส. ภูธร
4. ป๊อกเด่นยางแดง
5. ป๊อกกลางตลาด
6. ป๊อกสนามบิน

หมู่ที่ 2 มีจำนวนครัวเรือน 516 ครอบครั้ว มีประชากรทั้งหมด 1,733 คน ชาย 845 คน หญิง 888 คน แบ่งพื้นที่ออกเป็น 5 ป๊อก คือ

1. ป๊อกศาลเจ้าเมือง
2. ป๊อกวัดโพธิ์
3. ป๊อกบนคอย
4. ป๊อกหางบ้าน
5. ป๊อกนอกเขต

(ที่มา: ฝ่ายทะเบียนราษฎรอำเภอขุนยวมและเทศบาลตำบลขุนยวม ณ วันที่ 25 ธันวาคม 2544)

การตั้งถิ่นฐาน

การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน จากสภาพระหว่างชนเผ่าประเพณี สภาพความเป็นอยู่ลักษณะการตั้งบ้านเรือนก็หาเป็นอุปสรรคในการดำรงชีพแต่ประชากรส่วนใหญ่ยังมีความเกี่ยวข้องไปมาหาสู่กัน จันทัญญมิตร ประชากรเป็นชาวไทยภูเขาไม่ว่าเป็นม้ง (เมี้ยว) กะเหรี่ยง มักจะเลียนแบบหรือปฏิบัติตาม คล้าย ๆ คนพื้นราบ

สภาพบ้านเรือนสภาพบ้านเรือนของประชากรบ้านขุนยวมหมู่ที่ 1 - 2 มีการสร้างบ้านแบบถาวรโดยเฉพาะชาวไทยล้านนา ชาวไทยใหญ่นิยมสร้างบ้านแบบยกพื้นสูงตัวอาคารสร้างด้วยไม้เนื้อแข็ง หลังคามุงด้วยกระเบื้อง สังกะสี ใบตองตึง ยกพื้นได้สูง ส่วนประชากรเป็นชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง (เมี้ยว) เผ่ากะเหรี่ยงในปัจจุบันนี้นิยมสร้างบ้านแบบคนในเมืองพื้นราบกันหมด

วัฒนธรรมและประเพณี

เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ เป็นชาวไทยใหญ่และคนเมืองซึ่งนับถือศาสนาพุทธและเป็นผู้ที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ดังนั้นวัฒนธรรม จึงคล้ายกับพุทธศาสนิกชนทั่วไป เช่นมีประเพณีแต่งกายเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง มีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเองและมีประเพณีประจำเดือนต่าง ๆ ทั้ง 12 เดือน เช่น

อำเภอขุนยวม มีประเพณีแตกต่างจากจังหวัดอื่นๆ ในบางเรื่อง ซึ่งได้ถือสืบทอดกันมาจนถึงทุกวันนี้ก็มีประเพณีที่น่าสนใจดังนี้

เดือนก่ำ เป็นเดือนที่ 2 ของชาวไทยใหญ่ ตรงกับเดือนมกราคม ในเดือนนี้มีการทำข้าวปุกถวายเป็นพุทธบูชา และนำไปแจกทานให้บ้านใกล้เคียง (ข้าวปุกมีลักษณะการนำข้าวเหนียวมาตำและใส่งาและรับประทานกับน้ำอ้อยเคี้ยว)

เดือนสาม ตรงกับเดือนกุมภาพันธ์ ในเดือนนี้มีการทำข้าวอ่ากัว (ข้าวอ่ากัวมีลักษณะคล้ายข้าวเหนียวแดง) เป็นพุทธบูชา และนำไปแจกทานในหมู่บ้าน

เดือนห้า ตรงกับเดือนเมษายน ในเดือนนี้มีการจัดงานเทศกาลสงกรานต์ มีการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ

เดือนหก ตรงกับเดือนพฤษภาคม ในเดือนนี้มีเทศกาลก่อเจดีย์ทราย บิคารมรดา ญาติผู้ใหญ่ที่ทำขนมห่อแจกทาน

เดือนแปด ตรงกับเดือนกรกฎาคม เป็นเดือนเข้าพรรษาจะมีการบวชพระตลอดฤดูเข้าพรรษามีการถวายอาหารคาว หวาน ถวายพระและมีการถวายต่างขอมต่อ (ถวายข้าวมธุปายาส) และมีการทำขนมแจกจ่ายแก่บ้านใกล้เคียงและผู้เฒ่าผู้แก่ จะมีการไปนอนวัดตลอดเวลาในเวลาที่อยู่ในพรรษาทุกวันพระ

เดือนเก้า ตรงกับเดือนสิงหาคม ในเดือนนี้มีการจัดงานสลากภัต หรือไทยใหญ่เรียกว่า มหาตุ๊ก ซึ่งจะมีการทำที่วัดโดยมีการบอญจากวัดที่ทำงาน ชาวบ้านก็จะนำสลากภัตไปที่วัดและติดเลข

หมากำกับไว้ พระสงฆ์ สามเณร ที่ได้รับนิมนต์มาก็จะจับฉลาก ได้เลขหมายใดก็จะไปปรับคันสกลาก จากศรัทธาของคันสกลากนั้น ๆ มีการถวาย

เดือนสิบเอ็ด ตรงกับเดือนตุลาคม ในเดือนนี้งานจะมีงานประเพณีเทศกาลออกพรรษาซึ่งจะมีการร่ายรำรูปสัตว์ในตำนาน เช่น นางนก โต ไปตามถนนหนทางในหมู่บ้าน ซึ่งได้สืบทอดประเพณีนี้ มาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เมื่อครั้งที่พระพุทธองค์ได้เสร็จลงจากสรวงสวรรค์หลังจากเสด็จไปโปรดพุทธ มารดาณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เทศกาลออกพรรษา จะจัดในเดือน 11 ขึ้น 13 ค่ำเป็นต้นไป จนถึง ขึ้น 15 ค่ำ มีการทำบุญตักบาตรมีการทำจองพารา (ที่ประทับของพระพุทธเจ้า) ประดับตามบ้านเรือน และจุดประทีปโคมไฟในตอนกลางคืน

ปอยส่างลอง (งานบรรพชาสามเณร) นิยมจัดในเดือนมีนาคม ถึงพฤษภาคม เพราะเป็นช่วงที่ โรงเรียนปิดภาคเรียน นักเรียนมีโอกาสดที่จะบวชเรียนได้เป็นเวลานาน การจัดงานแต่ละครั้งมักจะจัด 3 หรือ 5 วัน งานบวชสามเณรครั้งหนึ่งๆ มักจะจัดร่วมกันหลายคน

ปอยล้อ หรือปอยเหลินเป็นประเพณีที่ทำบุญศพพระภิกษุที่มรณภาพ หรือผู้เฒ่าที่ตนเคารพนับ ถือถึงแก่กรรม ซึ่งจัดว่าเป็นงานใหญ่งานหนึ่ง ซึ่งอาจจัด 5 – 7 วัน แล้วแต่กำลังศรัทธา ของประชาชน หรือเจ้าภาพ

วานปะหลิก เป็นประเพณีการสืบทอดบ้านหรือสืบทอดเมืองนิยมทำกันหลังจากเสร็จสิ้นงาน ไปแล้ว ในการทำพิธีจะต้องนำน้ำมันส้มป่อย ทราข ใบคา ใบไม้กาง ใบถั่วระ ใบมะยม ใบฝรั่ง หนามเจ็ดชนิด ดาแหลว (ใช้ไม้ไผ่จกรสานขัดกันกันเป็นรูปวงกลม) ค้ายสายสิญจน์ รูปเทียน ไม้ขีด ไฟ เมื่อพระสงฆ์ทำพิธีเสร็จแล้ว ก็จะนำสิ่งของเหล่านี้กลับไปบ้านและใช้ดาแหลวกับใบไม้ต่างๆ ดังกล่าวผูกแขวนไว้เหนือประตูบ้านไคขึ้นบ้าน ซึ่งถือหลักว่าคนในครอบครัวจะอยู่กันอย่างมีความสุข

จำก้าเพงอน เป็นการทำบุญถวายอาหารแด่พระสงฆ์ และถวายข้าวแด่อุบาสิกที่จำศีลอยู่ในวัด ในระหว่างจำพรรษาในช่วงวันพระ รุ่งขึ้นในวันหลังจากวันพระตอนเช้าเจ้าภาพจะจัดอาหารไปแจกทาน แก่ท่านผู้จำศีลภาวนาที่วัดในคืนวันพระเพื่อจะได้รับประทานอาหารแต่เช้าตรู่ หลังจากที่ได้ถือศีลอด อาหารเย็นในวันพระถือว่าได้กุศลแรง

ปัจจุบันการสืบทอดและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ของบ้านขุนยวมยังคงสืบทอดไป มีการ ถ่ายทอดศิลปะการตอกลาย, การฟ้อนรำไต, การฟ้อนรูปสัตว์ต่างๆ เช่น ฟ้อนนก ฟ้อนผีเสื้อยักษ์ (กะเบือ) ก้าแลวหรือฟ้อนดาบ ฯลฯ ได้ถ่ายทอดสู่เยาวชน และเด็กนักเรียนในสถานศึกษา ต่างๆ ใน บ้านขุนยวม ซึ่งจะหาชมได้ในเทศกาล หรือประเพณีสำคัญในแต่ละปี

2.1.6 การศึกษา

- โดยระบบการศึกษานอกโรงเรียน แบ่งเป็น กลุ่มสนใจ 2 กลุ่ม กลุ่มวิชาชีพพระยะตัน 5 กลุ่ม
- สถานที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 2 แห่ง
- นอกจากนี้เป็นระบบการศึกษาอื่นๆ ได้แก่

- โรงเรียนปรีดิธรรมแผนกรวม 1 แห่ง
- ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด 2 แห่ง
- หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล 1 แห่ง
- ศูนย์เด็กเล็กสังกัดกระทรวงสาธารณสุข 1 แห่ง
- ศูนย์เด็กเล็กสังกัดกรมการพัฒนาชุมชน 1 แห่ง

ตารางที่ 1 การจัดการศึกษาในเขตบ้านขุนยวมมีสภาพศึกษาต่างที่ใช้บริการทางการศึกษา

ลำดับที่	สถานศึกษาสังกัด	จำนวน(โรงเรียน)	จำนวนห้องเรียน	จำนวนครู	จำนวนนักเรียน
1	สปช.	2	27	17	693
2	สศ.	1	22	25	912
3	สช.	1	6	8	157

ที่มา: สำนักงานศึกษาธิการอำเภอขุนยวมและสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอขุนยวม

2.1.7 สาธารณสุข

ด้านการสาธารณสุขในเขตพื้นที่บ้านขุนยวม 1,2 มีสถานที่ให้บริการด้านสาธารณสุขดังนี้

1. โรงพยาบาลขนาด 30 เตียง	จำนวน	1	แห่ง
2. สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ	จำนวน	1	แห่ง
3. สถานีอนามัยประจำหมู่บ้าน/ตำบล	จำนวน	1	แห่ง
4. หน่วยควบคุมโรคติดต่อฯ โดยแมลง	จำนวน	1	แห่ง
5. สถานพยาบาลของเอกชน	จำนวน	2	แห่ง
6. ร้านขายยาแผนปัจจุบัน	จำนวน	2	แห่ง

โดยมีบุคลากรด้านสาธารณสุขได้แก่

1. แพทย์	จำนวน	3	คน
2. ทันตแพทย์	จำนวน	2	คน
3. เภสัชกร	จำนวน	2	คน
4. พยาบาล	จำนวน	35	คน
5. เจ้าหน้าที่สาธารณสุข	จำนวน	3	คน
6. อาสาสมัครสาธารณสุข	จำนวน	10	คน

ปัจจุบันประชากรบ้านขุนยวม 1,2 นิยมใช้บัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้า 30 บาท รักษาทุกโรค ตามนโยบายของรัฐบาล (อ้างแล้ว , 2544:5-6)

2.1.8 โบราณสถานโบราณวัตถุ

วัดม่วยต่อ ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลขุนขวม อำเภอขุนขวม ซึ่งเป็นวัดที่เก่าแก่คู่บ้านคูเมือง ขุนขวมมาช้านาน สร้างขึ้นเมื่อ จศ. 1216 ผู้ริเริ่มในการก่อสร้างคือ “ลุงจองจาย” วัดม่วยต่อมีเจดีย์ที่สวยงาม มีโบสถ์ ศาลาการเปรียญ และพระประธานเป็นศิลปะแบบไทยใหญ่ผสมพม่าที่สวยงามมาก

2.1.9 แหล่งวิทยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. มีการรักษากระดูกหักแบบไสยศาสตร์ให้หายได้ คือ นายคำปิ่น ใจตุ่น
2. มีวัฒนธรรมการแต่งกายเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง บุคคลที่เป็นแบบอย่างคือ นายหนั่น คำห่วน สุวรรณนิคม นายบุญศรี นุชจิโน ฯ
3. ศิลปะการแสดงการแกะสลักกระดาศ การแกะสลักไม้ ทำปานชอย จองพารา นางนก โต คือ นายจันทร์ นรภัช นายจอบีดี
4. การจักสาน มีการจักสานเป็นเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น กูป (หมวก) กระบุง ตะกร้า
5. การทอผ้าด้วยผ้าที่เอว คือนางน้อย ศรีสกุล นางจิงฮุ่น ศรีสกุล

2.1.10 สถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ

- 1) วัดม่วยต่อ ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลขุนขวม อำเภอขุนขวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 2) สวนรุกขชาติ อยู่ห่างจากตัวอำเภอขุนขวมไปทางทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 ประมาณ 6 กิโลเมตร ดันไม้ใหญ่ที่ร่มรื่นและเย็นสบาย ในปี พ.ศ. 2536 ได้มีโครงการ ถิ่นกล้วยไม้สู่ธรรมชาติ โดยเฉพาะเดือนมีนาคม - เมษายนกล้วยไม้ตามธรรมชาติเป็นจำนวนมาก จะออกดอกสะพรั่งไปทั้งป่า
- 3) ศูนย์วัฒนธรรมพิพิธภัณฑ์อนุสรณ์สภาพสงครามโลกครั้งที่ 2 ของทหารญี่ปุ่น และ เป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเก่า ประมาณ 100 เมตร (หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดแม่ฮ่องสอน , 2540:4 – 6)

2.1.11 ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรดิน สภาพโดยทั่วไปจะมีความอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะที่ราบริมน้ำ ที่สำคัญที่ราษฎรได้อาศัยพื้นที่ทำการเกษตรเป็นอาชีพหลักเพื่อทำการผลิตผลได้ตลอดปี และมีที่ราบเชิงเขาที่อุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับการทำเกษตรกรรม

ในส่วนที่ดินทางเกษตรที่เป็นของรัฐ ก็มีนาห้วยม่วงมีพื้นที่ 11 ไร่ ปัจจุบันเกษตรกรกลุ่มเกษตรพึ่งตนเองเช่าทำอยู่ จ่ายเป็นรายปี ๆ ละ 1,500 บาท ซึ่งกรมธนารักษ์ดูแลอยู่เดิมที่ดินผืนนี้มี

เจ้าของอยู่ แต่คนที่เป็นเจ้าของไม่มีลูกเมียและญาติพี่น้อง เมื่อตัวเองได้ตายลงที่ดินผืนนี้จึงตกไปเป็นของหลวงคืน

ทรัพยากรน้ำ

บ้านขุนขวมนี้น้ำที่สำคัญในเขตหมู่ 1,2 ได้แก่น้ำขวมน ซึ่งแม่น้ำขวมนมีต้นน้ำเกิดจากคอกขวนขวมนไหลผ่านบ้านปางตอง ตำบลแม่อุคอ บ้านใหม่พัฒนา ตำบลแม่ขวมน้อย ตำบลขวนขวมน ตำบลแม่เงาไหลผ่านที่ราบลุ่ม แม่น้ำขวมนมีพื้นที่เหมาะสมสำหรับการเกษตรประมาณ 8 ตารางกิโลเมตร

ในอดีตและปัจจุบัน เกษตรกรได้ใช้น้ำขวมน เป็นสายน้ำใช้หล่อเลี้ยงพืชพันธุ์ต่างๆ ในอำเภอขวนขวมนมีการจัดการน้ำโดยใช้ระบบเหมืองฝาย มีแก่งฝายเป็นผู้ดูแลจัดการน้ำ ซึ่งฝายในพื้นที่บ้านขวนขวมนมีอยู่ 3 ฝายคือ ฝายบ่อดินเหนียว มีนายแสงใจ เสริมสุข กลุ่มเกษตรกรพึ่งตนเองเป็นแก่งฝายมีหน้าที่ดูแลและจัดสรรสมาชิกให้กับกลุ่ม อีกฝายหนึ่งคือฝายนาฮักแดง มีนายคำ ทานา เป็นแก่งฝายมีหน้าที่เช่นเดียวกับบ่อดินเหนียว ส่วนฝายโห่งโปรงไม่มีผู้ดูแลและได้รับความเสียหายขาดงบประมาณทำให้พื้นที่ 30 ไร่ ไม่ได้ทำมาป่ล่อยเป็นนาร้าง ผู้ทำนาจะต้องจ่ายค่าดูแลน้ำให้แก่ฝายเจ้าละ 2 ควายๆ ละ 50 บาท รวมเป็นเงิน 100 บาท

แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

อ่างเก็บน้ำห้วยจอง อยู่ในบ้านขวนขวมน หมู่ที่ 2

อ่างเก็บน้ำห้วยบง อยู่ในบ้านขวนขวมน หมู่ที่ 2

การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ การประปาในเขตเทศบาลตำบลขวนขวมน มี 1 แห่ง ซึ่งใช้น้ำจากแม่น้ำขวมนเป็นหลักในการผลิตน้ำประปาเพื่อบริโภค โดยสร้างคลองส่งน้ำขนาดเล็กจากพื้นที่โรงเรียนบ้านใหม่พัฒนาส่งตามคลองส่งน้ำ เรียงตามเชิงเขาเขาสูบ้านขวนขวมน หมู่ที่ 1 ข้างวัดม่วยต่อ ซึ่งมีบ่อพักน้ำประปาอยู่ มีขั้นตอนการผลิตน้ำประปาเพื่อบริโภคในบ้านขวนขวมน หมู่ที่ 1,2

ปัจจุบันมีการกักเซาะพังทลายของแม่น้ำขวมนเกิดขึ้น ทำให้แม่น้ำขวมนเปลี่ยนสายเบี่ยงเบนเข้าสู่ในพื้นที่ราบทางการเกษตร ทำให้พื้นที่ทางการเกษตรเสียหายจำนวนมาก

ทรัพยากรป่าไม้ ตามสภาพโดยทั่วไปภูมิประเทศที่มีลักษณะเป็นภูเขาสลับซับซ้อน มีพื้นที่เป็นป่าทึบ และป่าโปร่งที่สำคัญคือ ป่าแม่ขวมนฝั่งซ้าย ป่าแม่ขวมนฝั่งขวา ป่าแม่สุริน ป่าแม่เงา และป่าแม่สำเพ็ง ซึ่งอยู่ในท้องที่ตำบลขวนขวมน ตำบลแม่เงาและตำบลแม่กิ อำเภอขวนขวมน จังหวัดแม่ฮ่องสอน รวมพื้นที่ทั้งหมดทั้งบ้านขวนขวมน หมู่ที่ 1,2 เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ขวมนฝั่งขวา

การใช้ประโยชน์จากป่า ในฤดูฝนชาวบ้านจะออกไปหาเห็ดชนิดต่างๆ ซึ่งเห็ดแต่ละชนิดจะออกมาต่างเวลากันในช่วงต้นฤดูฝนจะมีเห็ดเผาะ (เห็ดถอบ) ออกจำนวนราคาดีถวกราคาดีถวละ 100 บาท ถึงละ 2,000 บาท หลังจากนั้นจะมีเห็ดแดง เห็ดไข่ห่าน เห็ดโคน ชนิดต่างๆ ออกเป็นลำดับในส่วนฤดูหนาว จะมีผักพื้นบ้านที่ออกในป่า เช่น ต้นส้มป่อย ใ้ยอดอ่อนในการ ยำ แกง

จมน้ำพริก ช่วงแรกๆ กิโลละ 50 บาท การหาของป่า เช่น สมุนไพร พืช ซึ่งในแต่ละฤดูก็สร้างรายได้ให้ชาวบ้านขุนขวมไม่มากนักน้อย

2.1.12 สภาพทางเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจการเกษตร

สภาพภูมิประเทศของบ้านขุนขวมตั้งอยู่บนไหล่เขาถึงยอดเขาโดยมีจุดสูงสุดอยู่ที่บริเวณที่ว่าการอำเภอขุนขวมเก่ามีสภาพพื้นที่สูงๆ ต่ำๆ ค่อนข้างลาดชันตั้งแต่ 2 – 35% ได้แก่บริเวณที่เป็นที่ราบลุ่มน้ำขวม ซึ่งเป็นพื้นที่ ที่ใช้ในการเกษตรกรรมชาวบ้านขุนขวมส่วนใหญ่ยังประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นหลักและยังมีอาชีพเกี่ยวกับการรับจ้าง การเก็บของป่าและการค้าขายอีกด้วย

ตารางที่ 2 แสดงการเพาะปลูกพืชในตำบลขุนขวม ปี 2548 – 2549

ลำดับที่	ชนิดพืช	แหล่งปลูก (ตำบล)	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย (กก. ไร่)	ผลิตรวม (ตัน)
1	ข้าวนาปี (นาดำ)	ขุนขวม	3,196	620	1,470.16
2	ข้าวไร่	ขุนขวม	1,115	460-520	310
3	ถั่วเหลือง (เลี้ยง)	ขุนขวม	1,047	250	250
4	กระเทียม	ขุนขวม	830	1,850	2,300
5	ถั่วลิสง	ขุนขวม	320	460	520

ที่มา : ปรับปรุงมาจากรายงานประจำปี สำนักงานเกษตรอำเภอขุนขวม ปี 2548-2549

ต้นทุนในการผลิต ส่วนใหญ่เกษตรกรใช้เมล็ดพันธุ์ของตนเอง สำหรับแรงงานนั้น ก็ใช้แรงงานภายในครอบครัวจะมีการจ้างเพิ่มเติมเพียงเล็กน้อย

การจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกร ส่วนใหญ่เกษตรกรจะขายผลผลิตของตนให้แก่พ่อค้าท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นผู้รวบรวมส่งโรงงาน หรือพ่อค้ารายใหญ่อีกครั้งหนึ่งสำหรับการกระจายการผลิตนั้นจะมีเฉพาะในเขตพื้นที่ราบที่มีการเพาะปลูกเท่านั้น (กรมส่งเสริมการเกษตร , 2538:67 – 69)

แรงงานรับจ้าง แรงงานรับจ้างส่วนใหญ่แล้วเป็นแรงงานจ้างภายในท้องถิ่น แต่ก็มีแรงงานต่างด้าวบ้างเล็กน้อย อัตราการจ้างนั้น แตกต่างกันระหว่างแรงงานภาคเกษตรและการก่อสร้าง ในภาคอัตราค่าจ้าง 70 บาท / วัน ส่วนแรงงานอัตราค่าจ้าง 120 บาท/วัน วันหนึ่งๆ จะทำงานภาคเกษตรกรรม จำนวน 7–8 ชั่วโมง/วัน

แหล่งทุนที่สนับสนุน

1. สหกรณ์การเกษตรขุนขวมจำกัด

2. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)
3. กองทุนหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท
4. ร้านค้าชุมชนเพื่อการเกษตร สภาตำบล อำเภอขุนยวม
5. สหกรณ์ผู้ปลูกกระเทียมจำกัด
6. สหกรณ์ผู้ปลูกถั่วเหลืองขุนยวมจำกัด
7. กลุ่มออมทรัพย์แม่บ้านหมู่ที่ 1 – 2
8. กลุ่มแม่บ้านสหกรณ์ขุนยวม
9. ธนาคารกสิกรไทย จำกัด

อาชีพของชุมชน

กลุ่มกิจกรรมด้านอาชีพมีอยู่อย่างหลากหลาย ได้แก่ สหกรณ์ผู้ปลูกกระเทียมจำกัด สหกรณ์ผู้ปลูกถั่วเหลืองขุนยวมจำกัด กลุ่มแม่บ้านเกษตรพื้นฟูอำเภอขุนยวม กลุ่มแม่บ้านสหกรณ์ กลุ่มออมทรัพย์แม่บ้าน กลุ่มเลี้ยงโค กลุ่มเครือข่ายเกษตรทฤษฎีใหม่อำเภอขุนยวม ธนาคารข้าวนาฮักแดง กลุ่มแปรรูปข้าวซ้อมมือ

ตารางที่ 3 อาชีพของคนที่อยู่ในชุมชน

อาชีพ	หมู่ที่ ๑ (ครัวเรือน)	ร้อยละ	หมู่ที่ ๒ (ครัวเรือน)	ร้อยละ
ทำนา	130	11.8	17	3.29
ทำสวน	146	13.29	20	3.87
ทำไร่	-	-	-	-
รับจ้าง	309	28.14	120	23.25
รับราชการ	120	10.92	19	3.68
ค้าขาย	90	8.19	4	0.77
เลี้ยงสัตว์	35	3.18	9	1.74
ว่างงาน	30	2.73	14	2.71

ที่มา : จากการสำรวจเพื่อทำแผนชุมชน ปี 2548 , โดย คสช. อำเภอขุนยวม

รายได้ของชุมชน

ตารางที่ 4 รายได้ของชุมชนจากแหล่งต่าง ๆ ปี 2548

ประเภท	หมู่ที่ ๑			หมู่ที่ ๒		
	รวม	เฉลี่ยต่อครัวเรือน	ร้อยละ	รวม	เฉลี่ยต่อครัวเรือน	ร้อยละ
ขายผลผลิตพืชสวน	66,000	60.10	5.47	5,000	9.68	0.19
ขายผลผลิตพืชนา	93,000	84.69	7.71	5,000	9.68	0.19
ขายผลผลิตพืชไร่	53,000	48.26	4.39	-	-	-
เลี้ยงสัตว์	51,000	46.44	4.22	5,000	9.68	0.19
รับจ้าง	136,000	123.86	11.28	20,000	38.75	7.50
ถูกส่งให้	18,000	16.39	1.49	-	-	-
รวม	417,000	379.74	34.56	35,000	67.79	8.07

ที่มา : จากการสำรวจเพื่อทำแผนชุมชน ปี 2548 , โดย คสช. อำเภอขุนยวม

รายจ่ายของชุมชน

ตารางที่ 5 รายจ่ายของชุมชนด้านต่าง ๆ ปี 2548

ประเภท	หมู่ที่ ๑			หมู่ที่ ๒		
	รวม	เฉลี่ยต่อครัวเรือน	ร้อยละ	รวม	เฉลี่ยต่อครัวเรือน	ร้อยละ
ค่าเช่าที่ดิน	66,000	60.10	5.47	5,000	9.68	0.19
ค่าเมล็ดพันธุ์	93,000	84.69	7.71	5,000	9.68	0.19
ค่าปุ๋ย	53,000	48.26	4.39	-	-	-
ค่ายากำจัดศัตรูพืช	51,000	46.44	4.22	5,000	9.68	0.19
ค่าเล่าเรียน	136,000	123.86	11.28	20,000	38.75	7.50
ค่าเหล้า / ค่าเบียร์	18,000	16.39	1.49	-	-	-
ค่าบุหรี่	18,000	16.39	1.49	16,000	67.79	8.07
ค่าหอย	30,000	27.32	2.48	24,000	46.51	0.09

ค่าไฟฟ้า	28,000	25.50	2.32	21,000	40.69	0.07
ค่าน้ำประปา	27,000	24.59	2.23	19,000	36.82	0.07
ค่าน้ำมันรถ	31,000	28.23	2.57	27,000	52.32	0.10
ค่าซื้อข้าวสาร	47,000	42.80	3.89	38,000	73.64	0.14
ค่าของกิน	61,000	55.55	5.05	56,000	108.52	0.21
ค่าเสื้อผ้า / ผ้าห่ม	46,000	41.89	3.81	39,000	75.58	0.14

ที่มา: จากการสำรวจเพื่อทำแผนชุมชน ปี 2548 , โดย คสช. อำเภอชุมพลบุรี

2.1.13 ปัญหาของครัวเรือนและชุมชน

บ้านชุมพลบุรี หมู่ที่ 1

ปัญหาครัวเรือน

1. รายได้น้อย
2. เงินทุนไม่พอ
3. ไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเองเป็นพื้นที่เขตป่าสงวน
4. ไม่มีที่อยู่อาศัย

ปัญหาของชุมชน

1. ที่ดินทำกินไม่มีเอกสารสิทธิ์
2. อาชีพไม่มั่นคง
3. หนี้สิน
4. ไม่มีตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตร
5. น้ำประปาไม่เพียงพอและไม่สะอาด
6. ปัญหาพื้นที่เขตป่า
7. เสี่ยงตามสาย - ไฟกริ่ง
8. ถนนตามตรอกซอยเชื่อมระหว่างบ้าน
9. ที่อยู่อาศัยไม่มี
10. แหล่งเงินทุน
11. ปัญหาแรงงานต่างด้าว

บ้านขุนยวม หมู่ที่ 2

ปัญหาครัวเรือน

1. รายได้น้อย
2. ดินทูนไม่เพียงพอ
3. ไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเองเป็นพื้นที่เขตป่าสงวน
4. ไม่มีที่อยู่อาศัย
5. ไฟฟ้า

ปัญหาของชุมชน

1. ที่อยู่อาศัยไม่มี
2. ที่ดินทำกินไม่มีเอกสารสิทธิ์
3. แรงงาน ไม่มีอาชีพ
4. แหล่งเงินทุน
5. ทนการศึกษา
6. น้ำไม่เพียงพอ อุปโภค – บริโภค – การเกษตร
7. จัดป่าชุมชน
8. หนี้สิน
9. ไฟฟ้าไม่ทั่วถึง
10. ถนนขนส่งเพื่อการเกษตร(จากที่ไร่ – สวน – นา มาถนนใหญ่)

คะแนนสภาพปัญหาของชุมชน

1. ที่ทำกินไม่มีเอกสารสิทธิ์อยู่ในพื้นที่ป่าสงวน	๔๒	คะแนน
2. ประชากรฐานะยากจน	๑๕	คะแนน
3. ค่าครองชีพสูงราคาสินค้าแพง	๕	คะแนน
4. ไม่มีทุนส่งลูกเรียน	๒	คะแนน
5. หนี้สิน	๓๘	คะแนน
6. ผลผลิตตกต่ำ	๖	คะแนน
7. ไม่มีตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตร	๑๕	คะแนน
8. ค่าแรงงานต่ำ	๒๑	คะแนน
9. ราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ	๑	คะแนน
10. ขาดงบประมาณสนับสนุนส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและด้านวัฒนธรรม	๑๕	คะแนน
11. ดินเสื่อมทำการเกษตรไม่ได้ผล	๕	คะแนน

12. ขาดการส่งเสริมอาชีพ	๑๔	คะแนน	
13. ขาดที่อยู่อาศัย	๑๐	คะแนน	
14. ปัญหาแรงงานต่างด้าว	๗	คะแนน	
15. ขาดแหล่งเงินทุนหมุนเวียนอย่างพอเพียง	๕	คะแนน	
16. น้ำประปาอุปโภค – บริโภคไม่เพียงพอ	๕๕	คะแนน	
17. การคมนาคมไม่สะดวก	๒๐	คะแนน	
18. ขาดความรู้ด้านการป้องกันโรคระบาดพืช, สัตว์, การกำจัดขยะมูลฝอย	๕	คะแนน	
19. บุคลากรด้านสาธารณสุขไม่เพียงพอ	๑	คะแนน	
20. ขาดแหล่งน้ำทางการเกษตร	๒๖	คะแนน	
21. ผู้สูงอายุและผู้พิการขาดสวัสดิการ	๕	คะแนน	
22. ไฟฟ้าไม่ทั่วถึง	๓๗	คะแนน	
23. ขาดช่างที่ชำนาญโรงสีข้าว	๐	คะแนน	
24. ขาดการส่งเสริมด้านการตลาดของผ้าทอกะเหรี่ยง	๓	คะแนน	
25. สนับสนุนจักรเย็บผ้า	๑๕	คะแนน	
26. ขาดบุคลากรทางการศึกษาครู	๑๔	คะแนน	
27. สนามกีฬาและอุปกรณ์กีฬา	๔	คะแนน	
28. ประชากรมีการศึกษาดำ	๑	คะแนน	
29. ขาดงบประมาณสนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	๑๓	คะแนน	
30. ที่อยู่อาศัยขาดเอกสารสิทธิ์	๓๑	คะแนน	
31. ไม่ยอมรับสิทธิและบทบาทสตรีและเด็ก	๑๘	คะแนน	
32. ขาดเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์และอยู่ไกล	๒๖	คะแนน	
33. ปัญหาการเจ็บป่วยของชาวบ้านไม่เข้าถึงแหล่งบริการ	๑๕	คะแนน	
34. ระบบการสื่อสารไม่ครอบคลุม	๓๑	คะแนน	
35. ขาดแรงงานในชุมชน	๑๗	คะแนน	

2.2 บริบทหมู่บ้านพะยอย

2.2.1 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

หมู่บ้านพะยอย เป็นหมู่บ้าน บริวารของหมู่บ้านหัวแม่สุริน หมู่ที่ 2 ตำบลแม่อุค อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีนายพิจิต สวดยศขอด เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีนายสะโบพอ ปองดำรงทรัพย์ เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

ผู้นำธรรมชาติ หรือผู้อาวุโสหมู่บ้านคือนายพะโก้เส่ ไม่มีนายสกุล อายุ 80 ปี เป็นผู้นำทางพิธีกรรม และนายพะยอย คีรินภา เป็นผู้นำทางทางธรรมชาติและผู้อาวุโสในหมู่บ้าน อายุ 79 ปี

บ้านพะยอม เดิมมี นายพะยอม อพยพครอบครัวมาอยู่หลังแรก จากบ้านพะนอคือ ตำบล ห้วยโป่ง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน และระยะแรกนี้มีอยู่เพียง 3 หลังเท่านั้น ประมาณ 50 ปี ต่อมาก็มีชาวบ้านจากตำบลแม่ขวมน้อย และหมู่บ้านอื่นได้ชักชวนกันมาอยู่ บริเวณนี้เป็นพื้นที่ อุดมสมบูรณ์ จนปัจจุบันนี้มี 24 ครอบครัว จำนวนประชากรทั้งสิ้น 134 คน แยกเป็นชาย 72 คน เป็นหญิง 62 คน จำนวน 22 ครัวเรือน

2.2.2 อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดกับ	บ้านหัวแม่สุริน
ทิศใต้	ติดกับ	บ้านกะโน
ทิศตะวันออก	ติดกับ	หน่วยจัดการต้นน้ำแม่สะมาด ต.ห้วยโป่ง
ทิศตะวันตก	ติดกับ	บ้านแม่นาจอน จ. เชียงใหม่

2.2.3 การศึกษา

ปัจจุบันบ้านพะยอมได้รับการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน ในระบบนั้นเข้ารับการการศึกษาที่โรงเรียนประถมศึกษาหัวแม่สุริน ห่างจากหมู่บ้าน 8 กิโลเมตร นอกระบบโรงเรียนมีการจัดการศึกษาสอนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ โดยศูนย์การเรียนรู้ชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง กรมการศึกษานอกโรงเรียน

ทางเข้าหมู่บ้านเป็นดินลูกรังประมาณ 5 – 6 กิโลเมตรก่อนที่จะถึงหมู่บ้านพะยอม รวมระยะทางจากหมู่บ้านพะยอมถึงอำเภอขุนยวมเป็นระยะทาง 40 กิโลเมตร

หมู่บ้านพะยอมมีกองทุนสนับสนุนจากภาครัฐบาล และได้รับมอบจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ คือ นายชิงชัย มงคลธรรม จำนวน 5,000 บาท และยังมีกองทุนสงเคราะห์ในหมู่บ้าน โดยกรมประชาสัมพันธ์สนับสนุน

2.2.4 ด้านวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ

หมู่บ้านพะยอม จะมีพิธีกรรม ประเพณี ที่เด่น ๆ หลายอย่าง เช่น

1. มีการเลี้ยงผีหัวเจ้าป่าเจ้าเขา จะทำพิธีกรรมในเดือนสิงหาคมในระยะ 4 ปีต่อ 1 ครั้ง
2. ประเพณีมัดมือ ผูกค้ายให้ลูกหลานหรือญาติพี่น้องในเดือนกรกฎาคม
3. ประเพณีเลี้ยงผีน้ำเหมืองฝายในเดือนกุมภาพันธ์
4. ประเพณีเลี้ยงผีบ้าน เมื่อมีการเจ็บไข้ได้ป่วย
5. ประเพณีเลี้ยงผีควาย เมื่อมีสัตว์ล้มป่วยหรือซื้อมาจากต่างถิ่น เพื่อไม่ให้สัตว์หนี

หมู่บ้านพะยอม มีสิ่งสาธารณูปโภค ที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานทางภาครัฐ อาทิเช่น การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ประปาภูเขา พัฒนาที่ดิน ไฟฟ้าพลังแสงอาทิตย์ ศูนย์สงเคราะห์ชาวเขา ธนาคารข้าว เป็นต้น ชุมชนจะช่วยเหลือกันดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ร่วมกัน ผู้นำ กลุ่ม กองทุน

หมู่บ้านพะยอมปัจจุบันนี้ยังขาดผู้นำหรือคณะกรรมการที่แต่งตั้งอย่างเป็นทางการ แต่จะมีผู้นำอาวุโสของหมู่บ้านเท่านั้นที่จะมีบทบาทในทางวัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ และมีบทบาทในทางพิธีกรรม และแนะนำในการปกครองหมู่บ้าน กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชนที่จะมีบทบาท ในการมีส่วนร่วมพัฒนาหมู่บ้านนั้นค่อนข้างมีน้อยมาก

2.2.5 ความคิดความเชื่อ

ความเชื่อหรือศาสนาชาวกะเหรี่ยงของบ้านพะยอม มี 3 แบบใหญ่ปะปนกัน คือ นับถือผี ศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์

เกือบล้านปีที่ผ่านมา นับถือผีอยู่ทุกบ้าน ผีมีทุกหนทุกแห่งในป่า ในไร่ ในตำบาร ผีโกรธก็ จะลงโทษให้เจ็บป่วยจะต้องเลี้ยงผีด้วยเหล้าและไก่ เป็นการขอขมาลาโทษ (ขอขมา) ผีและวิญญาณจึง เป็นบ่อเกิดของคุณธรรมและค่านิยมหลายประการ เช่น อยู่อย่างผัวเดียวเมียเดียวตราบนานตายจากกัน ไม่ ประพฤติผิดในลูกเมียใคร การเลี้ยงดูพ่อแม่เมื่อแก่เฒ่าเพราะมีความเชื่อว่าวิญญาณของบรรพบุรุษ คือ ผี บ้านเรือนจะคอยคุ้มครองดูแลลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข

การลักขโมยเป็นความผิดไม่มีใครเห็นแต่ผีและวิญญาณย่อมมองเห็นได้และจะลงโทษ

ความเชื่อหลายประการเหล่านี้ทำให้สังคมกะเหรี่ยงเป็นสังคมที่กินอยู่อย่างสงบและรักใคร่กลมเกลียวกัน

2.2.6 วัฒนธรรมประเพณี

ด้วยความเชื่อต่อผีและวิญญาณ ชาวกะเหรี่ยงจึงมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมการเลี้ยงผี จะ คั้นเหล้า หม่าไก่แกง และเอาส่วนหนึ่งของเหล้า และแกงมาทำพิธีกรรม หรือมัดมือผู้เข้าร่วมพิธีนั้นด้วย ฝ้ายดิบ ประเพณีที่สำคัญที่สุดคือ ประเพณีปีใหม่ ซึ่งมีขึ้นในราวเดือนกุมภาพันธ์ โดยหัวหน้าหมู่บ้าน ตามประเพณีจะระงวุ่นให้ทราบล่วงหน้า แต่ปีไม่ตรงกัน แต่ละหมู่บ้านมีวันปีใหม่ไม่ตรงกัน เพราะ เป็นพิธีการเริ่มต้นของฤดูกาลการเกษตรนั่นเอง หลังจากพิธีปีใหม่ผ่านพ้น ก็จะเริ่มต้นปลูกพืชไร่ข้าวบน ภูเขา

พิธีปีใหม่ทุกหลังคาเรือนมักจะคั้นเหล้าจากข้าวสุก หม่าไก่หรือหมูแครงเป็นอาหารและเตรียมฝ้ายดิบไว้ผูกข้อมือทุกคน

หัวหน้าหมู่บ้านตามประเพณีจะเริ่มทำพิธีในบ้านของตนเป็นหลังแรกแล้วจึงไปทำพิธีบ้านทุก หลังในหมู่บ้าน ซึ่งกว่าจะครบอาจกินเวลา ถึง 3 วัน 3 คืน พิธีคือการรินเหล้าและนำเนื้อไก่มา บวงสรวงต่อผีและวิญญาณจากนั้นมีการคั้นเหล้าตามประเพณี แล้วจึงมีการมัดมือด้วยฝ้ายดิบพร้อมกับ คาถาอวยพรให้อยู่เย็นเป็นสุข ซึ่งมีรายละเอียดมากมาย

ประเพณีแต่งงาน

คือความหวังที่รอคอยของหนุ่มสาว เจ้าบ่าวอาจมาจากหมู่บ้านอื่นมาแต่งงาน อยู่กับเจ้าสาวในหมู่บ้านของฝ่ายหญิง เจ้าบ่าวเดินทางมาโดยแต่งตัวสวมเสื้อผ้าเก่า ๆ เป็นหน้าที่ของเจ้าสาวที่จะต้องทอเสื้อแดงและจัดหาทองและผ้าโพกหัวกับข่มขันให้เจ้าบ่าวของเธอ

ทั้งเจ้าสาวเจ้าบ่าวต้องฆ่าหมูมาไก่เพื่อทำพิธีบวงสรวงบรรพบุรุษและเป็นอาหารเลี้ยงแขก หากมีฐานะดีก็อาจจะฆ่าวัวสักตัวหนึ่งหรือหลายตัวก็ได้

คำคืนในวันแต่งงาน มีแต่เสียงเพลงอวยพรจากวงเหล้าและวงอาหารไม่มีการเมาเกินเหตุเลย เหล้าและอาหาร มีใช้มีแต่เพียงบ้านเจ้าสาวเท่านั้น แต่ที่บ้านญาติพี่น้องของเจ้าสาวมีทุกหลัง บางทีมีทั้งหมู่บ้าน ประเพณีที่สนุกสนานประทับใจและเป็นไปตามจารีตประเพณีที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ซึ่งมีรายละเอียดมากมาย

ประเพณีงานศพ

ชาวกะเหรี่ยงจะเก็บไว้ 3 วัน (หรือ 7 วัน) บนบ้านของผู้ตายก่อนจะนำไปฝัง (หรือบางกรณีอาจจะเผา) ที่ป่าช้าของหมู่บ้าน ญาติสนิทข้อมโศกเศร้า มีเพลงสวดศพ - ชีทางให้วิญญาณ ขณะเดินเรียงขบวน รอบศพ

หนุ่มสาวจากหลายหมู่บ้านมาสบสายตากับเพลงทอดไม้ตรีขณะเดินขบวน รอบกองไฟบนรางดิน ใกล้บ้านคนตายตลอดคำคืนอันหนาวเย็น

เจ้าภาพจะห่อศพด้วยเสื้อไม้ไผ่สาน คลุมด้วยผ้าห่มนำไปฝังของใช้ส่วนตัวของผู้ตายจะถูกทำลายและฝังรวมกับศพหรือวางไว้บนคันไม้ไผ่ห่อศพ เพื่อวิญญาณจะได้นำไปใช้ในโลกลูกหน้า ทุกประเพณีมีรายละเอียดอยู่มากมาย

2.2.7 ด้านเศรษฐกิจ

ปัจจุบันหมู่บ้านพะยอมจะประกอบอาชีพหลักคือ การปลูกข้าว เลี้ยงสัตว์ เนื่องจากหมู่บ้านมีลักษณะเป็นภูเขาและมีที่ราบน้อย มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมดเพียง 22 ครัวเรือนเท่านั้น และมีที่นาทำจำนวน 18 ครัวเรือน ส่วนบ้านที่ไม่มีที่นา ก็จะหันไปทำไร่ข้าว (ไร่หมุนเวียน) ระยะเวลาหมุนเวียน 5 - 6 ปีต่อครั้ง

ลักษณะการผลิตข้าวบ้านพะยอมจะเป็นลักษณะเพื่อยังชีพ ส่วนรายได้จะมาจากการขายสัตว์ เลี้ยงและรับจ้าง ดังนั้นการผลิตของบ้านพะยอมจะไม่ค่อยส่งผลกระทบต่อการทำลายทรัพยากรธรรมชาติของหมู่บ้านมากนัก ฐานะทางเศรษฐกิจของบ้านพะยอมจึงอยู่ในระดับต่ำ แต่พออยู่พอกิน

2.2.8 อาชีพและความเป็นอยู่ของชุมชน

อาชีพหลักของชาวกะเหรี่ยงบ้านพะยอบ คือการปลูกข้าวเพื่อบริโภคในครัวเรือน ปลูกข้าวในนาดำ แบบขั้นบันไดและในไร่ข้าวแบบไร่หมุนเวียนส่วนพืชสวนครัวนั้นปลูกผสมอยู่ในไร่ข้าว และมีในสวนข้างบ้าน

อาชีพรอง คือ การหาของป่า ลูกก่อ (เกาลัดชนิดหนึ่ง) เปลือกไม้ และสัตว์ป่ารวมทั้งการรับจ้างทำงานให้คนต่างเผ่าในหมู่บ้านใกล้เคียง

ชุมชนมีการทอผ้าไว้ใช้เอง เช่นการทอย่าม ทอเสื่อของคนในชุมชน มักทอใช้มากกว่าทอขาย แต่ในปัจจุบันก็มีการทอเป็นรายได้เสริมเพิ่มขึ้น

วัวควาย หมู ไก่ ก็พอจะนำรายได้มาแก่เจ้าของบ้านโดยเฉพาะวัวและหมู ซึ่งจะมีพ่อค้าจากพื้นราบ ขึ้นไปหาซื้อตามภูเขา แต่ไก่นั้นมักจะเลี้ยงไว้ทำพิธีกรรมมากกว่า หรืออาจจะแบ่งขายให้ชาวกะเหรี่ยงที่ขาดแคลนไก่สำหรับการทำพิธีเลี้ยงผี

การประกอบอาชีพของเกษตรกรจะมีการเพาะปลูกพืชไว้บริโภคเป็นหลัก เช่น ข้าว พริก ฝ้าย ยาสูบ อาจจะมีซื้อเกลือมาใส่แกงบ้างเล็กน้อย สิ่งเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นอยู่ที่สงบ สันโดษ และสมถะ

สมาชิกในครอบครัวทุกคนช่วยกันทำงานในไร่นาและในบ้านนอกจากการทอผ้าซึ่งเป็นบทบาทกำหนดเฉพาะผู้หญิงและการจักสาน กับเข้าป่าล่าสัตว์เป็นบทบาทเฉพาะผู้ชาย

ผู้หญิงอาจทำงานบ้านมากกว่า เช่น หาฟืน ตักน้ำ ดำข้าว ปรุงอาหาร และเลี้ยงลูกแต่ผู้ชายก็ทำได้และเต็มใจช่วยภรรยาของคนเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อภรรยาเจ็บป่วยหรือมีบุตรซึ่งยังค้ำนมแม่อยู่

ชีวิตของชาวกะเหรี่ยงจึงสงบสุขอยู่ในขอบเขตของปัจจัยสี่อย่างแท้จริงตลอดมาจนกว่าจะถูกทำลายจากวัฒนธรรมจากโลกภายนอก (สถาบันวิจัยชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์โครงการศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา(ศศช.) เอกสารโรเนียว,2523:8-14)

บ้านพะยอบเป็นชาวกะเหรี่ยงนับถือพุทธและผี ยังรักษาประเพณีและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของชาวกะเหรี่ยง อย่างเด่นชัด และเป็นเอกลักษณ์ อย่างภาคภูมิใจ และมีการแต่งกายประจำเผ่า ผู้หญิงสาวยังไม่แต่งงานจะสวมใส่เสื้อเป็นชุดขาว เรียกว่า (เซวา) ซึ่งแปลว่าชุดขาว ซึ่งชุดขาว หมายถึงความบริสุทธิ์ เช่นเดียวกับผู้สวมใส่ ผู้หญิงแต่งงานแล้วจะใส่เสื้อสีแดงสลับดำส่วนผู้ชายสวมเสื้อชุดสีแดง ใส่เตี่ยวสะดอ(กางเกงขาก๊วย)เสื้อเหล่านี้เป็นฝีมือการทอของผู้หญิงในหมู่บ้านทั้งสิ้น

การพูดการเขียนชาวบ้านพะยอบจะมีภาษาพูดภาษาเขียนเป็นของตัวเอง ประเพณีอื่น ๆ เช่นการนับถือผู้อาวุโส นับถือธรรมชาติที่บรรพบุรุษนับถือมานับร้อย ๆ ปี

มีกลอุบายคุณธรรมลึกล้ำในความเชื่อและภูมิปัญญาของชาวเขา เช่น เวลาเด็กเกิดมาจะนำสายรก (สะดือ) ไปผูกมัดติดกับต้นไม้ไว้ เป็นการปลูกฝังให้เด็กรักป่าและต้นไม้ไม่ให้ทำลายต้นไม้ใหญ่เชื่อว่ามีผีคุ้มครอง ถ้าตัดหรือทำลายผีจะโกรธ

2.2.9 ด้านถาวรวัตถุในปัจจุบัน

บ้านพะยอมไม่มีวัดแต่มีสำนักสงฆ์ชั่วคราวไม่มีพระอยู่ประจำ นานครั้งพระจะเดินธุดงค์มาพักในหมู่บ้านนี้มีโบราณวัตถุและโบราณสถานในหมู่บ้าน ใกล้หมู่บ้านประมาณ 1 กิโลเมตรอยู่บนเขาเหนือหมู่บ้าน เป็นซากวัดเก่าแก่ เป็นร่องรอยเผ่าลัวะหรือละว้า สมัยเจริญกรุง แต่ถูกทำลายและถูกนำไปขายเป็นจำนวนมาก

2.2.10 แหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้าน

1. ศูนย์กล้วยไม้รองเท้านารี ตามแนวพระราชดำริ เพราะในหมู่บ้านยังอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งคั่นน้ำ เกรด A เป็นการกำเนิดกล้วยไม้ต่างๆ ชนิด โดยเฉพาะกล้วยไม้รองเท้านารี (พันธุ์เหลืองคอยอินทนนท์)
2. น้ำตกหัวแม่สุริน เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 8 กิโลเมตร
3. หุบบัวตองเป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวอีกแห่งอยู่ห่างจากหมู่บ้าน 5 กิโลเมตร
4. คอยหัวโล้น เป็นแหล่งท่องเที่ยวเป็นคอย (ภูเขา) กันเขตแดนระหว่างอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ กับ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เปรียบเสมือนสวิสเซอร์แลนด์เมืองไทย มองเห็นพระอาทิตย์ขึ้นและตกสวยงามมาก ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 8 กิโลเมตร

2.2.11 ด้านทรัพยากร

บ้านพะยอมเป็นหมู่บ้านที่อุดมสมบูรณ์ ด้วยทรัพยากรป่าไม้ และพันธุ์สัตว์น้ำ ๗ ชนิด อาทิ เช่น สารภีป่า ลำดวนเสือโคร่ง เสือโคร่ง กล้วยไม้ต่างๆ ชนิด อาทิเช่น รองเท้านารี ฟ้ามุ่ย เอื้องหลวง กล้วยไม้ดิน ขมิ้นเครือ สมุนไพรที่หลากหลายสายพันธุ์ สูงจากระดับน้ำทะเล ประมาณ 1,500 – 1,501 ฟุตจากระดับน้ำทะเล อากาศหนาวเย็นตลอดปี

2.2.12 ความสัมพันธ์กับเผ่าระหว่างเผ่าอื่น

นับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ชาวเขาเผ่าอื่นๆ มีความสัมพันธ์กับชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง อย่างอยู่ใกล้ชิดคือแม่ (ที่เรียกตัวเองว่าม้ง) หมู่บ้านอยู่ใกล้กัน ม้งอยู่บนพื้นที่ระดับสูง ปลูกฝิ่น, กะเหรี่ยงจะทำไร่ทำนาปลูกข้าวแต่เมื่อกะเหรี่ยงได้ข้าวไม่พอกินก็ไปรับจ้างม้งทำงานในไร่ฝิ่นเกิดความสัมพันธ์สองเผ่า - ม้งกับกะเหรี่ยง - ในลักษณะขายช้างกับลูกช้าง กับชาวเขาเผ่าอื่นๆ ซึ่งก็ปลูกฝิ่นเช่นเดียวกันกับม้ง ก็เกิดความสัมพันธ์ในลักษณะนี้เช่นเดียวกันส่วนกะเหรี่ยงคนอื่นที่ปลูกข้าวได้พอกิน หรือมีทรัพย์สินสัตว์เลี้ยงเพื่อขายซื้อข้าวก็รู้จักคุ้นเคยกับม้ง (หรือเผ่าอื่น) ในแบบเพื่อนร่วมภูเขาซึ่งในบางครั้งชาวม้งก็ไปหาซื้อข้าวในหมู่บ้านหรือในไร่นาด้วย

เมื่อชาวกะเหรี่ยงรับจ้างในไร่ฝิ่นทั้งวัน ย่อมเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า ปวดหลังปวดเอว จึงได้รับ ผื่นหรือขอฟื้นจากม้งมาสูบซึ่งทำให้หายปวดเมื่อยได้จริง แต่การขาดความรู้ ปวดหลังปวดเอวทุกวันก็ สูบฝิ่นทุกวัน ไม่ช้าก็ติดฝิ่นก็ต้องใช้ฝิ่นมากขึ้นทุกวัน จากขอเป็นขอซื้อจะให้เปล่าให้เป็นค่าจ้าง ความสัมพันธ์ของกะเหรี่ยงกับม้งในรูปแบบ นายจ้างกับลูกจ้างก็เปลี่ยนไปเป็นนายจ้างกับทาส ซึ่ง ต้องการฝิ่นมากกว่าเงินหรือข้าว และไม่ใส่ใจสนใจลูกเมียทางบ้านอีกเลย แต่สังคมก็เปลี่ยนแปลงต่อไป เมื่อมีการพัฒนาม้งยอมรับพืชเงินสดหลายอย่าง แต่ในขณะเดียวกันการปลูกฝิ่นก็ยังคงไว้โดยนำ เทคโนโลยีแผนใหม่เข้ามาช่วยเช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ความจำเป็นในการต้องการแรงงานเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันการเพิ่มประชากรตามธรรมชาติยังให้ชาวกะเหรี่ยงยากจนลง ได้ข้าวยังไม่พอกิน ความ จำเป็นในการหางานรับจ้างก็เพิ่ม กะเหรี่ยงกับม้งก็พบกันครึ่งทาง ชาวกะเหรี่ยงจำนวนมากอพยพ (ชั่วคราว) ตามฤดูกาลรับจ้างชาวม้งในการเตรียมพื้นที่ไร่ฝิ่น (ขุดดิน ขุดต่อไม้) และกรีดยาง สอดคล้องสัมพันธ์กับความต้องการแรงงานของม้งซึ่งมีงานล้นมือ เกิดเป็นความสัมพันธ์ระหว่าง กะเหรี่ยงกับม้งในลักษณะพึ่งพาอาศัยกันและกันไม่มีแม้ว่า กะเหรี่ยงก็ไม่ม้งงานไม่มีข้าวกิน ไม่มี กะเหรี่ยงม้งก็ไม่ได้งานไม่ได้ฝิ่น แต่ซักวันหนึ่งเมื่อฝิ่นถูกปราบปราม อย่างจริงจังเข้มงวด ความสัมพันธ์แบบนี้จะพินาศลงถึงเวลานั้นกะเหรี่ยงจะมีความทุกข์ทรมาน เพิ่มขึ้นเป็นความสัมพันธ์กับ ความตาย เช่นนั้น กระมัง.....(ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคเหนือลำปาง กรมการศึกษานอก โรงเรียนคู่มือการทำงานกับชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง, 2527 :15-17)

2.2.13 ความสัมพันธ์ติดต่อกับชุมชนภายนอก

แม้จะอยู่ในป่าเขา ทุกันคารไกลจากการคมนาคมแต่กะเหรี่ยงในอดีตยังมีการติดต่อกับคนพื้น ราบอยู่บ้างซึ่งได้แก่การเดินทางเข้าไปซื้อเกลือและของใช้จำเป็นที่ตลาดในอำเภอ หรือชุมชนพื้นราบ ปีละหนึ่งครั้งสองครั้งก็พอ

ส่วนคนพื้นราบไปหาซื้อวัวควาย หรือหมู ในหมู่บ้านกะเหรี่ยงรวมทั้งการซื้อขายพริกแห้ง (พริกกะเหรี่ยงมีความเผ็ดมาก) หรือแลกเปลี่ยนทั้งในและนอกหมู่บ้าน พริกแห้งเป็นผลผลิตส่วนเกิน จากไร่ของกะเหรี่ยงเอง

ความสัมพันธ์อีกประการหนึ่ง คือการรับจ้าง ซึ่งในเวลาที่ชาวกะเหรี่ยงบางคนขาดแคลนข้าว จะ รับจ้างคนเมืองเก็บใบเมี่ยงใบชา หรือขุดดินค้ายหญ้าในไร่นา ค่าตอบแทนเป็นข้าวหรือเงินก็ได้แล้วแต่ จะตกลงกัน

ความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนาจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ศูนย์สงเคราะห์ชาวเขา ป่าไม้ หน่วยงานทหาร ครู หมอ มีการเข้าเยี่ยมหมู่บ้านเป็นครั้งคราวกรณีเช่นนี้ มักจะเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ ไกล่ชิดเท่ากับคนเมือง ที่ติดต่อกำขาย .ซึ่งจะมีความสัมพันธ์กันนาน ถึงระดับคุ้นเคยและค้างแรมในบ้าน ของแต่ละฝ่ายหลายครั้งหลายหน แต่ในปัจจุบันมีการพัฒนาโครงการเกิดขึ้นมากมายและเป็นไปอย่าง

กว้างขวาง เส้นทางคมนาคมก็ถูกสร้างใหม่หรือปรับปรุงให้ดีขึ้น ความสัมพันธ์ของชาวกะเหรี่ยง กับคนพื้นราบก็มีมากขึ้นเป็นเงาตามตัว

ข้อห้าม ข้อพึงระวังของเผ่ากะเหรี่ยงสำหรับคนภายนอก

สังคมจารีตประเพณีของกะเหรี่ยงมีข้อห้ามอยู่มากมายตามความเชื่อต่อผีและวิญญาณ การห้ามประพฤติปฏิบัตินี้มีใช่เป็นข้อห้ามต่อชาวกะเหรี่ยงเท่านั้น แต่ยังเป็นข้อห้ามสำหรับคนนอกเผ่าหรือต่างเผ่าที่เข้าไปในหมู่บ้านด้วย แม้กระทั่งการวิจารณ์ต่อความเชื่อ และศาสนา ก็ไม่ควรทำอย่างเด็ดขาด เพราะการไปแตะต้องศาสนาหรือความเชื่อของผู้อื่นคือการลบหลู่ดูถูกกันนั่นเอง

ข้อห้ามข้อพึงระวังหรือข้อห้ามข้อระวังของกะเหรี่ยงมีมากมายมากเกินไปที่จะจดจำหรือท่องจำได้หากเราไม่ใช่กะเหรี่ยง ซึ่งได้รับการบอกเล่าสั่งสอนย้ำสอนมาตั้งแต่วัยทารกโดยกระบวนการขัดเกลาทางสังคม แต่ไม่จำเป็นต้องท่องจะได้อยู่กับกะเหรี่ยงนานไปๆ หากมีความสนใจจริงย่อมรับทราบและซึมซับข้อห้ามเหล่านี้เอง สิ่งสำคัญในการก้าวไปก้าวแรกในชุมชนกะเหรี่ยงคือ การรู้จักอ่อนน้อมถ่อมตนฝากเนื้อฝากตัวกับชาวกะเหรี่ยงทุกคน

ขอให้แนะนำเราให้กระทำการสิ่งต่าง ๆ ได้ถูกต้องตามประเพณีกะเหรี่ยง

ขอให้ดักเตือนเราเมื่อเราทำผิดจารีตประเพณี

หากกระทำได้ ผิดมากก็เป็นผิดน้อย ผิดน้อยก็หายไป

ขอเพียงเราย่ำหลังคนหลังศักดิ์ศรี เหมเกริมว่าเราอยู่ในระดับสังคมที่สูงกว่า – ซึ่งไม่จริงเลย

กะเหรี่ยงบนภูเขากับเราจากโลกพื้นราบ มีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นคนเท่าเทียมกัน

แม้เราจะแตกต่างกันในเรื่องของศาสนาและความเชื่อ แต่พระพุทธเจ้า ผีหรือวิญญาณก็บัญญัติข้อห้ามเพื่อให้เกิดคุณธรรมความดีเหมือนกัน

แนวทางหนึ่งพูดถึงบาปบุญ อีกแนวทางหนึ่งพูดถึงการลงโทษและการขอสุมลาโทษ แต่จุดหมายคือการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสันตินั่นเอง

ข้อห้ามข้อนิยมกับศีลธรรมหรือบทบัญญัติทุกประการจึงเป็นเรื่องเดียวกัน อย่างไรก็ตามยังมีข้อระวังของชาวกะเหรี่ยงบางประการ ซึ่งผู้คนจากโลกภายนอกต้องจดจำและยอมรับไว้ก่อนมิควรที่จะลงละเมิดหรือล่วงละเมิดเลย

ประการแรก คือเรื่องขู่สาวหรือความสัมพันธ์ของชายหญิง จารีตประเพณีของกะเหรี่ยงนั้น ชายหญิงซึ่งไม่ใช่ญาติในระดับร่วมตายาย ไม่ควรประพฤติใดๆ ที่อาจถูกเข้าใจไปในทางขู่สาวได้

การแสดงออกของการไม่ยอมรับจะแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลกับตัวผู้กระทำความผิด

หากเป็นเลือดกะเหรี่ยงด้วยกัน ย่อมมีการปรับไหมแน่นอน

แต่หากเป็นครูหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ย่อมเกิดความเกรงใจกลัว เจ้าคนนายคน จะโกรธ

ดังนั้นเองการถูกเนื้อตัวผู้ต่างเพศ ไม่ว่าในกิจกรรมสันตนาการในหรือนอกห้องเรียนหรืออาจจะตรวจอาการเพื่อนำบำบัดรักษา เป็นสิ่งที่ฝ่าฝืนข้อห้ามในจารีตประเพณี

ประการที่สองคือ การกระทำที่ก้าวร้าวหรือใช้กำลัง การดื่มเหล้าเป็นสิ่งจำเป็นในพิธีกรรมเลี้ยงผี หรือในประเพณีทุกเรื่องของกะเหรี่ยง แต่ต้องไม่เมาและเอะอะโวยวาย หรือทำดีทำค่อย หรือลงมือลงเท้า

2.2.14 สภาพปัญหาของหมู่บ้าน

ปัญหาที่พบในหมู่บ้านพะยอมมีด้วยกัน 5 ปัญหาดังนี้

1. ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ มีดังนี้

- ขาดเงินลงทุน สาเหตุเกิดจากผลผลิตไม่แน่นอนทำให้เป็นหนี้สินแนวทางแก้ไขคือ จัดหาแหล่งทุนโดยรัฐบาลได้จัดสรรกองทุนหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท เพื่อให้ชุมชนหมุนเวียนภายในหมู่บ้าน

- ถูกพ่อค้ากดราคา สาเหตุขาดการรวมตัวกันไม่มีอำนาจต่อรองผลผลิตด้านตลาดแข่งขันขายผลผลิต แนวทางแก้ไขเสริมกิจกรรมการรวมกลุ่มผู้ผลิตปัจจุบันมีสมาชิกในบ้านปางตองไปเข้าร่วมสมาชิกกลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ ร่วมเปิดตลาดปลอดสารพิษที่ ท่ารถปรมประชาอำเภอบุชนวมแล้ว

- ผลผลิตตกต่ำ สาเหตุเกิดจากขาดความรู้เรื่อง การปรับปรุงบำรุงดิน ความรู้เกี่ยวกับโรคพืช แนวทางแก้ไข ที่ผ่านมามีหน่วยงานเข้าไปให้ความรู้เรื่องการปรับปรุงบำรุงดิน

- ขาดตลาดรองรับสาเหตุเกิดจากผลผลิตมีมากเกินไปความต้องการของตลาดพื้นที่อยู่ห่างไกล แนวทางแก้ไข ให้รัฐบาลจัดตั้งโรงงานแปรรูปสินค้าการเกษตรมีการวางแผนงานปลูกพืช ความต้องการของเกษตรกร

- ค่าแรงงานสูงสาเหตุเกิดจากค่าครองชีพสูง แนวทางแก้ไขให้ลงแขกร่วมกัน

- หนี้สิน สาเหตุเกิดจากแผนงานบริหารจัดการด้านการเงิน ราคาผลผลิตตกต่ำ แนวทางแก้ไข มีสมาชิกเกษตรกรบ้านปางตองเข้าร่วมโครงการขอพักชำระหนี้หลายรายในส่วนตำบล แม่อุคมีสมาชิกเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ 33 ราย

2. ปัญหาทางด้านสังคม มีดังนี้

- ขาดการรวมตัวเพื่อต่อรองผลผลิต สาเหตุเกิดจากการเห็นแก่ตัวไม่สามัคคี แนวทางแก้ไข เสริมกิจกรรมให้สมาชิกมีการทำงานมากขึ้น

- ขาดที่ดินและที่ทำกินไม่มีเอกสารสิทธิ์ สาเหตุเกิดจากประชากรในหมู่บ้านเพิ่มขึ้น พื้นที่ที่มีจำกัด ที่อยู่ในเขตอุทยานทุ่งบัวตองไม่สามารถออกเอกสารสิทธิ์ได้ แนวทางแก้ไขลงชื่อนำเสนอพระราชบัญญัติป่าชุมชนฉบับประชาชนให้ผ่านสภายกเลิกการประกาศเขตวนอุทยานบัวตอง

- ยาเสพติดระบาด สาเหตุเกิดจากความอยากรู้อยากลอง ว่างาน ครอบครัวแตกแยก แนวทางแก้ไขกำจัดแหล่งผลิตและแหล่งขายให้ผู้ศรัทธาเสพติดไปบำบัดรักษา จัดกิจกรรมส่งเสริมความอบอุ่นให้แก่ครอบครัวในชุมชน

- ขาดเครื่องทุ่นแรงในการเกษตร สาเหตุเกิดจากความยากจน แนวทางแก้ไข หาแหล่งสนับสนุนเครื่องทุ่นแรง

3. ปัญหาด้านสุขภาพ

- สารเคมีสะสมอยู่ในร่างกาย สาเหตุเกิดจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรมากเกินไป และมีการใช้ยาบางชนิดไม่ถูกวิธี แนวทางแก้ไข หาอาชีพเสริมและสถานีนอนำมัยบ้านปางดง เปิดอบรมให้ความรู้เรื่องหลักการโภชนาการที่ถูกสุขอนามัยแก่สมาชิกในชุมชน

4. ปัญหาด้านการศึกษา

- เกษตรกรขาดความรู้เรื่องโรคพืชสาเหตุเกิดจากการส่งเสริมของเจ้าหน้าที่รัฐด้านการเกษตรยังไม่ทั่วถึง และเกษตรกรขาดข้อมูลทางด้านโรคพืช แนวทางแก้ไข หน่วยงานทางด้านการเกษตร หรือ อบต. จัดฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับโรคพืช

- ไม่มีเงินทุนส่งลูกเรียน สาเหตุ เกิดจากความยากจน มีอาชีพไม่แน่นอนและมีลูกมาก แนวทางแก้ไข จัดหาอาชีพเสริมหาอาชีพหลักที่เหมาะสมขอกู้เงินทุนการศึกษา วางแผนครอบครัว

5. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

- อากาศเป็นพิษ สาเหตุการฉีดพ่นสารเคมีทางการเกษตร มีการเผาป่าเพื่อล่าสัตว์และหาเห็ดเกิดกลุ่มควันปกคลุมบริเวณหมู่บ้าน แนวทางแก้ไข สร้างความตระหนักลดมลภาวะที่เป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อม หยุดเผาป่าและเลิกใช้สารเคมี

- การตัดไม้ทำลายป่า สาเหตุเกิดจากจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นที่ทำกินไม่เพียงพอ จึงมีการบุกรุกทำลายป่าเพื่อทำเป็นพื้นที่เกษตร แนวทางแก้ไข วางแผนครอบครัวหยุดตัดไม้ จัดทำป่าชุมชนอย่างถาวร

บทที่ 3

กระบวนการวิจัยโดยชุมชนมีส่วนร่วม

3.1 กรอบแนวคิดและการแบ่งช่วงเวลาดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นโครงการวิจัยที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน การเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic Learning) ระดมความคิดเห็นผ่านเวทีระดับต่าง ๆ โดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้ (ดังภาพที่ 1)

ช่วงที่ 1 เป็นการศึกษาปัญหา ทบทวนทุนเดิมและกำหนดกรอบหลักสูตร

ระยะเวลาในการดำเนินงาน 6 เดือน ระหว่างเดือนกรกฎาคม 2546 ถึงเดือนธันวาคม 2546 (มีการขยายเวลาเพิ่มอีก 3 เดือน ถึงเดือนมีนาคม 2547)

โดยทีมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องลงไปสัมผัสปฏิบัติเก็บข้อมูลสภาพปัญหาของชุมชน แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน รวมถึงการศึกษาศักยภาพ และตรวจสอบองค์ความรู้ในพื้นที่ เพื่อให้สามารถทราบปัญหา ทราบทุนเดิม และศักยภาพด้านต่าง ๆ ใน 3 ชุมชน จากนั้นก็ใช้ข้อมูลทั้ง 2 ด้าน มากำหนดหลักสูตรเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสม ร่วมกับผู้เกี่ยวข้อง ที่มีทั้งองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้เรียน ผู้สอน และชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคส่วนต่าง ๆ

จากนั้นก็ร่วมกันกำหนด กรอบของหลักสูตรเบื้องต้น โดยนำมาวิเคราะห์ ตรวจสอบร่วมกันและพัฒนาเป็นหลักสูตรในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อทดลองสอน อบรม หรือถ่ายทอด ในรูปแบบที่ได้เลือกร่วมกัน

ช่วงที่ 2 ทดลองสอน ถ่ายทอด หรืออบรม และประเมินผล

ระยะเวลาในการดำเนินงาน 6 เดือน ระหว่างเดือน เมษายน 2547 - กันยายน 2547 (มีการขยายเวลาเพิ่มอีก 1 เดือน ถึงตุลาคม 2547)

เป็นการทดลองสอน และพัฒนาหลักสูตร นำหน้าส่วนใหญ่จะอยู่ที่การกำหนดกรอบหลักสูตร ท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสม และเนื่องจากความต้องการการมีส่วนร่วมของครูคนในพื้นที่ และสถานการณ์ด้านนโยบายจังหวัดที่กำลังสนับสนุน โครงการ “ธนาคารอาหารชุมชน” หลักสูตรจึงเน้น การพัฒนาระบบเกษตรยั่งยืน ในรูปแบบ ธนาคารอาหารชุมชนเป็นสำคัญ โดยสามารถดึงดูด ให้โรงเรียนในพื้นที่เห็นความสำคัญ มาร่วมพัฒนาหลักสูตรในระดับ โรงเรียน จำนวน 6 โรงเรียน

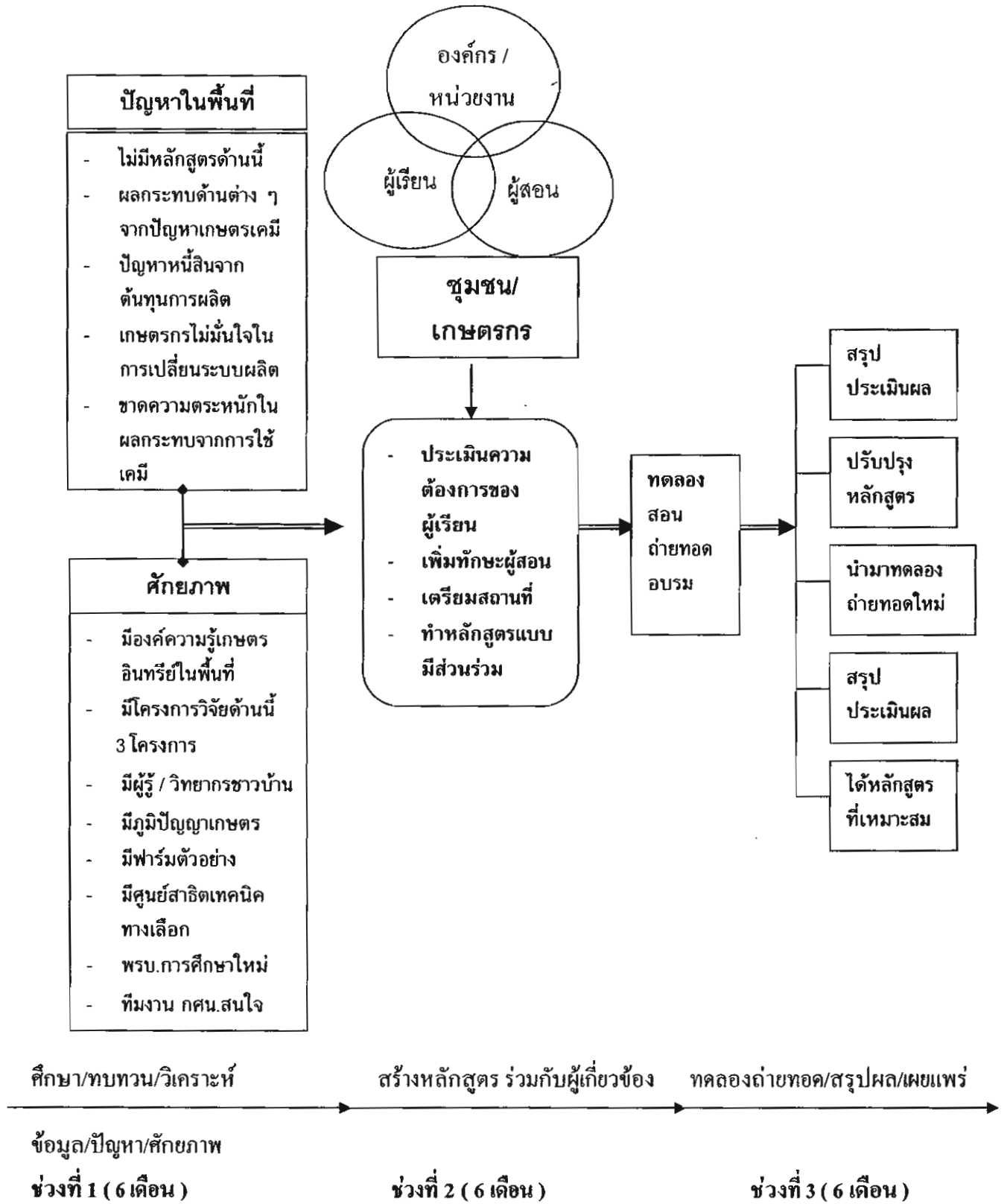
ช่วงที่ 3 สรุปผลการเรียนการสอนหารูปแบบหลักสูตรที่เหมาะสม

ระยะเวลาในการดำเนินงาน 8 เดือน ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2547 – เมษายน 2548 (มีการขยายเวลาเพิ่มอีก 9 เดือน ระหว่างเดือน พฤษภาคม 2548 – มกราคม 2549)

เป็นการดำเนินการต่อเนื่องจากช่วงที่ 2 ซึ่งต้องมีการทดลองสอน ถ่ายทอดอยู่ เพราะไม่สามารถทำให้เสร็จภายในเวลาที่กำหนดได้ เพราะหลายโรงเรียนเริ่มดำเนินการในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน

ขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละโรงเรียน จึงมีการขยายเวลาโครงการจนถึงเดือน มกราคม 2549

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการทำหลักสูตรเกษตรอินทรีย์



3.2 กระบวนการดำเนินงานวิจัยในช่วงที่ 1

กระบวนการวิจัยในช่วงแรก 6 เดือน (กรกฎาคม - ธันวาคม 2546) มีการดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับผู้เกี่ยวข้อง ตามกรอบคิดงานวิจัย แล้วดำเนินงานเก็บข้อมูลทั้งด้านสถานการณ์ด้านเกษตรอินทรีย์ในอำเภอบุณยวม ปัญหาด้านการเกษตร ด้านเกษตรอินทรีย์ และข้อมูล องค์ความรู้ที่เป็นศักยภาพ ในการพัฒนาหลักสูตรเกษตรอินทรีย์

ซึ่งการดำเนินการเพื่อให้ได้ข้อมูลดังกล่าว เริ่มจากการตรวจสอบเอกสารมือสอง ที่ได้จัดทำโดยโครงการวิจัย และส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ จากนั้นก็จัดเวทีต่าง ๆ ได้แก่

- 1) เวทีทำความเข้าใจเตรียมชุมชนและทีมงาน 3 หมู่บ้าน 2 ครั้ง
- 2) เวทีศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน
- 3) เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์จากผู้รู้ประจำเดือน
- 4) เวทีกำหนดความต้องการวิเคราะห์สภาพปัญหาของแต่ละหมวดของปัญหา
- 5) จัดเวทีระดมความคิดเห็นแนวทางการร่างหลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์
- 6) กำหนดหัวข้อเนื้อหาการร่างหลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์
- 7) สรุปเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประจำเดือน
- 8) เวทีเสวนาวิเคราะห์หลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์
- 9) เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประจำเดือน



สร้างความเข้าใจแก่ทีมงาน
และกลุ่มโรงเรียนเป้าหมาย

เวที ทั้ง 9 ครั้งในช่วงที่ 1 มีรายละเอียด ดังนี้

- 1) เวทีทำความเข้าใจเตรียมชุมชนและทีมงาน 3 หมู่บ้าน 2 ครั้ง

กิจกรรมย่อยเวทีที่ 1 ครั้งที่ 1 เวทีทำความเข้าใจเตรียมชุมชนและทีมงาน

ณ ศูนย์ส่งเสริมหนองป่าก่อ หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 ต.บุณยวม อ.บุณยวม จ.แม่ฮ่องสอน
วัตถุประสงค์

- เพื่อร่วมกันกำหนดปัญหาเนื้อหาและวิธีการจัดเก็บข้อมูล
- เพื่อปรับแนวความคิดของชุมชนให้เป็นไปในแนวทางทิศเดียวกับกลุ่มเป้าหมาย

ระยะเวลา วันที่ 24 สิงหาคม 2546

กลุ่มเป้าหมาย

- องค์การชุมชน / ผู้นำ / ผู้อาวุโส และชาวบ้าน ภาครัฐ ภาคการศึกษาทั้งในและนอกระบบ โรงเรียนและทีมงานวิจัย ผู้ร่วมโครงการวิจัย
- จำนวนเกษตรกรและทีมงาน หมู่ที่ 1, 2 จำนวน 30 คน

วิธีการ

- จัดเวทีย่อยขึ้นในพื้นที่เป้าหมายแต่ละหมู่บ้านทั้ง 3 หมู่บ้าน
- หัวหน้าโครงการและทีมงานวิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์โครงการในการจัดเวที
- ประชุมระดมความคิดเพื่อกำหนดประเด็นข้อมูลต่างๆ ที่จัดเก็บรวบรวม
- แบ่งกลุ่มย่อย 3 กลุ่ม ตามหมู่บ้านให้แต่ละกลุ่มนำประเด็นข้อมูลที่ได้แต่ละประเด็นมา กำหนดถึงรูปแบบ วิธีการในการดำเนินการเก็บข้อมูล
- กลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มนำเสนอกลุ่มใหญ่ พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ที่ประชุมได้เพิ่มเติมข้อมูล เครื่องมือในการเก็บสำรวจข้อมูล
- จัดประชุมกลุ่มย่อยให้ทุกคนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมก่อนนำไปสำรวจจริง

เครื่องมือที่ใช้ในการจัดกิจกรรม

- ประชุมกลุ่มย่อยแบบมีส่วนร่วม สันทนาการพูดคุย

กิจกรรมย่อยเวที ที่ 2 เวทีทำความเข้าใจเตรียมความพร้อมกับผู้ชุมชน

ระยะเวลา วันที่ 24 กรกฎาคม 2546 ณ ศสช.บ้านพะยอม หมู่ที่ 2 ตำบลแม่อุคอ อำเภอบุณยมา

วัตถุประสงค์

- เพื่อเตรียมความพร้อมความเข้าใจในการทำงานกับโครงการวิจัย
- เพื่อทำความเข้าใจกับทีมงานและผู้เข้าร่วมโครงการและหน่วยงานในพื้นที่

กลุ่มเป้าหมาย

ทีมงานวิจัย/ผู้เข้าร่วมโครงการ / ชุมชน ผู้นำ ผู้อาวุโส / หน่วยงานในพื้นที่ / ครู เจ้าหน้าที่ป่าไม้, พัฒนาที่ดิน, ทหารในพื้นที่ (โครงการพระราชดำริ) มีผู้เข้าร่วม 15 คน แบ่งเป็นเกษตรกร 10 คน และทีมงาน 5 คน

วิธีการ

1. ชี้แจงทำความเข้าใจกับผู้ชุมชน เรื่อง โครงการวิจัยกระบวนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์ อย่างมีส่วนร่วมของชุมชน อำเภอบุณยมา โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้
 1. เพื่อศึกษาสถานการณ์เกษตรอินทรีย์ อำเภอบุณยมา
 2. เพื่อศึกษาปัญหาเกษตรอินทรีย์ อำเภอบุณยมา
 3. เพื่อค้นหาผู้มีความรู้ทางการเกษตรอินทรีย์

4. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ การทำเกษตรอินทรีย์
 5. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ การจัดทำหลักสูตร
 6. เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วม
 7. เพื่อให้เกิดหลักสูตรเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสมแก่ชุมชน
2. ทบทวนทำความเข้าใจความหมายของคำว่า "วิจัย" โดยชาวบ้านสรุปได้ดังต่อไปนี้
- พิสูจน์
 - ค้นหาความรู้
 - เปรียบเทียบปัจจุบันกับอดีต
 - ค้นหาความจริง
 - การแก้ปัญหา
 - การคิดร่วมกัน
3. นักวิจัยและทีมงานทำความเข้าใจ PAR อธิบายความหมายของคำว่า PAR ให้ชาวบ้านเข้าใจในกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมว่า ชาวบ้านจะเข้าร่วมการวิจัยได้อย่างไร ดังแผนภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการวิจัยและการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

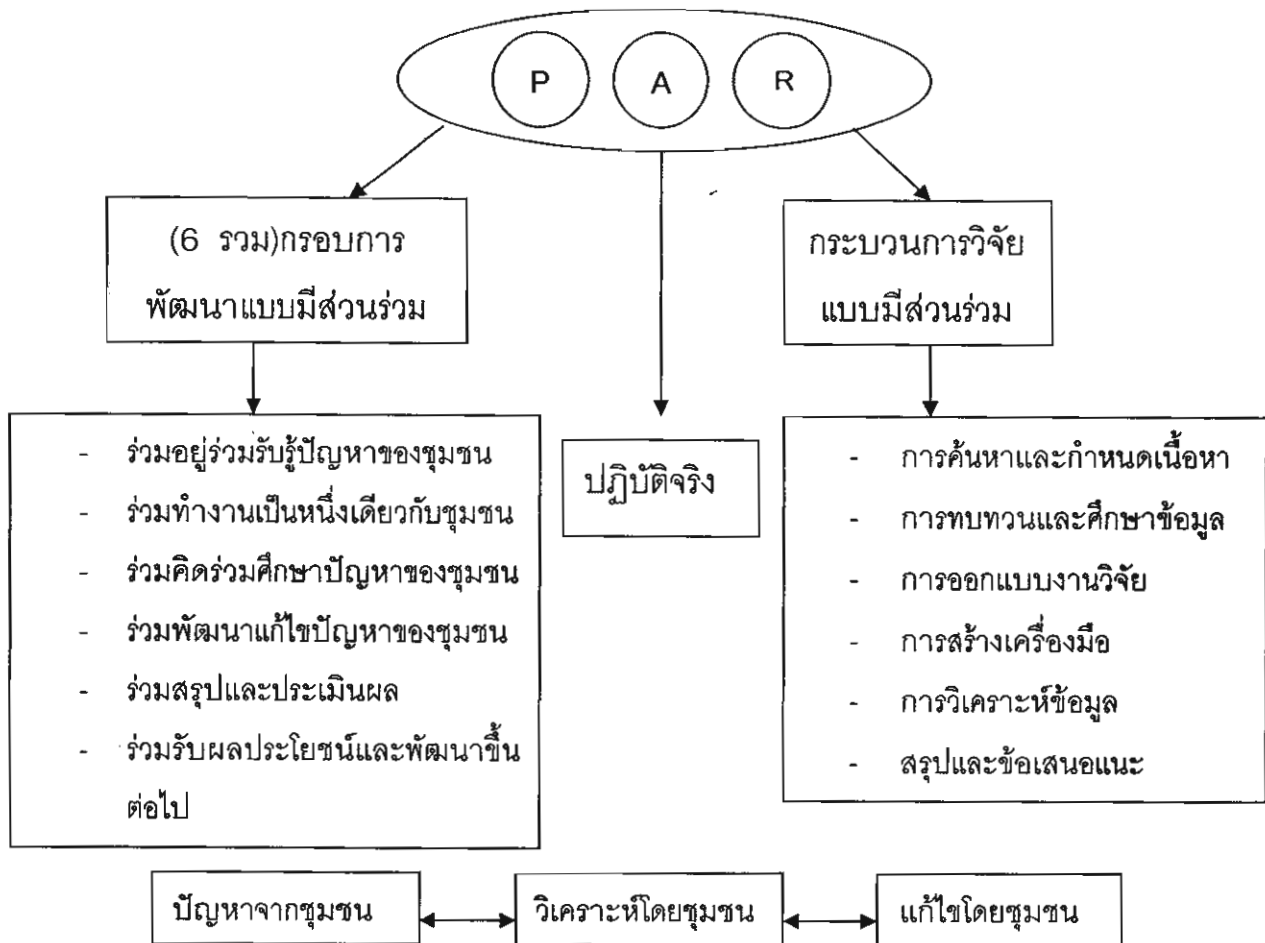


สร้างความเข้าใจแก่ชาวบ้าน



แบ่งกลุ่มย่อยระดมความคิด

ภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการวิจัยและการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม



4. นักวิจัยและทีมงานได้ให้ชุมชนได้รำลึกอดีต ปัจจุบันและอนาคต ของชุมชนว่าชุมชนเคยมีอะไรดี ๆ บ้าง ด้านการเกษตรของชุมชนว่ามีอะไร โดยแบ่งกลุ่มร่วมคิด ปัจจุบันเป็นอย่างไร มีอะไรเหลืออยู่บ้างอนาคตจะเป็นอย่างไร อะไรเหลืออยู่บ้าง ในอนาคตจะเป็นอย่างไร รายละเอียดมีในบทที่ 5

2) เวทีศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน

ณ บ้านพะยอม บ้านขุนยวมหมู่ 1,2 ระยะเวลา 27-28 สิงหาคม 2546 ณ สำนักงานชั่วคราวศูนย์การเรียนรู้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน
2. เพื่อกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหากำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ของชุมชน
3. เพื่อเป็นการวิเคราะห์สังเคราะห์และพัฒนาศักยภาพของชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มผู้รู้/ผู้เชี่ยวชาญ องค์กรชุมชน/ผู้อาวุโสชาวบ้านที่ร่วม ทีมวิจัย ครู นักการศึกษา นักวิชาการ และทีมงานวิจัย

กลุ่มเกษตรกรบ้านพะยอม	จำนวน	10	คน
กลุ่มเกษตรกรบ้านขุนยวม หมู่ที่1	จำนวน	10	คน
กลุ่มเกษตรกรบ้านขุนยวม หมู่ที่2	จำนวน	10	คน
กลุ่มที่ปรึกษาและทีมงาน	จำนวน	10	คน
รวม	จำนวน	40	คน

วิธีการ

1. นักวิจัยอธิบายแบบสำรวจและแบบบันทึกในการสำรวจข้อมูลว่ามีปัญหาข้อบกพร่องว่าควรแก้ไข

2. เขียนสภาพปัญหา

นักวิจัยให้แต่ละคนเขียนสภาพปัญหาจากการสำรวจตามความคิดเห็นของตนเอง (โดยไม่ต้องปรึกษาปัญหากัน) การเขียนสภาพปัญหาหรือการเขียนแผนที่เกิดขึ้นนั้นให้เขียนเป็นรูปธรรมหรือประโยคที่สมบูรณ์

3. การจัดกลุ่มปัญหา

นักวิจัยให้ผู้เข้าร่วมประชุมจัดกลุ่มปัญหาเริ่มต้นที่แต่ละคนอ่านปัญหาที่เขียนในแผ่นที่ 1 แล้วให้สมาชิกในกลุ่มจัดปัญหานั้นวางบนกระดานรูป และให้คนที่ 2 อ่านปัญหาที่เขียนหรือความหมายที่คิดคล้ายกันรวมไว้ คนที่ 1 ถ้าไม่เหมือนกัน แยกไว้ต่างหาก และคนที่ 3-4 จนถึงคนสุดท้ายให้ปฏิบัติเช่นเดียวกันจนปัญหาแต่ละคนวางบนกระดานจนครบ

4. ตรวจสอบปัญหา

สมาชิกในกลุ่มทุกคนช่วยกันตรวจสอบปัญหาอีกครั้งว่าเป็นปัญหาที่จัดเข้ากับหมวดหมู่ไว้นั้นเป็นเรื่องเดียวกันหรือไม่ ถ้าไม่ใช่จัดใหม่อีกครั้งพร้อมเรียงลำดับ ความรุนแรงของปัญหา โดยคำนึงความถี่ของปัญหาโดยให้น้ำหนัก ดิสดิกเกอร์ไว้คะแนน

5. การตั้งชื่อหัวข้อปัญหา

สมาชิกในกลุ่มทุกคนช่วยกันตั้งชื่อหัวข้อปัญหาของปัญหาในแต่ละกลุ่ม ปัญหาในการตั้งชื่อหัวข้อของปัญหานั้นเป็นรูปธรรมเรียงลำดับตามคะแนน จำนวนของปัญหาที่มีความคิดเห็นตรงกันจากมากไปหาน้อย

6. ผลการจัดเวที/กิจกรรม

เชิงกระบวนการ

ใช้กระบวนการกลุ่ม ให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้มีส่วนร่วมระดมปัญหาด้านการเกษตรในปัจจุบันเขียนในแผนที่ความคิด (Mind mapping)

ใช้กระบวนการต้นไม้ปัญหา (N.P. NEW Participatory .) ในการวิเคราะห์ปัญหา
เชิงเนื้อหา

1.ทีมวิจัยให้แนวคิด การทำเกษตรทำไม่ต้องทำเกษตรแบบยั่งยืน และวิเคราะห์สถานการณ์โลก และแนวโน้มของเศรษฐกิจของประเทศไทย แนวคิดการทำเกษตรอินทรีย์แบบยั่งยืน แนวทางการเกษตร ในอนาคต(คุณสมบัติ แซ่ตัน)

2.ทีมงานวิจัยให้ผู้เข้าร่วมโครงการอภิปรายสภาพปัญหา (ตามสภาพปัญหาของหมู่บ้าน) อภิปรายเกี่ยวกับปัญหาที่ได้สำรวจมาอย่างกว้างขวางเพื่อกลั่นกรองให้เกิดปัญหาที่ตรงกับสภาพจริงโดยไม่มีข้อสรุปในการอภิปรายแต่ละประเด็น

3.ทีมงานวิจัยได้แบ่งกลุ่มเป็น 3 กลุ่มตามหมู่บ้านพร้อมแจกกระดาษ 2 x 6 ให้เขียนปัญหาตามความคิดเห็นของตัวเอง (ไม่ต้องปรึกษากัน) ลงในกระดาษเปล่า อย่างน้อย 10 ปัญหา (กระดาษ 1 ใบต่อ 1 ปัญหา

1.การเขียนสภาพปัญหา 1 ประเด็นปัญหาต่อ 1 กระดาษ

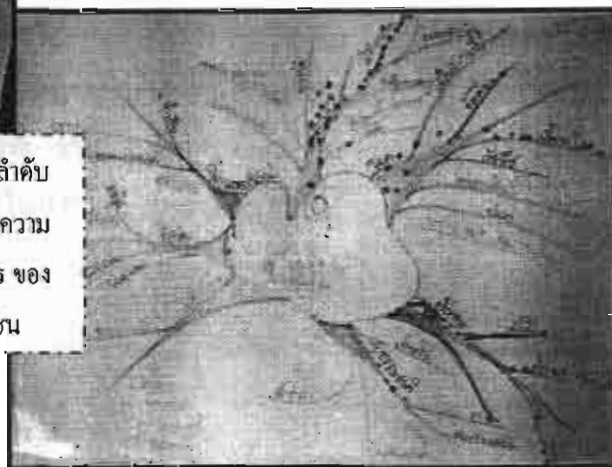
2.เขียนสภาพปัญหาจากการสำรวจมาให้ได้มากที่สุดอย่างน้อย 10 ปัญหา เพื่อให้สภาพปัญหาที่หลากหลาย และเพื่อนำมาจัดหมวดหมู่จะได้จัดเรียงตามสภาพ ความรุนแรงและความถี่ของปัญหา

4.การพิจารณาความต้องการว่าแก้ไขได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขความพร้อมของผู้เรียน ผู้สอน เวลา สถานการณ์ ฤดูกาล ทรัพยากร ฯลฯ

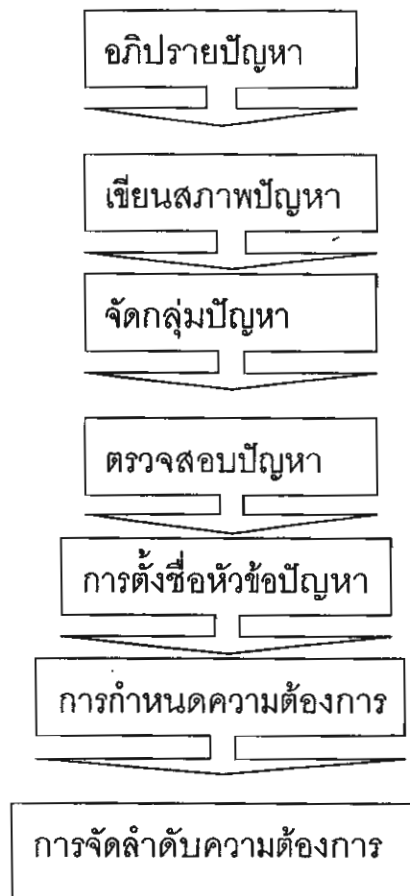
5.ในที่ประชุมทุกคนช่วยกันจัดเรียงลำดับความต้องการเป็นการเร่งด่วนเพื่อนำไปกำหนดหัวข้อเนื้อหา ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้วิธี ฉันทานุมัติ (ทุกคนในที่ประชุมมีความคิดเห็นตรงกัน) ดังแผนภูมิแผนภูมิสรุปกระบวนการวิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชน



การจัดลำดับ
ปัญหา ความ
ต้องการ ของ
ชุมชน



ภาพที่ 3 กระบวนการวิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชน



เครื่องมือ

- เทคนิคค้น ไม้ปัญหา
- แผนที่ทางความคิด
- บัตรคำใบงาน

3) เวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้และประสบการณ์จากผู้รู้ประจำเดือน

บ้านพะยอม บ้านขุนยวม ม. 1,2 ระยะเวลา 27 – 28 กันยายน 2546

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ในแต่ละเดือน
2. เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและสถานการณ์ ปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงาน โครงการวิจัย
3. เพื่อนำองค์ความรู้ข้อมูลมาเชื่อมโยงในการวิเคราะห์สภาพปัญหา

กลุ่มเป้าหมาย

ชาวบ้าน/องค์กรชุมชน ผู้นำชุมชน/ผู้รู้ในท้องถิ่น / หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง/คณะทำงาน ทีมงานวิจัย

กลุ่มเกษตรกรบ้านพะยอม	จำนวน	10	คน
กลุ่มเกษตรกรบ้านขุนยวม หมู่ที่1	จำนวน	10	คน

กลุ่มเกษตรกรบ้านขุนยวม หมู่ที่2	จำนวน	10	คน
กลุ่มที่ปรึกษาและทีมงาน	จำนวน	10	คน
รวม	จำนวน	40	คน

วิธีการ

1. ทีมงานวิจัยได้ทบทวนสถานการณ์เกษตรอินทรีย์ที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ สิ่งแวดล้อมและสังคม อย่างไรบ้าง
2. ทีมงานวิจัยจัดกลุ่มโดยจัดละกัน 6-8 คน แบ่ง 3 กลุ่มระดมสภาพปัญหาตามสภาพจริงของแต่ละกลุ่มและแนวทางแก้ไขปัญหาของแต่ละกลุ่ม ตามภูมิปัญญาดั้งเดิม
3. นักวิจัยและทีมงานนำ กระดาษ บรืฟขึ้นติดบนกระดาน เตรียมบันทึก ให้กลุ่มเกษตรกรเตรียมประเด็นปัญหาและอุปสรรค ที่ผ่านมาพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน
4. นักวิจัยและทีมงานให้กลุ่มเกษตรกรแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนออกมานำเสนอต่อกลุ่มใหญ่
5. นักวิจัยและทีมงานนำ กระดาษ บรืฟขึ้นติดบนกระดานแล้วนำเสนอแนวทางแก้ไขโดยให้กลุ่มเกษตรกรเสนอแนวทางแก้ไขระดมความคิดร่วมกันจากนั้นสรุปแนวทางแก้ไขแผนงานกิจกรรม
6. นักวิจัยทีมงานและเกษตรกรร่วมกันสรุปกิจกรรมการประชุมนักวิจัยชี้แจงนัดหมายแผนงานช่วงต่อไป

4) เวทีกำหนดความต้องการวิเคราะห์สภาพปัญหาของแต่ละหมวดหมู่ของปัญหา

ระยะเวลา 27 – 28 กันยายน 2546

วัตถุประสงค์

1. เพื่อกำหนดความต้องการในสภาพปัญหาของแต่ละหมวดหมู่ปัญหา
2. เพื่อกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาและกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ของชุมชน
3. เพื่อเป็นการวิเคราะห์สังเคราะห์สภาพปัญหาและศักยภาพของชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย

ทีมวิจัย/คณะทำงาน ที่ปรึกษาและผู้เกี่ยวข้องในชุมชนเช่น ผู้อาวุโส ภูมิปัญญาชาวบ้าน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่นครู เจ้าหน้าที่เกษตร วนเกษตร เจ้าหน้าที่ป่าไม้ พัฒนาที่ดินเป็นต้น

กลุ่มเกษตรกรบ้านพะยอม	จำนวน	10	คน
กลุ่มเกษตรกรบ้านขุนยวม หมู่ที่1	จำนวน	10	คน
กลุ่มเกษตรกรบ้านขุนยวม หมู่ที่2	จำนวน	10	คน
กลุ่มที่ปรึกษาและทีมงาน	จำนวน	10	คน
รวม	จำนวน	40	คน

วิธีการ

1. นักวิจัยและทีมงานวิจัยติดตามความก้าวหน้าของแบบสอบถามและแบบบันทึก

2. นำสารจรรยาบรรณที่ระดมแนวคิดกันในเวที 27-28 สิงหาคม 2546 มาทบทวนเพื่อตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมให้สมบูรณ์อีกครั้ง โดยนำแบบบันทึกสภาพเหตุการณ์มาประกอบข้อมูลในการวิเคราะห์เพิ่มเติมให้ครอบคลุมปัญหาหลายด้านเพื่อจะรู้สภาพปัญหาของชุมชนที่แท้จริงดังนี้

- ด้านเศรษฐกิจ
- ด้านสังคม/ศาสนาและวัฒนธรรม
- ด้านการศึกษา
- ด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม
- ด้านสุขภาพ

โดยแบ่งตามหมู่บ้าน มีทีมงานและทีมที่ปรึกษาเป็นพี่เลี้ยงแต่ละกลุ่ม นำเสนอต่อกลุ่มใหญ่ ทีมงานสรุปเป็นภาพรวมพร้อมทั้งกำหนดความต้องการและแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกันอีกครั้ง รายละเอียดมีในบทที่ 5

จัดลำดับความต้องการของปัญหาและแนวทางแก้ไขโดยให้สมาชิกทุกคนช่วยกันจัดเรียงลำดับความต้องการเป็นการเร่งด่วนเพื่อ นำไปกำหนดหัวข้อเนื้อหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยวิธีนันทนุมี ทุกคนมีความคิดเห็นตรงกัน

เครื่องมือ

- แผนที่ทางความคิด
- กระบวนการกลุ่ม
- แบ่งกลุ่มย่อย นำเสนอกลุ่มใหญ่

5) จัดเวทีระดมความคิดเห็น แนวทางการร่างหลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์ ๑ (วิเคราะห์ชิ้นงานย่อย)

ระยะเวลา 26-27 ตุลาคม 2546 2 วัน ณ สภาตำบลขุนยวม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อกำหนดแนวทางร่างหลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์
2. เพื่อระดมความคิดเห็นข้อเสนอแนะเนื้อหาสาระของหลักสูตรท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม

กลุ่มเป้าหมาย

เกษตรกร ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญทางการเกษตร นักวิชาการทางการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ
โรงเรียน ทีมงานวิจัย

กลุ่มเกษตรกรบ้านพะยอม	จำนวน	10	คน
กลุ่มเกษตรกรบ้านขุนขวม หมู่ที่1	จำนวน	10	คน
กลุ่มเกษตรกรบ้านขุนขวม หมู่ที่2	จำนวน	10	คน
กลุ่มที่ปรึกษาและทีมงาน	จำนวน	10	คน
รวม	จำนวน	40	คน

วิธีการ

1. นักวิจัยทีมงาน กลุ่มเกษตรกร ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยระดมความคิดเห็นแนวทางการร่าง
หลักสูตรและความต้องการด้านการเกษตรอินทรีย์ตามประเด็นหัวข้อที่เสนอไว้ดังต่อไปนี้

- กำหนดหัวข้อเนื้อหา
- การเขียนสาระสำคัญ
- กำหนดขอบเขตเนื้อหา
- การกำหนดจุดประสงค์ทั่วไป
- กำหนดจุดประสงค์เฉพาะหรือจุดประสงค์นำทาง

2. คณะทีมงานวิจัยกับเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายนำเสนอที่ประชุมโดยนำสภาพปัญหารายละเอียด
ที่เรียงลำดับความสำคัญที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาของชุมชน

3. นักวิจัยทีมงาน นำเสนอที่ประชุมโดยนำมาพิจารณาที่ละเอียดอย่างละเอียด การ
พิจารณาถึงสาเหตุและแนวทางแก้ไข

4. นักวิจัยและทีมงาน นำเสนอกำหนดรายละเอียดหรือขั้นตอนในการแก้ปัญหา (ขั้น
วิเคราะห์ขั้นงานย่อย) นักวิจัยและชาวบ้านร่วมกันคิดขั้นตอนการแก้ปัญหอะไรบ้าง ขั้นงานย่อย
จะต้องรู้อะไรจะต้องทำอะไรและจะต้องมีทัศนคติอย่างไร

3. ในที่ประชุมร่วมกันวิเคราะห์สังเคราะห์และมีความคิดเห็นว่าจะมีการนำผลสรุปให้
ชาวบ้านนักวิชาการการศึกษา ผู้รู้ ผู้เกี่ยวข้องไปพิจารณา ขั้นตอนนี้จะเป็นการนำหลักสูตรที่ร่างขึ้น
เสร็จแล้วไปให้ชาวบ้านในพื้นที่ร่วมกันพิจารณาอีกครั้งว่าเหมาะสมหรือไม่จะแก้ไขหรือเพิ่มอะไรบ้าง
ก่อนที่จะนำไปทดลองใช้จริง ๆ

4. ภาสสถานศึกษา โรงเรียน ที่มีแนวความคิดเห็นอุดมการณ์ร่วมเพื่อจะได้นำหลักสูตรไป
ทดลองใช้ในสถานศึกษา แล้วนำไปวิเคราะห์/ปรับปรุงแก้ไขแล้วนำกลับมา วิพากษ์วิจารณ์ทฤษฎี
ใหม่ การดำรงชีพแบบเกษตรพอเพียง และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์พิจารณาอีกครั้งตาราง
ควรเพิ่มช่องกลุ่มเป้าหมายอีกช่องหนึ่ง

5. ควรจะมีการสัมมนาผู้ปกครอง ผู้เกี่ยวข้อง เรื่องหลักสูตรท้องถิ่น ทำประชาพิจารณ์ ก่อนนำไปใช้จริง ๆ

6. ควรนำเสนอข้อมูลเหตุการณ์รองรับในการคิดแผนงานก้าวต่อไป

7. นวัตกรรมครั้งที่ต่อไป 25 - 26 ธันวาคม 2546 ควรส่งเนื้อหาและจดหมายแจ้งก่อนล่วงหน้าเพื่อจะได้มีเวลาตรวจสอบแก้ไข

ข้อคิดเห็นในเวทีครั้งนี้

- ควรจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับเมล็ดพันธุ์พืชพื้นบ้านว่าจะมีอะไรบ้าง เช่นเมล็ดพันธุ์ข้าว แตงพืชผักอื่น ๆ ตลอดจนพันธุ์สัตว์ในท้องถิ่น มีอะไรบ้าง อาทิเช่น พันธุ์นก,ปลา สัตว์ป่า สัตว์เลี้ยง

- ควรสอนให้เด็กได้เรียนรู้ถึงวิถีชีวิตของชุมชน ชีวิตสัตว์ป่าในท้องถิ่น โดยมีแยกเด็กออกจากชุมชนโดยเน้นชุมชนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้

-ควรมีหนังสืออ่านประกอบ อาทิเช่น การ์ตูนประกอบเนื้อหาหลักสูตรเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ สื่อแล้วอ่านเข้าใจง่าย

-เนื้อหาในหลักสูตรควรมีการจำแนกประเภทแต่ละระดับชั้นให้เหมาะสมกับวัยว่าระดับอนุบาล ประถม มัธยม อุดมศึกษา ควรจะเรียนเนื้อหาอะไรมาอย่างน้อยแค่ไหน ผู้ใหญ่ควรจะเรียนอย่างไร

6) เวทีกำหนดแนวทางร่างหลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์ ๑ อำเภอขุนยวม

วัตถุประสงค์

- เพื่อกำหนดแนวคิดแนวทางการร่างหลักสูตรท้องถิ่น
- เพื่อกำหนดรูปแบบและวิเคราะห์
- เพื่อกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้

ผู้เข้าร่วมเวที

1.เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ	29	คน
2.กลุ่มที่ปรึกษา/ผู้ทรงคุณวุฒิ/นักวิชาการ	8	คน
3.ทีมงานวิจัย	3	คน
รวม	40	คน

ระยะเวลา 27 พฤศจิกายน 2546

สถานที่ ห้องประชุมสภาตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เทคนิคเครื่องมือที่ใช้ในการจัดเวที/กิจกรรม

- 1.ตารางร่างหลักสูตร
- 2.กระบวนการมีส่วนร่วม

3. พุคคยสนทนา

วิธีการ

1. นักวิจัยทบทวนผลการดำเนินงานของเวทีที่ผ่านมาได้ทำอะไร ถึงไหน แต่ไหน อย่างไร เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเวที ได้เกิดความคิดอย่างต่อเนื่อง
2. นักวิจัย/ทีมงานนำเสนอการร่างหลักสูตร นำเนื้อหาตารางการวิเคราะห์ชิ้นงาน ขั้นตอนที่ 3 - 4 นำชิ้นงานย่อยที่ได้นำเสนอตามที่ได้อธิบายชิ้นงานมากำหนดเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมสามารถนำมาจัดกิจกรรมได้
3. นักวิจัยและผู้เข้าร่วมเวทีกำหนดแนวทางร่างหลักสูตรท้องถิ่น ได้สภาพปัญหาตามระดับ 7 ข้อใหญ่ ๆ
4. ได้นำเสนอแลกเปลี่ยนกันในเวที การจัดทำหลักสูตรพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของชุมชน
5. สรุปข้อคิดเห็นประเด็นต่าง ๆ จากเวที

7) สรุปเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประจำเดือน

วัตถุประสงค์

- เพื่อแลกเปลี่ยนพูดคุยปัญหาประสบการณ์
- เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและเหตุการณ์ และความเคลื่อนไหวการทำงานซึ่งกันและกันเพื่อหาแนวทางปรับปรุงแก้ไข

ผู้เข้าร่วมเวที

1. เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ	7	คน
2. ทีมที่ปรึกษา/ผู้ทรงคุณวุฒิ	6	คน
3. ทีมงานวิจัย	3	คน
รวม	16	คน

ระยะเวลา 1 วัน 28 พฤศจิกายน 2546

สถานที่ ห้องประชุมสภาตำบลขุนยวม

เทคนิคเครื่องมือที่ใช้ในการจัดเวที / กิจกรรม

- สนทนาพูดคุย
- ใช้ กระดาษ บร็อชเป็นการจดบันทึกข้อมูล

บทบาทของทีมงานต่อเวที / กิจกรรม

1. นายสังเวียน	ดวงสุภา	ดำเนินรายการ / กระบวนการ
2. นายธนสาร	พรมรัตน์	ลงทะเบียนเอกสารต่าง ๆ เตรียมอุปกรณ์ บันทึกภาพ
3. นายรส	สังข์สุทธิ	จดบันทึกข้อมูล สรุปเวที

ทรัพยากรบุคคล

1.นายชนันต์	ชมสนัด	เจ้าหน้าที่โครงการเกษตรบนพื้นที่สูง
2.นายวัลลภ	สุวรรณอาภา	หัวหน้า imo
3.นางสาวฉวีวรรณ	แก้วตาสาม	อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านแม่อุคหลวง

วิธีการ

1.นักวิจัยได้นำเสนอทบทวนกิจกรรมที่ได้ดำเนินงานมาในช่วง 5 เดือน ที่ผ่านมาเริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคม - ธันวาคม 2546 ว่าได้ดำเนินการอะไรไปบ้าง ต่อที่ประชุมในเวทีได้รับทราบ

2.นำเสนอแลกเปลี่ยนในวงใหญ่ให้ที่ประชุมได้พิจารณาดังนี้คือ ระยะเวลา การเรียนรู้ระยะสั้น แต่ไหนอย่างไร ระยะยาวแต่ไหนอย่างไรในที่ประชุม ในเวทีได้พิจารณาและได้ให้ข้อคิดเห็นดังต่อไปนี้

ผลกระทบหรือความคาดหวังเวทีผลสำเร็จ

1. ผู้เข้าร่วมเวทีให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี
- 2.กลุ่มเกษตรกรและกลุ่มนักวิชาการ ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และแสดงความคิดเห็นและความเข้าใจทุกภาคส่วน

8) สรุปเวทีเสวนาวิเคราะห์หลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์วิพากษ์หลักสูตรท้องถิ่นปรับปรุงให้เหมาะสมกับความต้องการ
2. เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความจริงและความต้องการ
3. เพื่อให้ได้แนวทางและเนื้อหาสาระของหลักสูตรที่เหมาะสมกับชุมชน

ผู้เข้าร่วมเวที

เกษตรกรบ้านขุนขวม หมู่ 1-2	20	คน
เกษตรกรบ้านพะยอม	10	คน
ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญทรงคุณวุฒิ	6	คน
ทีมงานวิจัย	4	คน
รวม	40	คน

ระยะเวลา 25-26 ธันวาคม 2546 (2 วัน)

สถานที่ ศูนย์การศึกษาเพื่อการพัฒนาหนองป่าก่อ

เทคนิค 1. แผนที่ทางความคิด

2. เทคนิคการคัด

3. ฟลิปชาร์ต

วิธีการดำเนินงาน

- นักวิจัยและทีมวิจัยแนะนำตัวต่อที่ประชุม นำเสนอผลการดำเนินงานภาพรวมในรอบ 6 เดือนว่าได้ดำเนินกิจกรรมอะไรบ้าง

- นำเสนอผลการจัดเวทีวันที่ 27 – 28 ตุลาคม 2546 ตารางร่างหลักสูตรที่รวมไว้ 8 หัวข้อ เสนอต่อที่ประชุมร่วมกันวิเคราะห์ปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมโดยพิจารณาที่ละเอียด

- นักวิจัยนำเสนอตารางวิเคราะห์ และสรุปการดำเนินงาน วิจัยช่วงต่อไป และข้อเสนอแนะจากเวที สรุปรายละเอียดของเวทีดังต่อไปนี้

บทบาททีมงานต่อเวที/กิจกรรม

- | | | |
|--------------------|---------------------------------|--|
| 1.นายสังเวียน | ดวงสุภา | ทำหน้าที่กระบวนการของเวที |
| 2.นายสันติรัฐ | สุปินธรรม | ทำหน้าที่ถอดองค์ความรู้สรุปเวที |
| 3.นายชนสาร | พรมรัตน์ | ทำหน้าที่ลงทะเบียน ด้านเอกสาร ตีคระดาฟลิปชาร์ต รวบรวมข้อมูล พิมพ์งาน |
| 4.นายรส | สังข์สุทธิ์ | จัดบันทึกรายละเอียดข้อมูลบันทึกเทปถอดเทปเดินเอกสาร ประสานงาน |
| 5.นางสาวอุดมทรัพย์ | ทั้งเชียงใหม่ประสานงานในพื้นที่ | พี่เลี้ยงประจำกลุ่ม ช่วยเวที |

ทรัพยากรบุคคล

- | | | | |
|-----------------|-------------|--------------------------|---|
| 1. คุณประหยัด | เงินใส | ศึกษานิเทศก์ | 7 |
| 2. คุณกรรณิการ์ | กระจ่างวงศ์ | ศึกษานิเทศก์ | 6 |
| 3. จ.ส.อ.ภาสกร | สุขเข้ม | นักวิชาการอิสระที่ปรึกษา | |
| 4. คุณวัลลภ | สุวรรณอาภา | นักวิจัยที่ปรึกษา | |

ผลกระทบต่อเวที

เชิงกระบวนการ

- ใช้กระบวนการเทคนิคการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อแสวงหาอนาคตร่วมกัน
- ใช้กระบวนการ AIC

เชิงเนื้อหา

หาข้อยุติและแนวทางคิดร่วมกันได้แนวทางว่าควรจะเป็นระดับชั้นประถมศึกษา ควรจะมีเนื้อหาสาระแบบไทย จะต้องใช้ระบบเวลาพอสมควรที่จะบรรลุเป้าหมาย

นอกระบบ

ควรจะสอนหลักสูตรอบรมระยะสั้น ๆ เป็นช่วง ๆ ตามความสนใจของผู้เรียน

รวดเร็วเห็นผลทันตา นำไปปฏิบัติกับชีวิตจริงได้เลย

ควรจะเชิญโรงเรียนที่สนใจเข้าร่วมทดลองการใช้หลักสูตร

ปัจจุบันมีโรงเรียน 5 โรงเรียนคือ

1. โรงเรียนบ้านแม่อุคหลวง ตำบลแม่อุค อำเภอขุนยวม
2. โรงเรียนบ้านห้วยปอน ตำบลแม่ยวมน้อย อำเภอขุนยวม
3. โรงเรียนพุทธเกษตร ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม
4. ศูนย์การเรียนรู้แม่ฟ้าหลวง บ้านพะยอม ตำบลแม่อุค
5. ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาบ้านหนองป่าก่อเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้ควรจะให้ทันปีการศึกษา 2547 ทางทีมงานควรเร่งให้ได้โดยเร็ว

ปัญหาอุปสรรคข้อคิดเห็น

- เป็นช่วงฤดูกาลเทศกาลประเพณีทางวัฒนธรรมทางศาสนาเช่น คริสต์มาส ประเพณีงานบุญบ้านใหม่ งานประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนสมาชิกบางท่านไม่สามารถเข้าร่วมได้อย่างต่อเนื่องส่งตัวแทนเข้าร่วม การรับรู้อาจไม่ต่อเนื่อง

- อุปสรรคด้านพาหนะในการเดินทางเข้าร่วมประชุมบางครั้งการประสานสื่อทำความเข้าใจไม่ตรงกัน

- ทีมงานวิจัยมีภารกิจมากและรับผิดชอบงานประจำทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานค่อยไป และล่าช้า บางท่านไปปฏิบัติงานหลายอย่าง ทำให้งานวิจัยค่อยคุณภาพไป

- ทีมงานบางท่านยังไม่เข้าใจกระบวนการในเวทีและบทบาทของตนเองเท่าไร ทำให้งานสะดุดล่าช้าไป

ข้อเสนอแนะในเวที

- ควรจะมีการปรับปรุงทีมงาน หรือทำความเข้าใจบทบาทใหม่

- ควรจะมีการประสานพื้นที่ที่แน่นอน ๆ ล่วงหน้าอย่างน้อย 7 วันหรือประสานเป็นการส่วนตัวก่อน

- ควรจะมีการวางแผนเตรียมทีมงานล่วงหน้าออกแบบเวทีให้กระชับต่อเวลาต่อเนื่องหาผลที่คิดว่าจะได้รับ

1. เกษตรกรผู้เข้าร่วมเวทีมีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็นและประสบการณ์ต่าง ๆ



แม้จะเป็นเพียงหนึ่ง
ความเห็น แต่ก็เพื่อนำไปสู่
เป้าหมายที่วางไว้

2. ในที่ประชุมได้ชี้แนะข้อคิดเห็นและระดมวิเคราะห์เนื้อหา ชิ้นงานของหลักสูตร
3. ได้รวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาทางการเกษตร

9) สรุปเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประจำเดือน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันในด้านเกษตร
2. เพื่อให้รู้ความเคลื่อนไหวของงานวิจัยและปัญหาอุปสรรคในการทำงานแต่ละเดือนแก้ไข

ปัญหาร่วมกัน

3. เพื่อเกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ใหม่และเก่า เชื่อมโยงเป็นองค์ความรู้ใหม่

ผู้ร่วมเวที

เกษตรกร	10	คน
ผู้เชี่ยวชาญผู้รู้	5	คน
ทีมงานวิจัย	4	คน
รวม	19	คน

ระยะเวลา 30 ธันวาคม 2546 1 วัน

สถานที่ ณ ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนา หนองป่าก่อ

เทคนิคเครื่องมือที่ใช้ในการจัดเวที/กิจกรรม

- การสนทนาพูดคุย
- ฟลิบชาร์จ ในการจดบันทึกข้อมูล

วิธีการดำเนินงาน

1. นักวิจัยทักทายผู้เข้าร่วมเวทีรายงานความเคลื่อนไหวของโครงการระยะที่ 1 ช่วง 6 เดือนว่าทำอะไรบ้าง

2. นักวิจัยทบทวนเวที 25-26 ธันวาคม 2546 ว่าได้ข้อคิดเห็นอะไรบ้าง

3. แลกเปลี่ยนปัญหาอุปสรรค ปัญหาในพื้นที่

4. อาจารย์วัลลภ สุวรรณอากาศ วิเคราะห์กับสถานการณ์ของเกษตรยั่งยืน ให้ที่ประชุมได้รับรู้

5. ติดตามความก้าวหน้าในพื้นที่ในการทำงาน

6. กิจกรรมพันธะสัญญาที่จะทำร่วมกันในช่วงที่ 2 ตั้งแต่ มกราคม 2547 - มิถุนายน 2547 ว่าเราจะทำงานวิจัยอย่างไรต่อไป

7. กิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน

- คู่มือทำปุ๋ยสาธิตการทำปุ๋ยชีวภาพ
- การทำน้ำยาอเนกประสงค์

- ศึกษาคู่มือตัวอย่างในศูนย์

สรุปเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์โดยข้อสรุปในเวลารายละเอียดในข้อ 8

บทบาทหน้าที่ของทีมงานในเวที/กิจกรรม

1. นายสังเวียน	ดวงสุภา	ทำหน้าที่กระบวนการดำเนินรายการ
2. นายธนสาร	พรมรัตน์	ทำหน้าที่ธุรการ ลงทะเบียน ดูแลเอกสาร
3. นายรส	สังข์สุทธิ์	ทำหน้าที่จัดข้อมูลถอดข้อมูล

ทรัพยากรบุคคล

1. อาจารย์กรรณิการ์	กระจ่างวงศ์	นักวิชาการ
2. ครูอัญชลี	แหล่งป่าหมุ่น	ที่ปรึกษา
3. ว่าที่ร้อยโทเจริญ	ศรีโพธา	ที่ปรึกษา
4. คุณวัลลภ	สุวรรณอาภา	ผู้เชี่ยวชาญ

ผลกระทบต่อเวทีกิจกรรม

เชิงกระบวนการและเนื้อหา

- สนทนาโดยใช้ ฟลิบชาร์จในการจัดบันทึกข้อมูลแลกเปลี่ยนปัญหา

เชิงเนื้อหา

- การเก็บเมล็ดพันธุ์ เช่น แตงกวา ควรเก็บลูกแรกเพราะสมบูรณ์กว่า โดยชาวบ้านจะทำเครื่องหมายไว้
- การเก็บรักษาจะตากให้แห้งแขวนไว้ หรือเก็บไว้ในตู้เย็นในตู้สุญญากาศ

3.3 กระบวนการดำเนินงานวิจัยในช่วงที่ 2

ทดลองสอน ถ่ายทอด หรืออบรม และประเมินผล

ระยะเวลาในการดำเนินงาน 6 เดือน ระหว่างเดือนเมษายน 2547 - กันยายน 2547

เป็นการทดลองสอน และพัฒนาหลักสูตร นวัตกรรมส่วนใหญ่จะอยู่ที่การกำหนดกรอบหลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสม และเนื่องจากความต้องการการมีส่วนร่วมของครูคนในพื้นที่ และสถานการณ์ด้านนโยบายจังหวัดที่กำลังสนับสนุน โครงการ “ธนาคารอาหารชุมชน” หลักสูตรจึงเน้น การพัฒนาระบบเกษตรยั่งยืน ในรูปแบบ ธนาคารอาหารชุมชนเป็นสำคัญ โดยสามารถดึงดูด ให้โรงเรียนในพื้นที่เห็นความสำคัญ มาร่วมพัฒนาหลักสูตรในระดับโรงเรียน จำนวน 6 โรงเรียน

กิจกรรมดำเนินการในส่วนที่เป็นเวที มีจำนวน 8 เวที โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) เวทีทบทวนแผนการดำเนินงาน

วัตถุประสงค์

- 1.เพื่อให้ทราบถึงแนวทางในการดำเนินงานร่วมกันของทีมงาน คณะทำงาน เกษตรกร ครู ผู้เกี่ยวข้อง
- 2.เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในกิจกรรมและยอมรับแสวงหาภาคีหุ้นส่วนความร่วมมือเกิด การยอมรับของหน่วยงาน
- 3.เพื่อให้ทุกฝ่ายมีการเตรียมการดำเนินกิจกรรม

วิธีการดำเนินกิจกรรม

1. จัดเวทีย่อยในพื้นที่ 3 ครั้ง เพื่อดำเนินการสรุปทบทวนถึงแนวทางในการดำเนินงาน ตลอดจนผลการดำเนินในช่วงที่ผ่านมาให้ผู้เข้าร่วมได้ทราบ เพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อเนื่องในการที่จะ ดำเนินการวิจัยในช่วงที่ 2
2. จัดเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้รู้เกษตรกร คณะครูอาจารย์ตลอดหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง
3. ร่วมกันทบทวนแนวทางการดำเนินงานในช่วงที่ 2 พร้อมทั้งงบประมาณการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรม ตามแผนงานที่แจกให้ทุกคน และเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสามารถแสดงความคิดเห็นได้ ถ้าหากต้องการเปลี่ยนแปลงจากที่วางไว้ ให้ทุกคนได้พิจารณาร่วมกัน
4. นำข้อมูลความต้องการของแต่ละคนที่ได้จดบันทึกลงใน กระดาษฟลิปชาร์ต ในรูปแบบแผนที่ทางความคิด แล้วให้ผู้เข้าร่วมพิจารณาเป็นรายประเด็น ซึ่งในเวทีได้มีการแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นซึ่งกันและกันพอสมควรเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ชัดเจน
5. ในเวทีได้ร่วมกันสรุปถึงกิจกรรมที่จะดำเนินการในช่วงที่ 2 ต่อไป

2) เวทีเสวนาทีมงานวิจัยและทีมที่ปรึกษาวิจัย

วิสัยทัศน์ เกษตรอินทรีย์อำเภอขุนยวม ผลผลิตปลอดภัย ทุกชีวิตปลอดภัยใช้วิถีชีวภาพ
ชัยบ โรงเรียนเกษตรอินทรีย์ มีทายาทยุคเกษตร ขุนยวมเป็นเกษตรอินทรีย์ทั่วหน้า

วันที่ 22 พฤษภาคม 2547

สถานที่ ณ ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาหนองป่าก่อ

ผู้เข้าร่วมเวที

กลุ่มนักวิจัยชาวบ้าน	10	คน
กลุ่มนักวิชาการ / ครู	10	คน
รวม	20	คน

วัตถุประสงค์เวที

1. เพื่อปรึกษาทีมงานและที่ปรึกษาเรื่องงานวิจัยและข้อเสนอแนะ
2. เพื่อแลกเปลี่ยนและทำความคิดเห็นเพื่อนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
3. เพื่อทำแผนงานช่วงที่ 2 พร้อมรายงานความก้าวหน้าและทีมงานและที่ปรึกษาได้ทราบ

เทคนิคเครื่องมือที่ใช้ในการจัดเวที

สนทนา ใช้กระดาษ บรื๊ฟ บันทึกข้อมูล

บทบาทของทีมงานต่อเวที / กิจกรรม

- | | | |
|-------------------|------------|---|
| 1. นายสังเวียน | ดวงสุภา | ดำเนินรายการ/กระบวนการ |
| 2. นายรส | สังข์สุทธิ | บันทึกข้อมูล |
| 3. นางเทียมจันทร์ | ดวงสุภา | สรุปข้อมูลรวบรวมข้อมูล |
| 4. นายธนสาร | พรมรัตน์ | ลงทะเบียน / บันทึกภาพบันทึกเสียง / พิมพ์งาน |

ทรัพยากรบุคคล

- | | | |
|-------------------|-------------|-----------------|
| 1. นายสุรพล | สัตยรักษ์ | นายอำเภอขุนยวม |
| 2. นายประหยัด | สุวรรณ | นักพัฒนาชุมชน 6 |
| 3. น.ส. กรรณิการ์ | กระจ่างวงษ์ | ศึกษานิเทศก์ 6 |
| 4. นายภาสกร | สุขแย้ม | วิทยากรอิสระ |

ผลกระทบข้อค้นพบในเวที

จากการรายงานวิจัยครั้งนี้ได้รับความสนใจจากทุกภาคส่วนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง นายอำเภอขุนยวม ได้เข้าร่วมเวทีหลายต่อหลายครั้ง และนำประเด็นเรื่องวัฒนธรรมเชื่อมโยงการเกษตรและการจัดการดินนำมาปฏิบัติจริง ๆ โดยจะทำหลักสูตรอบรมแกนนำ ผู้นำชาวบ้านมาอบรมระยะเวลา 2 วันในวันที่ 10 – 11 มิถุนายน 2547 โดยนายอำเภอจะอำนวยความสะดวกเรื่องประสานแกนนำและสถานที่ อาหาร โดยมอบให้ทางทีมงานวิจัยได้ดำเนินการเสนอนายอำเภอ

หลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์ไปสอดคล้องกับนโยบาย food bank โดยจะบูรณาการหลักสูตรเข้าด้วยกัน ซึ่งทุกโรงเรียนให้ความสนใจดีมาก

3) เวทีทดลองการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนหลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์

ระยะเวลา 25 – 29 พฤษภาคม 2547

สถานที่ ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาหนองป่าก่อ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทดลองการใช้หลักสูตรเกษตรอินทรีย์
2. เพื่อได้ทราบว่าการใช้หลักสูตรเหมาะสมกับแต่ละระดับการเรียนรู้
3. เพื่อได้แนวทางหลักสูตรที่เหมาะสมในพื้นที่

กลุ่มเป้าหมาย

โรงเรียนบ้านพะยอม	10	คน
โรงเรียนบ้านหัวแม่สุริน	10	คน
โรงเรียนบ้านหัวปอน	10	คน
โรงเรียนหัวฝาน	10	คน
โรงเรียนบ้านแม่สุริน	10	คน
โรงเรียนบ้านแม่อุค	10	คน
ครูวิทยากร	10	คน
พี่เลี้ยง	10	คน
รวม	80	คน

วิธีการดำเนินงาน

กิจกรรมในวันแรก

1. นักวิจัยรับลงทะเบียนแบ่งกลุ่ม พิธีเปิด กล่าวเปิด กล่าวรายงานโดยคุณ พัฒนา ไชพันธ์โท
ต่อนายอำเภอขุนยวม
2. วิทยากรปฐมนิเทศ แนะนำสถานที่ แนะนำวิทยากร แบ่งกลุ่มกิจกรรม ฝึใจเกลิยวให้เป็น
หนึ่ง แนะนำทำความรู้จักกันภายในกลุ่ม ตั้งชื่อกลุ่ม เลือกคณะกรรมการกลุ่ม เพลงประจำกลุ่มแต่ง
เพลงประจำกลุ่ม แต่งคำขวัญ วิทยากรให้แต่ละกลุ่มรายงานต่อกลุ่มใหญ่ โดยจับฉลากในการ
รายงาน
3. วิทยากรให้ผู้เรียนระดมความคิดหวัง ตั้งกติการ่วม เกมละลายพฤติกรรม
4. วิทยากรให้ผู้เรียน วิเคราะห์ชะตากรรม โดยแจกใบงานให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการคิด
และเกิดความตระหนัก
5. ภาคบ่าย วิทยากร ได้ฝึกสมาธิทำบริหารกายและเล่นเกม อธิบายการเข้าฐานปฏิบัติ โดย
แบ่ง 6 ฐานคือ

ฐานที่ 1 หัวเชื้อปุ๋ยชีวภาพ

ฐานที่ 2 การสาธิตการทำปุ๋ยหมัก

ฐานที่ 3 การเตรียมดินถาวร

ฐานที่ 4 ทำน้ำยาอเนกประสงค์

ฐานที่ 5 การขยายพันธุ์พืช

ฐานที่ 6 การแปรรูปอาหาร,การถนอมอาหาร

ภาคกลางคืน ได้ให้นักเรียนได้ปฏิบัติตน การอนุรักษ์ป่าบ้านห้วยฟานจากเทปบันทึกการทุ่งแสงตะวัน เสร็จวิทยากรก็ให้เด็กแต่ละกลุ่ม วิพากษ์ วิเคราะห์ กลุ่มละ 5-10 นาที

6. ทีมงานและวิทยากรประเมินสรุปการปฏิบัติงานพร้อมวางแผนกิจกรรม ทำงานในช่วงของวันต่อไป

4) เวทีประชุม ติดตามงานวิจัยประจำเดือน

วันที่ 30 มิถุนายน 2547

สถานที่ ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนา หนองปากอ อำเภอนูชนม

ผู้ร่วมเวที

1.กลุ่มผู้รู้	10	คน
2.ทีมวิจัย	20	คน
3.นักวิจัย	3	คน
รวม	33	คน



ทีมวิจัยร่วมกันวางแผน
ประเมินผล การทำงานอย่าง
ต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์

- 1.เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้รู้
- 2.เพื่อติดตามผลการดำเนินงานของกิจกรรม
- 3.เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

เทคนิค / เครื่องมือที่ใช้ในการจัดเวที

- 1.ทบทวนกิจกรรมหลักสูตร
- 2.ใช้กระดาษชาร์ตจดบันทึก
- 3.คู่มือทัศนเรื่องเกษตรธรรมชาติ

บทบาทหน้าที่

1.นายสังเวียน	ดวงสุภา	ดำเนินการ / กระบวนการ
2.นายชนสาร	พรมรัตน์	บันทึกเสียง,ภาพ / พิมพ์งาน / รวบรวมข้อมูล
3.นางเทียมจันทร์	ดวงสุภา	บันทึกข้อมูล / ถอดบทเรียน
4.นางสายพิน	โยธา	ผู้ช่วยเวที / สรุปข้อมูล / ส่งหนังสือ
5.นายรส	สังข์สุทธิ	ลงทะเบียน / ผู้ช่วยเวที

ทรัพยากรบุคคล

1.นายทวี	ถีนวนา	หัวหน้าโครงการลุ่มน้ำขาม
2.นายวุฒิ	ริยะนา	สมาชิกวุฒิสภาจังหวัดแม่ฮ่องสอน
3.นายภาสกร	สุขเข้ม	สถาบันส่งเสริมอินโดจีน

ผลการจัดเวที / กระบวนการ

1.นักวิจัยแนะนำตัวและทีมงาน และนำเสนอผลการดำเนินงานวิจัยทบทวนเวทีครั้งที่แล้ว 24 – 25 มิถุนายน 2547

2.นำเสนอโครงสร้างของหลักสูตรท้องถิ่น ๑ ครั้งที่แล้วได้มีโรงเรียนนำร่องที่เสนอตัวเข้ามาร่วมพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 9 โรงเรียน โดยแบ่งออกเป็นระดับช่วงชั้นคือ ช่วงชั้นที่1 ป.1-ป.3 ช่วงชั้นที่2 ป.4-ป.6 ช่วงชั้นที่3 ม.1-ม.3 โดยให้บูรณาการกับหลักสูตร food bank โดยบูรณาการให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนท้องถิ่นยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้

3.ในเวทีได้ร่วมกันทบทวนเนื้อหาของหลักสูตรว่าสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและผู้เรียนหรือไม่เหมาะสม ควรปรับปรุงแก้ไขอะไรเนื้อหาตรงไหนบ้าง เพื่อจะปรับให้สอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการของผู้เรียน ผลสรุปในเวที มติที่ประชุมเห็นด้วยตามที่เสนอ 8สาระเรียนรู้

4.ในที่ประชุมได้ทำความเข้าใจหลักสูตรท้องถิ่น กับหลักสูตร ปี 33 ดังนี้

4.1 เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชน

4.2 มุ่งให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ที่ได้รับจากการเรียนไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

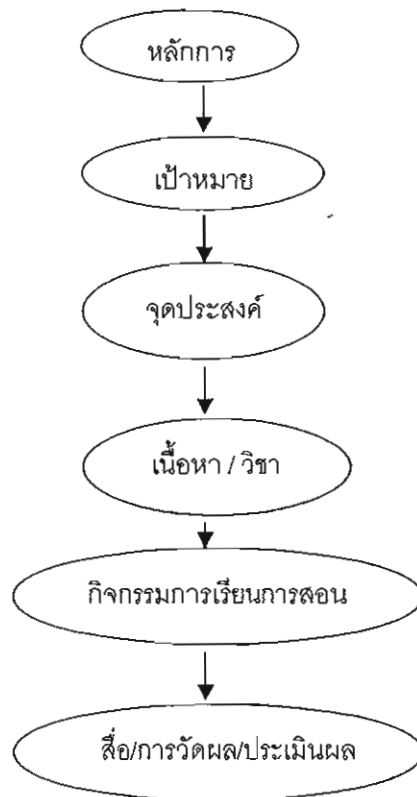
4.3 เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างเอกภาพของชาติโดยมีเป้าหมายหลักสูตรร่วมกันแต่ให้ท้องถิ่นมีโอกาสพัฒนาหลักสูตรบางส่วนให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการ

5.ในเวทีได้ทบทวนสาระสำคัญ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 27 ให้คณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจน การศึกษาต่อ

“ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระสำคัญของหลักสูตรในวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชน และสังคมภูมิปัญญาในท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวชุมชน สังคมและประเทศชาติ”

6. ในที่ประชุมโดยทบทวนการพัฒนาหลักสูตรหมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตลอดจน การสร้างเนื้อหาหลักสูตรใหม่

ภาพที่ 4 องค์ประกอบของหลักสูตร



- การพัฒนาหลักสูตร มี 3 ระดับคือ

1. ระดับชาติ
2. ระดับท้องถิ่น - การนำหลักสูตรระดับชาติมาพิจารณาศึกษาวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยน องค์ประกอบบางอย่างให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับท้องถิ่น
3. ระดับห้องเรียน

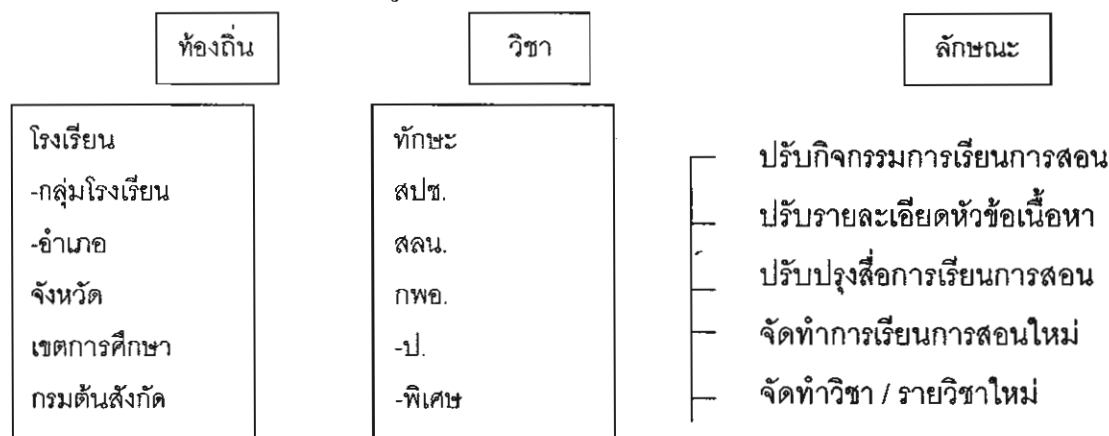
- การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การจัดทำรายละเอียดในตัวหลักสูตรการจัดทำแผนการสอนทุกกลุ่มประสบการณ์ การจัดทำหลักสูตรและคู่มือครูงานเลือกในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพและวิชาชีพที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิต การจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นเพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ประสบการณ์ ในชั้นเรียนไปใช้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน



การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในเวที



ภาพที่ 5 การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น



7. คำถามเบื้องต้นของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

- 7.1 มีความมุ่งหมาย/จุดประสงค์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนต้องการ
- 7.2 จะต้องจัดประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้างเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้
- 7.3 จะจัดประสบการณ์ทางการศึกษาเหล่านี้ให้มีประสิทธิภาพอย่างไร
- 7.4 จะทราบได้อย่างไรว่าผลของการจัดประสบการณ์เหล่านี้ได้บรรลุจุดประสงค์ทางการศึกษากำหนดไว้

8.ในที่ประชุมได้มีมติให้แต่ละโรงเรียนไปเขียนแผนการสอนจุดภาคแล้วนำมาแลกเปลี่ยนกันในวันที่ 30 กรกฎาคม 2547ว่ามีปัญหาอุปสรรคปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

ปัญหาอุปสรรค / ข้อคิดเห็น

1. เป็นช่วงฤดูที่ชุมชนลงกิจกรรมในไร่นา เลือกสอนทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมอาจจะไม่ปฏิบัติตามเป้าหมายที่กำหนดไว้
2. เป็นช่วงฤดูฝนปัญหาอุปสรรคในการเดินทางจะลำบากบ้างบางพื้นที่
3. สำหรับหน่วยงานภาครัฐและโรงเรียนช่วงที่กิจกรรมเยอะในการกิจหลักประจำอาจจะทำให้ภาครัฐเข้าร่วมเวติน้อย

ผลกระทบหรือความคาดหวังเวทีผลสำเร็จ

- ได้ความสนใจทั้งชุมชนและครูแต่ละโรงเรียน และแต่ละสังกัดเพราะไปสอดคล้องกับความต้องการและสนองตอบปัญหาและนโยบายของสถานศึกษาและหน่วยงาน
- ชุมชนเกิดการตื่นตัวและมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้นสังเกตจากการเข้าร่วมเวที

- เป็นการสนองและตอบรับสถานการณ์และนโยบายของรัฐและสถานศึกษาที่มุ่งเน้นให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกับสถานศึกษา

จะเห็นได้จากการเข้ามามีส่วนร่วมของทั้งภาคเอกชน ภาครัฐ และชาวบ้านผู้รู้ในการเข้าร่วมกิจกรรมในเวทีทำให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของเวทีครั้งนี้ ด้วยดี

5) เวทีติดตามการทดลองการใช้หลักสูตรท้องถิ่น ในสถานศึกษา

วันที่ 30 กรกฎาคม 2547

สถานที่ ห้องประชุม สภาตำบลขุนยวม

ผู้เข้าร่วมเวที

1. ครูผู้สอนผู้บริหาร	12	คน
2. นักวิจัย	3	คน
3. ผู้เชี่ยวชาญ	2	คน
4. นายอำเภอขุนยวม	1	คน
5. กลุ่มผู้รู้ท้องถิ่น	3	คน
6. เจ้าหน้าที่ป่าไม้ เกษตร ที่ดิน	2	คน
7. เจ้าหน้าที่ สกว.	2	คน
รวม	25	คน

วัตถุประสงค์ของเวที

1. เพื่อติดตามความก้าวหน้าของการใช้หลักสูตรท้องถิ่น
2. เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ระหว่างผู้รู้ชุมชนและครูผู้สอน
3. เพื่อตรวจสอบแผนการสอนปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาของผู้เรียนและท้องถิ่น

เทคนิค/เครื่องมือที่ใช้ในการจัดเวที

1. ใช้คำถาม
2. ใช้ กระดาษฟลิปชาร์ตจัดบันทึกประเด็นเวที
3. ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม

บทบาทหน้าที่ของทีมงาน / ทีมงาน

1. นายสังเวียน	ดวงสุภา	ดำเนินรายการกระบวนการ
2. นายธนสาร	พรมรัตน์	บันทึกภาพข้อมูล
3. นายรศ	สังข์สุทธิ์	จัดบันทึกเก็บประเด็น
4. นางเทียมจันทร์	ดวงสุภา	ถอดบทเรียน สรุปเวที

5. นางสาวพิน โยธา ลงทะเบียน การเงิน

ทรัพยากรบุคคล

1. นายสุพล	สัตยรักษ์	นายอำเภอขุนยวม
2. นายประหยัด	สุวรรณ	นักพัฒนาชุมชน 6
3. น.ส.กรรณิการ์	กระจำวงษ์	ศึกษานิเทศก์ 6

กระบวนการจัดเวที

1. นักวิจัยทักทายผู้เข้าร่วมเวทีแนะนำทีมงาน ผู้เข้าร่วมเวทีแนะนำตัวเอง

2. นักวิจัยทบทวน กระบวนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น หลักสูตรเกษตรอินทรีย์ ฯ สำหรับนักเรียนระดับต่าง ๆ ควรจะจัด เป็นช่วงชั้น ป.1-ป.6 , ม.1-ม.3 , ม.4-ม.6 สำหรับเกษตรกรควรจัดเป็นระยะสั้น ๆ โดยใช้หลักสูตร 30 – 50 – 100 – 200 ชั่วโมง โดย กศน.จะเป็นผู้สนับสนุนจัดทำหลักสูตรโดยใช้องค์ความรู้ท้องถิ่นเป็นหลักและสถานการณ์ สภาพปัญหาเกษตรอินทรีย์ ความต้องการของชุมชน กรอบของหลักสูตรว่าด้วยเรื่องอะไร กรอบหลักสูตรเนื้อหาแต่ละเรื่อง แล้วนำไปทดลองสอนปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม

3. ในเวทีได้ข้อสรุปว่า ควรจะเรียนในรูปแบบหลักสูตรบูรณาการ ไม่ควรแยกส่วน โดยมีรูปแบบดังต่อไปนี้

1. หน่วยการเรียนรู้ หน่วยที่ 1 เรื่องสัตว์
2. หน่วยที่ 2 เรื่องเห็ด เห็ดจากป่า/เห็ดเพาะเลี้ยง
3. หน่วยที่ 3 เรื่องพืชไร่ (ข้าวไร่)
4. หน่วยที่ 4 เรื่องผักสวนครัวรั้วกินได้
5. หน่วยที่ 5 เรื่องนาข้าว
 1. - วัฒนธรรมเชื่อมโยงความคิดความเชื่อ
 2. - พันธุ์ข้าว
 3. - ดิน
 4. - ปุ๋ย
 5. - น้ำทางการเกษตร
6. หน่วยที่ 6 อาหารตามธรรมชาติในป่า
 1. - พืชพันธุ์ไม้ในป่า
 2. - เห็ด
 3. - หน่อไม้
 4. - สัตว์ป่า
 5. - สมุนไพร

4. ข้อสรุปในเวทีได้แบ่งงานแบ่งหน้าที่แต่ละโรงเรียนนำหน่วยการเรียนรู้ไปเขียนแผนการสอนดังต่อไปนี้

เรื่องสัตว์เลื้อย	โรงเรียนบ้านแม่คอกหลวง
เรื่องพืชไร่	โรงเรียนหัวแม่สุริน + พะยอม
เรื่องเห็ด	โรงเรียนพุทธเกษตร
เรื่องผักสวนครัว	โรงเรียนหัวปอน
เรื่องนาข้าว	โรงเรียนบ้านแม่สุริน
เรื่องป่า	โรงเรียนห้วยฟาน

4. ในเวทีได้นัดหมายการประชุมครั้งต่อไป วันที่ 27 สิงหาคม 2547 ณ โรงเรียนพุทธเกษตร

ปัญหาอุปสรรคในเวที / ข้อคิดเห็นในเวที

1. ผู้เข้าร่วมเวทีมาไม่ตามเป้าหมายสืบเนื่องจากตรงกับวันแห่งเทียนเจ้าพรรษาและวันประชุมประจำเดือนของหน่วยงานวันสิ้นเดือน
2. เป็นช่วงฤดูกาลเพาะปลูกเกษตรกรส่วนใหญ่รีบเร่งเพาะปลูก ประกอบกับหน่วยงานมีภาระหน้าที่มาก
3. เป็นช่วงฤดูฝนการเดินทางมาประชุมลำบากไม่มีพาหนะประกอบกับฝนตกหนัก

ข้อแสดงความคิดเห็น

1. การเรียนรู้ในพื้นที่บ้าน เด็กจะต้องอาศัยครูเป็นสื่อในการเรียนรู้ ถึง กิจกรรมแหล่งผลิตอาหาร และมีแผนการดำเนินงานในการปลูกพืชในนาข้าว เลี้ยงสัตว์ ไร่ นา ป่า และมีแผนแยกจาก Food Bank
2. สำหรับหลักสูตรเข้าสู่มัธยม ควรเป็นหลักสูตรในเรื่องการวิจัย ดิน น้ำ ป่า พืช และศึกษาถึงปัญหาสาเหตุความต้องการของชุมชน และจะต้องศึกษาตรวจสอบบริบทชุมชน
3. ถ้ามองในรูปแบบ Food Bank น่าจะเอาเรื่องใดเรื่องหนึ่งมาเป็นตัวประกอบในการทำหลักสูตร เด็กควรจะได้เรียนภาคปฏิบัติในเรื่องเกษตรอินทรีย์ การใช้สารเคมี เอามาทำการเดินเรื่องว่ามีทางบวกหรือมีทางลบ และจะต้องเรียนรู้เรื่องถึงสุขภาพ เรื่องแมลง และคำว่าอินทรีย์
4. การเรียนเกี่ยวกับบุคคลในบ้าน เด็กควรศึกษาในเรื่องพันธุ์สัตว์ พืช ไร่ ไม้ผล
5. เด็กนักเรียนมัธยมควรได้จัดกลุ่มการทำเกษตรปลูกพืช เลี้ยงปลา เด็กมัธยมปลายควรศึกษาเรียนรู้เข้าสู่ชุมชน
6. โรงเรียนเป็นกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่เขตอำเภอขุนยวม

7. ท่านนายอำเภอให้แนวคิดให้เจาะลึก การศึกษาในรูปแบบการสร้างบ้านเราควรจะทำอะไรขึ้นก่อนหรือหลังแต่ละจะต้องทำเล็กไปจนถึงใหญ่

ผลกระทบหรือความคาดหวังของเวที ผลสำเร็จ

1. ได้รับความสนใจระดับผู้บริหารสถานศึกษาและปกครองโดยเฉพาะนายอำเภอเข้าร่วมเวทีตลอดเป็นขวัญกำลังใจให้ผู้เข้าร่วมประชุมและทีมงาน
2. ผู้บริหารสถานศึกษาให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีเพราะไปสอดคล้องกับนโยบายและความต้องการของท้องถิ่น
3. ความสับสนเรื่องเอกสารการเงินเนื่องจากมีภาระหน้าที่หลายด้านบางครั้งไม่มีเวลาตรวจสอบงานวิจัยเป็นงานอาสาสมัคร ทำตามคำสั่งศรัทธาของใจและความพอใจ จะมาบังคับหรือให้มาทำเต็มเวลาไม่ได้ ทำเพราะใจรักและชอบเพื่อแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น
4. ทีมงานอาสาสมัครใจมาร่วมกันทำจะไปบังคับไม่ได้จะมีการเข้าออกบางครั้งไม่แน่นอน มีการเปลี่ยนตัวทีมงานตลอดเวลาจึงเป็นสาเหตุเรื่องการทำเอกสารการเงินล่าช้า เพราะเป็นนักวิจัยชาวบ้านจะต้องเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

6) เวทีประชุมแลกเปลี่ยนติดตามการทดลองการใช้หลักสูตรท้องถิ่น

สถานที่ ห้องประชุมสภาตำบล ขุนขวม

วันที่ 15 สิงหาคม 2547

ผู้เข้าร่วมเวที

1.กลุ่มผู้รู้	10	คน
2.กลุ่มทีมงาน / นักวิจัย	17	คน
3.ทีมงานวิจัย	5	คน
รวม	32	คน

วัตถุประสงค์

- 1.เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และความคิดเห็นของชุมชน
- 2.เพื่อติดตามผลการดำเนินงานวิจัยและกิจกรรมการเรียนการสอน
- 3.เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น

เทคนิค / เครื่องมือที่ใช้ในการจัดเวที

- 1.ใช้คำถามใบงาน
- 2.ใช้ กระดาษฟลิปชาร์ตจดบันทึก
- 3.ใช้เทคนิคการวัด

4.ใช้กระบวนการกลุ่ม

บทบาทหน้าที่ของทีมงาน / ทีมวิจัย

1.นายสังเวียน	ดวงสุภา	ดำเนินรายการ / อำนวยการ
2.นายธนสาร	พรมรัตน์	บันทึกเสียง / ถ่ายภาพ, พิมพ์งาน
3.นางเทียมจันทร์	ดวงสุภา	บันทึกข้อมูล / ถอดบทเรียน
4.นายรส	สังข์สุทธิ	ผู้ช่วยเวที
5.นางสายพิน	โยธา	ลงทะเบียนเอกสารการเงิน
6.นางนงเยาว์	จิโนเป้ง	ผู้ช่วยเวที / บริการ

ทรัพยากรบุคคล

1.นายทวี	ถีนวนา	หัวหน้าโครงการลุ่มน้ำขอม
2.นายบุญสุข	เดือนขวัญ	ประธาน คสช. อำเภอขุนยวม
3.นายเดชาวุฒิ	กรองบริสุทธิ์	ผู้รู้ด้านทรัพยากรชุมชน

การจัดเวที / กระบวนการ

- 1.นักวิจัยกล่าวทักทายทำความรู้จักแนะนำทีมดำเนินรายการ ทบทวนเวทีวันที่ 30 มิถุนายน 2547
- 2.วิเคราะห์สถานการณ์หลักสูตรแม่บทสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของผู้เรียน
- 3.นักวิจัยได้ข้อเสนอแนะในเวทีส่งแนวทางการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนและพัฒนาแนวทางการเรียนการสอน รวม 3 เรื่อง
- 4.ในเวทีได้ทราบจุดประสงค์ปลายทาง
- 5.ในที่ประชุมได้แลกเปลี่ยนเนื้อหาหลักสูตรท้องถิ่นที่จะเรียนและได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน
- 6.ร่วมกันกำหนดกิจกรรม การเรียนรู้รวม 8 รูปแบบ และได้กำหนด สื่อการเรียนการสอน รวมถึงวิธีการวัดผลประเมินผล
7. ในเวทีได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกันถึงเรื่องการพัฒนาการสอนซึ่งเป็นการจัดทำรายละเอียดในส่วนของแผนการสอนซึ่งประกอบด้วยแผนการสอนจำนวน 8 แผน และแผนการจัดกิจกรรมการเข้าค่ายอบรมหลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์ จำนวน 1 แผน

ปัญหาอุปสรรค / ข้อคิดเห็น

- 1.ผู้เข้าเวทีเข้าร่วมได้เกินครึ่งหนึ่งของเป้าหมายส่วนที่ไม่มาเข้าร่วมเวทีเนื่องจากมีภาระในช่วงฤดูกาลเพาะปลูก
- 2.ส่วนหน่วยงานมีภาระในหน้าที่มาและเร่งด่วน

- 3.มีการประชุมอบรมกันหลายแห่งหลายโครงการ , หลายหน่วยงาน
- 4.การเดินทางของผู้เข้าร่วมห่างไกล ถนนลำบาก ฝนตก

ผลกระทบหรือความคาดหวังของเวที / ผลสำเร็จ

- ผลปรากฏว่าได้รับความสนใจและร่วมมือจาก หน่วยงานและผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างดีทำให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของเวที
- ได้เกิดการแลกเปลี่ยนและมีส่วนร่วมในการตระหนักเห็นความสำคัญของปัญหาและความต้องการของชุมชนเป็นอย่างดี
- นโยบายของรัฐและหน่วยงานให้ความสนใจกับหลักสูตรท้องถิ่น

7) เวทีแลกเปลี่ยน ติดตามการทดลองการใช้หลักสูตรท้องถิ่นในสถานศึกษา

สถานที่ ห้องประชุมโรงเรียนพุทธเกษตร อำเภอบางบาล จังหวัดแม่ฮ่องสอน

วันที่ 27 สิงหาคม 2547

ผู้เข้าร่วมเวที

คณะครูผู้บริหาร	10	คน
นักวิจัย	4	คน
ผู้เชี่ยวชาญ ผู้รู้ ชุมชน	9	คน
ศึกษานิเทศก์	1	คน
เจ้าหน้าที่ สกว.	1	คน
รวม	25	คน

วัตถุประสงค์เวที

- 1.เพื่อพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรท้องถิ่นให้เหมาะสม
- 2.เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อคิดเห็นระหว่างผู้รู้และครูผู้สอนและผู้บริหารสถานศึกษา
- 3.เพื่อตรวจแผนการสอนปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น

เทคนิคและเครื่องมือที่ใช้ในเวที

- 1.กระดาษ ฟลิปชาร์ด จดบันทึกเวที
- 2.ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม
- 3.ใช้กระบวนการวิพากษ์ วิเคราะห์ สังเคราะห์

บทบาทหน้าที่ของทีมงาน

1.นายสังเวียน	ดวงสุภา	ดำเนินรายการในเวที
2.นายธนสาร	พรมรัตน์	บันทึกข้อมูล บันทึกภาพ/เสียง
3.นายรส	สังข์สุทธิ์	จัดบันทึกเก็บประเด็นในเวที
4.นางเทียมจันทร์	ดวงสุภา	ถอดบทเรียนสรุปเวทีพิมพ์งาน
5.นางสายพิน	โยธา	ลงทะเบียนการเงินประสานงาน

ทรัพยากรบุคคล

1.นางสาวกรรณิการ์	กระจ่างวงษ์	ศึกษานิเทศก์ 6
2.นายประหยัด	สุวรรณ	พัฒนาชุมชน 6
3.ว่าที่ร้อยเอกเฉลิม	พลับพลึงไพร	นายก อบต.

กระบวนการในการจัดเวที

- 1.นักวิจัยได้กล่าวต้อนรับ ผู้เข้าร่วมเวทีแนะนำตัวเองและผู้เข้าร่วมเวทีได้รู้จักกัน
- 2.นักวิจัยได้กล่าวเกริ่นนำและทบทวนเวทีวันที่ 30 กรกฎาคม 2547 ได้ผู้เข้าร่วมเวทีเข้าใจ

ตรงกัน

3.คุณกรรณิการ์ กระจ่างวงษ์ ศึกษานิเทศก์ ได้ดำเนินรายการในเวที โดยให้ครูแต่ละโรงเรียนนำเสนอแผนการสอน แล้ว ในเวทีร่วมกันวิพากษ์ที่ละโรงเรียน โดยเริ่มจากโรงเรียนบ้านแม่อุคคหลวงที่รับผิดชอบไปเขียนแผนการสอนเรื่องสัตว์

- 4.วิทยากรได้วิเคราะห์ สังเคราะห์ ร่วมกันในเวทีจนครบ 3 โรงเรียน คือ แม่อุคค ห้วยฟาน

และพุทธเกษตร

- 5.วิทยากรได้สรุปเวทีข้อเสนอแนะในเวที

- 6.ทีมงานได้ชี้แจงสรุปค่าใช้จ่าย ชี้แจงค่าเดินทางต่อเวที

7.นักวิจัยได้ชี้แจงการเขียนโครงการขอรับการสนับสนุนค่ากิจกรรมการเรียนการสอนและแผนกิจกรรมขอรับการสนับสนุนจาก ก.กร. (ครูหลี่) คุณพัฒนา ไชยพันโท

- 8.ได้นัดหมายการประชุม ครั้งต่อไปในวันที่ 24 กันยายน 2547 ณ โรงเรียนพุทธเกษตร

ข้อที่ค้นพบในเวที

ได้ข้อสรุปว่าจะใช้แนวคิดแผนการสอนของ ดร. สนิท ยี่ธรงค์ เป็นแนวทางการสอน

ครูอัญชลี แหล่งป่าหมื่น เสนอแนะให้ปรับแผนผังมโนทัศน์ของ หน่วยที่ 1 เรื่องสัตว์เลี้ยง

ในเวทีได้ข้อมูลสรุปมอบหมายให้ผู้รับผิดชอบแต่ละหน่วยการเรียนนำไปปรับแก้ไขเนื้อหาจุดประสงค์และ แผนผังมโนทัศน์แล้วจัดพิมพ์เข้ารูปเล่ม ส่วนหน่วยที่เหลือ คือ

1. หน่วยเรื่อง พี่ไร่ข้าวไร่ โรงเรียนหัวแม่สุริน
2. เรื่องผักสวนครัว รั้วกินได้ โรงเรียนบ้านหัวปอน
3. หน่วยเรื่องนาข้าว โรงเรียนบ้านแม่สุริน

ยังไม่ได้นำเสนอเพื่อให้เวทีที่ประชุมพิจารณา สักระยะ วิเคราะห์ จึงให้นำมาเสนอในวันที่ 24 กันยายน 2547 ณ ห้องประชุม โรงเรียนพุทธเกษตรต่อไป

ปัญหาอุปสรรคในเวที/การจัดเวที/ ข้อคิดเห็นในเวที

1. ผู้ร่วมเวทีหรือโรงเรียนหรือหน่วยงานที่ขาดการประชุมครั้งนี้ สืบเนื่องจากการอบรมพร้อมกันหลายแห่งหลายโครงการทั้งทฤษฎีใหม่ การดำรงชีพแบบเกษตรพอเพียง และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ ตลอดจนครุมีจำนวนน้อย จึงมีการะงานสอนและอบรม
2. เป็นช่วงฤดูกาลจะสิ้นปีงบประมาณทุกหน่วยงานจะต้องรีบเร่งวัดผลประเมินผลนักเรียนและโรงเรียนเข้าสู่ การประเมินสู่ภายนอก ประกอบกับครูและผู้บริหาร/บางท่านจะต้องไปศึกษาต่อ
3. เป็นช่วงฤดูฝนการเดินทางมาประชุมในพื้นที่ห่างไกลค่อนข้างลำบากมากท่านที่ไม่มีพาหนะเดินทาง

ผลกระทบหรือความคาดหวังของเวที ผลสำเร็จของเวที

1. คณะครูผู้บริหารผู้รู้ทุกภาคส่วนเห็นความสำคัญของหลักสูตรฯ จึงให้ความสนใจและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี
2. คณะครูและผู้บริหารเล็งผลและให้ความสนใจใส่ใจต่อการเขียนหลักสูตรและแผนการสู่โรงเรียนเป็นอย่างดี
3. เป็นนโยบายของภาคการศึกษาที่ต้องการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กจัดกระบวนการเรียน

8) เวทีแลกเปลี่ยนติดตามการทดลองการใช้หลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์ในสถานศึกษา

สถานที่ ณ ห้องประชุมโรงเรียนพุทธเกษตร อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

วันที่ 24 กันยายน 2547

ผู้เข้าร่วมเวที

คณะครูผู้บริหาร	6	คน
ผู้รู้ชุมชน	4	คน
ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการ	2	คน
นักวิจัยทีมงาน	4	คน
เจ้าหน้าที่ สกว.	1	คน

วัตถุประสงค์เวที

1. เพื่อติดตามความก้าวหน้าการใช้หลักสูตร
2. เพื่อนำข้อเสนอมาแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นเพื่อปรับปรุงแก้ไข
3. เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น

เทคนิคและเครื่องมือที่ใช้ในเวที

1. กระดาษ ฟลิปชาร์ต จดบันทึกข้อมูล
2. ใช้กระบวนการระดมความคิดเห็น วิเคราะห์ วิพากษ์ สังเคราะห์

บทบาทหน้าที่

- | | | |
|-------------------|----------|---------------------------|
| 1. นายสังเวียน | ดวงสุภา | ดำเนินรายการในเวที |
| 2. นายชนสาร | พรมรัตน์ | บันทึกข้อมูลผู้ช่วยเวที |
| 3. นางเทียมจันทร์ | ดวงสุภา | ถอดข้อมูลพิมพ์งาน |
| 4. นางสาวพิน | โยธา | ลงทะเบียนการเงินประสานงาน |

ทรัพยากรบุคคล

นายประหัด	เงินใส	ศึกษานิเทศก์ 7
นางสาวกรรณิการ์	กระจ่างวงษ์	ศึกษานิเทศก์ 6
นายทวี	ฉันทนา	นักพัฒนาผู้เชี่ยวชาญด้าน ทรัพยากร ดิน, น้ำ, ป่า

กระบวนการในการจัดเวที

1. นักวิจัยได้ทบทวนเวทีครั้งที่แล้วในวันที่ 27 สิงหาคม 2547 ให้ที่ประชุมได้รับทราบ เชิญศึกษานิเทศก์โดยคุณ ประหัด เงินใส และคุณกรรณิการ์ กระจ่างวงษ์ ได้พูดถึงเรื่อง โครงการหลักสูตรอาหารชุมชน Food Bank เป็นโครงการตามพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ที่ประสงค์จะพัฒนา จังหวัดแม่ฮ่องสอน ให้เป็นแหล่งผลิตอาหารเพื่อเลี้ยงตนเองได้และเหลือจึงจำหน่ายในพื้นที่ใกล้เคียง โดยมีหลักการสำคัญ คือ การใช้พื้นที่ว่างมาใช้ประโยชน์ทางการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การประมง โดยเน้นเกษตรธรรมชาติ ปลอดภัย สงเสริมการอนุรักษ์ป่าไม้ เพื่อให้ป่าเป็นแหล่งอาหารของคนและสัตว์การดำเนินงานเป็นกลุ่มมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้คนอยู่กับป่าได้อย่างมีความสุข

2. อาจารย์กรรณิการ์ กระจ่างวงษ์ ได้นำเสนอการพัฒนาหลักสูตรธนาคารอาหารชุมชนเพื่อการเรียนรู้ ตามยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 (สพท. แม่ฮ่องสอน เขต 1) ในระหว่าง พ.ศ.2547 – พ.ศ.2549 ได้กำหนดวัตถุประสงค์ การพัฒนา

คุณภาพการศึกษาโดยเน้นการปฏิรูปหลักสูตรกระบวนการเรียนซึ่งน้อมนำแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงเกษตรทฤษฎีใหม่และธนาคารอาหารชุมชนเพื่อเรียนรู้และได้กำหนดตัวชี้วัด สำเร็จแผนงานได้

3 ประการ คือ

- 1.สถานศึกษาทุกแห่ง จัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ตามแนวพระราชดำริ
- 2.ความพึงพอใจของครูบุคลากร ทางการศึกษา นักเรียน
- 3.นักเรียนในสถานศึกษาที่ใช้หลักสูตรสถานศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตาม

เกณฑ์ร้อยละ 80

3.ศึกษาแนวคิด หลักการ เป้าหมายของโครงการธนาคารอาหารชุมชน เกษตรทฤษฎีใหม่ และเศรษฐกิจพอเพียง

4.กำหนดเนื้อหา / กิจกรรมการเรียนรู้แต่ละชั้นปี / ช่วงชั้นที่สอดคล้องกับหลักการและเป้าหมายของธนาคารชุมชนและควรเป็นกิจกรรมที่สามารถใช้เป็นแหล่งความรู้ในท้องถิ่นได้อย่างเต็มที่

5.ศึกษาขอบข่ายสาระการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้ทั้ง 8 สาระและนำกิจกรรมธนาคารอาหารชุมชนของสถานศึกษาและชั้นปี มาเชื่อมโยงกับสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร โดยแสดงในรูปแบบของแผนภาพทางความคิด

6.เลือกเนื้อหา / กิจกรรมของแต่ละสาระมาจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ

7.จัดทำแผนการเรียนรู้

8.คุณอรุณี เวียงแสง node จังหวัดแม่ฮ่องสอนได้แลกเปลี่ยนและนำเสนอองค์ประกอบของ food bank

9.ในที่ประชุมได้ร่วมกันพิจารณาแผนการเรียนรู้เรื่องไฟฟ้าร่วมกันตรวจสอบแก้ไขคำผิดและปรับปรุงข้อความให้เหมาะสม

10.ในที่ประชุมในที่ประชุมได้ร่วมกันร่างแผนกิจกรรมช่วงที่ 3

ปัญหาอุปสรรคในเวที การจัดเวที ข้อคิดเห็นในเวที

1.การจัดเวทีครั้งนี้พบว่าโรงเรียนที่นัดหมายจะนำแผนการสอนมานำเสนอเพื่อปรับปรุงแก้ไข ไม่มาร่วมประชุม

2.มีการจัดกิจกรรมและมีการประชุมตรงกันหลายแห่ง

3.เนื่องจากภารกิจในหน้าที่มีหลายด้านตรงกับเป็นช่วงสิ้นปีงบประมาณและพิจารณาการปฏิบัติงานในหน้าที่จึงทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมหลายท่านไม่สามารถมาร่วมได้

ผลกระทบหรือความคาดหวังของเวที/ผลสำเร็จ

1.มีคณะครูผู้บริหารและนักวิชาการชาวบ้านให้ความสนใจ

2.เป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนแก่สถานศึกษา

3.ในทีมงานครุมีความคาดหวังว่าต้องการให้บรรลุความต้องการของชุมชน บิดผู้เรียนชุมชนเป็นตัวตั้งในการเขียนแผนการสอน

7.ต้องการหลักสูตรที่เหมาะสมและเอื้อต่อสภาพปัญหาของชุมชนจริง ๆ และแก้ปัญหาสังคมได้

3.4 กระบวนการดำเนินงานวิจัยในช่วงที่ 3

สรุปผลการเรียนการสอนหาแบบหลักสูตรที่เหมาะสม

ระยะเวลาในการดำเนินงาน 6 เดือน ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2547 – เมษายน 2548

ดำเนินการต่อเนื่องจากช่วงที่ 2 ซึ่งต้องมีการทดลองสอน ถ่ายทอดอยู่ เพราะไม่สามารถทำให้เสร็จภายในเวลาที่กำหนดได้ เพราะหลายโรงเรียนเริ่มดำเนินการในช่วงเวลาที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละโรงเรียน จึงมีการขยายเวลาโครงการจนถึงเดือน มกราคม 2549

ในช่วงที่ 3 นี้ มีกิจกรรม ที่เป็นเวที จำนวน 4 เวที โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) เวทีทบทวนหลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์ฯเข้าใจแนวทางการพัฒนาหลักสูตรฯ

สถานที่ โรงเรียนพุทธเกษตรอำเภอบางบาล จังหวัดแม่ฮ่องสอน

วันที่ 24 มกราคม 2548

ผู้เข้าร่วมเวที

ทีมงานวิจัย	5 คน
ทีมที่ปรึกษา	4 คน
ผู้รู้ชาวบ้าน	2 คน
ครู	1 คน
รวม	12 คน



ชาวบ้านให้ความ
สนใจเข้าร่วมเวทีอย่าง
ต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์

- 1.เพื่อแลกเปลี่ยนทำความเข้าใจแนวทางการพัฒนาหลักสูตร
- 2.เพื่อกำหนดเนื้อหาโครงสร้างของหลักสูตรชุมชนและหลักสูตรครูเกษตรอินทรีย์และปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับผู้เรียนและชุมชน
- 3.เพื่อทบทวนแผนงานวิจัยช่วงที่ 3 และสรุปผลการดำเนินงานช่วงที่ 1-2
- 4.เพื่อกำหนดแนวทางการทำงานวิจัยและเป้าหมายการทำวิจัย ช่วงที่ 3

เทคนิคเครื่องมือที่ใช้ในการจัดเวที

- 1.วิธีการใช้กระดาษฟลิปชาร์ตในการจดบันทึกข้อมูลเวที

2. สนทนาพูดคุย อภิปรายแสดงความคิดเห็น
3. ตารางการวิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตร

บทบาทหน้าที่ทีมงานวิจัย

1.นายสังเวียน	ดวงสุภา	ดำเนินการกระบวนการในเวที
2.นายธนสาร	พรมรัตน์	พิมพ์งานรวบรวมข้อมูล/ เก็บภาพบรรยากาศ
3.นายรส	สังข์สุทธิ	บันทึกข้อมูล /ผู้ช่วยเวที
4.นางเทียมจันทร์	ดวงสุภา	ถอดข้อมูล/สรุปข้อมูล
5.นางสายพิน	โยธา	ธุรการเอกสาร ลงทะเบียน /การเงิน โครงการ

ทรัพยากรบุคคล

1.นายทวี	ฉันทนา	หัวหน้าโครงการกลุ่มน้ำขวม/ผู้รู้ด้านทรัพยากร
2.นายวัลลภ	สุวรรณอาภา	ผู้เชี่ยวชาญปราชญ์ด้านเกษตรอินทรีย์
3.นายประยูร	ศิริน้อย	โครงการจัดทำข้อเสนอแผนชุมชนภาคประชาชน

ผลการเวทีกระบวนการ

1. นักวิจัยแนะนำตัวและทีมงาน นำเสนอผลการดำเนินงานวิจัย ช่วงที่ 1 – 2 ที่ผ่านมาให้ที่ประชุมได้รับทราบ

2. นักวิจัยนำเสนอแผนงานวิจัยช่วงที่ 3 ให้ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมแผนงาน

3. ทบทวนเนื้อหาของหลักสูตร และองค์ประกอบของหลักสูตร

4. นักวิจัยนำเสนอแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

5. นักวิจัยนำเสนอแนะแนวทางการพัฒนาหลักสูตรชุมชนและหลักสูตรครูเกษตรอินทรีย์ต่อที่ประชุม

6. คุณประยูร ศิริน้อย ได้นำเสนอโครงร่างหลักสูตรชุมชนได้ทบทวน เนื้อหา วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และแนวทางการพัฒนาและร่างโครงสร้างหลักสูตร โดยให้ที่ประชุมอภิปรายแสดงความคิดเห็นวิเคราะห์สังเคราะห์หลักสูตรชุมชนที่เหมาะสม

ผลกระทบหรือความคาดหวังเวทีและความสำเร็จ

1. กลุ่มโรงเรียนเครือข่ายเป้าหมายทั้ง 6 โรงเรียนมีกิจกรรมและเตรียมงานวันครูจึงไม่สามารถร่วมเวทีครั้งนี้ได้

2. มีเวทีประชุมพร้อมกันหลายเวทีผู้เข้าร่วมเวทีจึงไม่สามารถเข้าร่วมเวทีได้

3. ได้เกิดแนวทางการพัฒนาหลักสูตรสำหรับชุมชนและครูเกษตรอินทรีย์

4. ได้โครงสร้างหลักสูตรเกษตรอินทรีย์เพื่อเสนอต่อที่ประชุม ในวันที่ 28 - 29 มกราคม 2548 อีกครั้งหนึ่ง

2) สรุปเวทีแลกเปลี่ยนปฏิบัติการเรียนรู้หลักสูตรเกษตรอินทรีย์ฯ

สถานที่ โรงเรียนบ้านแม่อุคหลวง หมู่ 5 ตำบลแม่อุค อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

วันที่ 14 - 15 กันยายน 2548

ผู้เข้าร่วมเวที

ทีมงานวิจัย	5	คน
ทีมที่ปรึกษา	5	คน
คณะครูผู้บริหารโรงเรียน	8	คน
ผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญ	6	คน
นักเรียนชาวบ้าน	51	คน
รวมทั้งหมด	75	คน

วัตถุประสงค์ของเวที

1. เพื่อทดลองการใช้หลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์
2. เพื่อให้ทราบว่าหลักสูตรเหมาะสมกับเพศวัยของผู้เรียน
3. เพื่อได้แนวทางหลักสูตรเหมาะสมกับพื้นที่
4. เพื่อติดตามแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของแต่ละโรงเรียนเป็นการหนุนเสริมให้กำลังใจกับพื้นที่

เทคนิคกระบวนการเครื่องมือจัดเวที

1. ใช้กระดาษฟลิปชาร์ต จดบันทึกข้อมูลกระบวนการ
2. สนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ แสดงความคิดเห็น ระดมความคิด
3. อภิปราย บรรยาย สาทิต
4. กระบวนการกลุ่มแบ่งกลุ่มเป็นฐานเรียนรู้
5. ปฏิบัติจริงทดลอง จากสภาพจริง
6. เอกสารประกอบการเรียนรู้ สื่อการสอน อื่น ๆ ฯลฯ

บทบาทหน้าที่นักวิจัยและทีมงาน

- | | | |
|-------------------|------------|----------------------------------|
| 1. นายสังเวียน | ดวงสุภา | ดำเนินการกระบวนการในเวที |
| 2. นายชนสาร | พรมรัตน์ | งานธุรการเอกสารลงทะเบียน ถ่ายภาพ |
| 3. นายรส | สังข์สุทธิ | บันทึกข้อมูลถอดข้อมูล |
| 4. นางเทียมจันทร์ | ดวงสุภา | พิมพ์งานตรวจสอบข้อมูลวิเคราะห์ |

2. เกิดการแลกเปลี่ยนและการถ่ายทอดอย่างองคืความรู็ระหว่างโรงเรียนผู้เรียนและชุมชนเกิดความรู้สึกร่วมมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและกำหนดเนื้อหาตามสภาพความต้องการของชุมชน
3. วัสดุอุปกรณ์บางอย่างควรจะปรับและนำวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด อาทิเช่น มะคำดีควาย (ลูกมะชัก) ที่มีอยู่ในหมู่บ้านจำนวนมากมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์
- 4 . ควรจะมีการขยายผลจากโรงเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้สู่ชุมชนให้มากที่สุดเกิดการกระตุ้นและจิตสำนึกร่วมของชุมชน

ผลกระทบหรือความคาดหวังผลสำเร็จของเวที

1. หลักสูตรท้องถิ่นจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลาย ๆ ด้าน ตัวครูผู้สอนเป็นบุคคลสำคัญที่นำหลักสูตร ไปใช้ไม่ได้เกิดความรู้สึกร่วมเป็นภาระเพิ่มขึ้นแต่อย่างไร
2. การเดินทางสู่พื้นที่ค่อนข้างลำบากการนัดหมายวิทยากรค่อนข้างยากเนื่องจากหาเวลาว่างไม่ตรงกัน
3. ผู้เรียน ครูได้เข้าใจและสามารถนำกระบวนการเทคนิคบางอย่างไปใช้ เป็นการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ให้กับเด็กนักเรียน ผู้ปกครองตลอดจนโรงเรียนอาทิเช่น น้ำยาล้างจาน สบู่ แชมพู ยาหม่อง ปุ๋ยหมักชีวภาพสูตรต่าง ๆ สามารถนำไปใช้ ลดรายจ่ายให้กับผู้ปกครองนักเรียนและโรงเรียนตลอดจนทางโรงเรียนฝึกเด็กนำไปจำหน่ายเป็นรายได้ให้กับนักเรียนโรงเรียนอีกแนวทาง หนึ่งอีกด้วย เกิดกระบวนการพัฒนาปรับปรุงให้เหมาะสมกับพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม

สรุปผลความคาดหวังและข้อค้นพบ

จากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 2 วัน ผู้เรียนและครูผู้สอนสนใจและมีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เกิดการตื่นตัวของผู้เรียนและผู้บริหารให้ความสนใจเป็นอย่างดีเชื่อมโยงไปสอดคล้องกับเนื้อหาสาระการเรียนรู้ในกิจกรรมการเรียนการสอนตลอดจนเป็นการเชื่อมโยงระหว่างองค์ความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนสอดคล้องกับกิจกรรมเนื้อหาของกิจกรรมการเรียนรู้และสภาพความต้องการของชุมชนได้จริง

ผู้เรียนและครูผู้สอนได้เข้าใจรูปแบบการทำการเกษตรธรรมชาติตลอดจนเข้าใจรูปแบบการเกษตร เกษตรที่สร้างผลผลิตต่างๆ ให้น้อยที่สุดเพื่อให้ระบบเกษตรและธรรมชาติสิ่งแวดล้อมกับระบบนิเวศของพื้นที่โดยมีการใช้ปัจจัยและเทคโนโลยีทางการผลิตต่างๆ สามารถ เกื้อกูลซึ่งกันและกันได้ได้อย่างองค์รวม

ผู้เรียนได้รู้จักจุลินทรีย์ในท้องถิ่นมากขึ้นและเข้าใจและสามารถจะผลิตปฏิบัติได้ ได้รู้ถึง การทำเกษตร โดยวิถีธรรมชาติโดยไม่มีการใช้สารเคมีปัจจัยการผลิตที่สำคัญคือ IMO (indigenous

microorganism) หรือจุลินทรีย์ในท้องถิ่น การทำน้ำหมักจากพืชสีเขียวหรือจากผลไม้หรือการทำน้ำหมักจากสมุนไพรเป็นต้น

ได้เรียนรู้เทคนิคและวิธีการ ขยายพันธุ์พืช การขยายพันธุ์พืชวิธีการทาบกิ่ง วิธีเสียบกิ่ง วิธีการปักชำ วิธีการติดตาต่อตา เป็นต้น

ได้เรียนรู้เทคนิควิธีการคัดเลือกพันธุ์ต้นพันธุ์ที่ใช้ชักนำการออกดอกกรณี มะม่วงจะต้องเป็นพันธุ์ทวายนั้นที่ได้ผลดีคือมะม่วงโชคอนันต์ประมาณ 1 เดือน โดยปกติมะม่วงพันธุ์โชคอนันต์จะออกดอกนอกฤดูกาลประมาณช่วงเดือน เมษายน ถึง พฤษภาคม ฉะนั้นจึงทำการเสียบกิ่งในช่วงเดือนมีนาคม การคัดเลือกพันธุ์ที่ตลาดต้องการและจำหน่ายได้ราคาสูงเช่น พันธุ์ น้ำดอกไม้เขียวสวย หนองแขง เป็นต้น

3) สรุปเวทีปฏิบัติการเรียนรู้หลักสูตรเกษตรอินทรีย์ ๑

สถานที่ โรงเรียนบ้านหัวแม่สุริน หมู่ที่ 2 ตำบลแม่ฮูค้อ อำเภอบุขบวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

วันที่ 24 - 25 กันยายน 2548

ผู้เข้าร่วมเวที

1. ทีมงานวิจัย	5	คน
2. ผู้รู้เชี่ยวชาญ	5	คน
3. ผู้บริหาร ครู	2	คน
4. นักเรียนชาวบ้าน	47	คน
รวม	59	คน

วัตถุประสงค์กิจกรรมเวที

1. เพื่อติดตามหนุนเสริมการทดลองการใช้หลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์
2. เพื่อได้ทราบปัญหาอุปสรรคการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหลักสูตรเหมาะกับเพศกับวัย
3. เพื่อได้แนวทางการพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมกับพื้นที่

เทคนิควิธีการกระบวนการเครื่องมือที่ใช้ในเวที

1. กระบวนการกลุ่มโดยเป็นฐานแบ่งกลุ่ม
2. ใช้กระดาษฟลิปชาร์ตในการจดบันทึกข้อความ
3. สนทนา อภิปราย บรรยาย สาธิต
4. ปฏิบัติจริงตามสภาพจริง เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
5. เอกสารประกอบเวที หนังสือ เทคนิค เกษตรอินทรีย์ จำนวน 50 เล่ม

บทบาทหน้าที่

- | | | |
|----------------|---------|--|
| 1. นายสังเวียน | ดวงสุภา | ทำหน้าที่ประสานงานอำนวยความสะดวกในเวที |
|----------------|---------|--|

2. นาย ชนสาร	พรมรัตน์	งานธุรการ เอกสารข้อมูล บันทึกภาพ
3. นาย รส	สังข์สุทธิ	บันทึกข้อมูลถอดข้อมูล ผู้ช่วยเวที
4. นาง เทียมจันทร์	ดวงสุภา	ตรวจสอบพิมพ์งานถอดข้อมูล
5. นางสาว พิน	โยธา	การเงิน ลงทะเบียน ส่งเอกสาร

ทรัพยากรบุคคล

1. นายปรีชา	วงศ์แสน	ผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนบ้านห้วยแม่สุริน
2. นายสมบูรณ์	คำสวัสดิ์	ครูบุคลากรการศึกษา ค.ส. 2 โรงเรียนบ้านห้วยแม่สุริน
3. นายบุญทวี	ศิลาภรณ์	ผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญด้านเกษตรอินทรีย์
4. นายวัลลภ	สุวรรณอาภา	ผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญด้านเกษตรอินทรีย์
5. นายสุวิทย์	วาริน	ผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญด้านเกษตรอินทรีย์
6. นายสมชาย	แซ่ตัน	ที่ปรึกษาโครงการวิจัยด้านการผลิตของใช้ในครัวเรือน

เทคนิคกระบวนการ

1. ใช้กระบวนการกลุ่ม
2. การสาธิต บรรยาย ทดลอง ปฏิบัติจริง อภิปราย
3. ใช้กระดาษฟลิปชาร์ตในการจดบันทึกข้อมูล

วิธีดำเนินการเนื้อหากระบวนการ

1. ทีมงานวิจัยรับลงทะเบียนแจกเอกสารผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนบ้านห้วยแม่สุริน แนะนำสถานที่กล่าวต้อนรับทีมงานวิจัยและทีมวิทยากรพร้อมแนะนำทีมงานวิจัยและทีมวิทยากรให้นักเรียนและชาวบ้านที่เข้าร่วมเวทีได้รู้จัก

2. นักวิจัยและทีมงานวิจัยทีมวิทยากรได้ปฐมนิเทศนักเรียนแนะนำทีมวิทยากรประจำฐานแจ้งวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ทราบพร้อมแบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็น 4 กลุ่ม หรือฐานการเรียนรู้สรุปได้ดังนี้คือ.

ฐานที่ 1 ผลิตหัวเชื้อชีวภาพและปุ๋ยหมักชนิดต่างๆ วิทยากรประจำฐานคือ คุณวัลลภ สุวรรณอาภา และคณะ

ฐานที่ 2 เตรียมแปลงถาวรการเตรียมดิน วิทยากรประจำคือ คุณบุญทวี ศิลาภรณ์ และ คุณลุง รส สังข์สุทธิ

ฐานที่ 3 ผลิตของใช้ในครัวเรือน อาทิ เช่น สบู่ แชมพู น้ำยาล้างจาน ยาหม่องขี้ผึ้งสมุนไพร การเพาะ



ทุกการเรียนรู้ ล้วนมาจากการปฏิบัติจากสถานที่จริง

ถั่วออก เป็นต้น วิทยาการประจำฐานคือ คุณ สมชาย แซ่ตัน และคณะ

ฐานที่ 4 การขยายพันธุ์ การตอนกิ่ง การติดตา การทาบกิ่ง การปักชำ การเสียมกิ่ง
วิทยาการประจำฐาน คือ คุณ สุวิทย์ วาริน และคณะ

1. นักเรียนแต่ละฐานสรุปบทเรียนแต่ละฐานแล้วบันทึกการเรียนรู้ประจำวัน วิทยาการ
ตอบคำถามเสนอแนะบทเรียนเพิ่มเติมพร้อมมอบหมายภารกิจวันต่อไป
2. นักเรียนเข้าแถวเคารพธงชาติและทำกิจกรรมประจำวันของโรงเรียนภาคเช้า
ตามปกติแล้วนักเรียนมารวมกลุ่มหมุนเวียนไปตามฐานการเรียนรู้ที่ได้แบ่งเอาไว้
โดยหมุนเวียนสลับเปลี่ยนกันไปให้ผู้เรียนเลือกเรียนได้ตามความสนใจของผู้เรียน
3. นักเรียนได้หมุนเวียนเรียนจนครบทุกฐานแล้ว เป็นช่วงวิทยาการสรุปบทเรียนและ
ตอบข้อซักถามของผู้เรียนและเพิ่มเติมโดยวิทยาการแต่ละท่านได้เสริมเพิ่มเติม
ให้กับนักเรียน
4. ผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนบ้านหัวแม่สุริน นายปรีชา วงศ์แสน ได้
กล่าวสรุปปิดเวทีพร้อมทั้งกล่าวขอบคุณทีมงานวิจัยและทีมวิทยาการพร้อมมอบ
ของขวัญที่ระลึกให้กับทีมวิจัยและทีมวิทยาการเดินทางกลับภูมิลำเนาโดยสวัสดิ
ภาพ

ผลกระทบความคาดหวังผลสำเร็จของเวที

1. ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายสนุกสนานกับกิจกรรม ที่ได้ลงมือปฏิบัติจริง
แต่มีข้อจำกัดเรื่องระยะเวลาด้วย เงื่อนไข ของงานวิจัยและกิจกรรม จะต้องเป็นเรื่องโรงเรียนครูที่จะจัด
กิจกรรมเรียนให้ผู้เรียนให้สืบเนื่องต่อไป
2. ครูบุคลากรทางการศึกษามีข้อจำกัดและมีการปฏิบัติงานนอกจากกิจกรรมการเรียนการสอน มี
ครู 2 คนคือนักเรียน 100 คนมีผลกระทบต่อการบริหารจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน
3. มีข้อจำกัดเรื่องของพื้นที่การเดินทางช่วงฤดูฝนลำบากในการติดต่อสื่อสารกันระหว่าง
ทีมงานวิจัยกับสถานศึกษา
4. บุคลากรทางการศึกษายังขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องเกษตรอินทรีย์สืบเนื่องจากการมีการ
โยกย้ายบุคลากรบ่อย ๆ จะต้องมีการอบรมเพิ่มเติมอยู่เป็นระยะ ๆ

ข้อค้นพบในเวที

ในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพชาวบ้านยังประกอบอาชีพดั้งเดิมอยู่ มีพืชหลากหลายชนิดที่
สามารถนำมาสกัดทำสารขับไล่แมลงได้อาทิเช่น ต้นชะแยง ลักษณะลำต้นเป็นยางสีขาว มีคุณสมบัติ
กำจัดแมลงได้และชุมชนยังดำรงชีพดั้งเดิมอยู่ อาทิเช่น ระบบการทำไร่หมุนเวียนที่มีพันธุกรรมพืชที่
หลากหลายและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมไม่ใช้สารเคมีทางการเกษตร

4) เวทีสรุปผลการดำเนินงานวิจัยช่วงที่ 3 ผู้ชุมชน

สถานที่ โรงเรียนพุทธเกษตรชุมชน หมู่ที่ 1 ตำบลขุนขม อำเภอชุม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

วันที่ 25 ตุลาคม 2548

ผู้เข้าร่วมเวที

1. ทีมงานวิจัย	5 คน
2. ผู้รู้เชี่ยวชาญ	10 คน
3. ผู้นำชุมชนชาวบ้าน	20 คน
รวม	35 คน

วัตถุประสงค์กิจกรรมของเวที

1. เพื่อสรุปผลการดำเนินงานวิจัยและความก้าวหน้าการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น
2. เพื่อแลกเปลี่ยนรับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอจากที่ประชุม
3. เพื่อได้ข้อมูลเพิ่มเติมบางส่วนที่ขาดหายไปจากเวทีให้สมบูรณ์

เทคนิควิธีการกระบวนการเครื่องมือที่ใช้ในเวที

1. ใช้กระดาษขีปชาร์จดบันทึกข้อมูล
2. ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม
3. ใช้กระบวนการวิพากษ์ วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตรวจสอบข้อมูลที่สมบูรณ์

บทบาทหน้าที่ของทีมงาน

1. นายสังเวียน	ดวงสุภา	ดำเนินรายการกระบวนการ
2. นายธนสาร	พรมรัตน์	ธุรการเอกสาร , เก็บภาพ
3. นายรส	สังข์สุทธิ์	ถอดบันทึกข้อมูล , สรุปข้อมูล
4. นางเทียมจันทร์	ดวงสุภา	พิมพ์งาน , ตรวจสอบ
5. นางสาวพิน	โยธา	การเงิน , ลงทะเบียน

ทรัพยากรบุคคล

1. นายเจริญ	ศรีโพธา	นักวิชาการเกษตรสำนักงานพัฒนาที่ดิน
2. นายชนัด	ชมสนัด	เจ้าหน้าที่หน่วยอนุรักษ์ดินน้ำแม่สะมาด
3. นายวุฒิไกร	บุตรหลวง	หัวหน้าสถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดแม่ฮ่องสอน

การจัดเวที / กระบวนการ

1. นักวิจัยและทีมงานได้นำเสนอผลงานในช่วงที่ 1 – 3 ให้ที่ประชุมได้ทราบถึงกระบวนการจัดทำหลักสูตร ช่วงแรก เดือนกรกฎาคม 2546 – ธันวาคม 2546 ได้ทำอะไรบ้าง ช่วงที่ 2 เดือนเมษายน 2547 - กันยายน 2547 ได้ดำเนินการอะไรบ้างมีปัญหาอุปสรรค อะไรบ้าง ช่วงที่ 3 เดือนพฤศจิกายน 2547 – เมษายน 2548 สรุปภาพปัญหาอุปสรรค

2. ร่วมกันเสนอแนะวิเคราะห์เนื้อหาสาระของหลักสูตร ว่าสอดคล้องกับสภาพปัญหาของ ผู้เรียนและชุมชนหรือไม่

3. ในที่ประชุมได้เสนอแนวทางการนำหลักสูตรนำไปสู่การปฏิบัติและนำไปขยายผลใน โรงเรียน หลังจากที่ได้นำไปสู่โรงเรียนทดลองนำร่อง 6 โรงเรียน น่าจะขยายสู่โรงเรียนอื่นที่สนใจอีก ให้มากกว่านี้

ข้อเสนอแนะในเวทีและข้อค้นพบ

1. ควรจะปลูกฝังแนวคิดเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียง และคุณลักษณะค่านิยมอันพึงประสงค์

2. น่าจะมีข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมค่านิยมอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

3. หน่วยงานองค์กรท้องถิ่น หน่วยงานด้านการศึกษาคงจะสนใจ ตระหนักเรื่องหลักสูตร ท้องถิ่นด้านเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของด้านเศรษฐกิจ ตั้งแต่เริ่มเกิดจนกระทั่งตาย ประการ สำคัญการนำหลักสูตรเข้าสู่โรงเรียน ควรจะกระตุ้นส่งเสริมให้ ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ครูควรเลือก เนื้อหาให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

4. เปิดโอกาสให้นักเรียนเล่าถึงสิ่งที่ได้ปฏิบัติ แลกเปลี่ยนกันอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ครู ควรส่งเสริมให้กำลังใจให้คำแนะนำและช่วยเหลือตามความเหมาะสม ครูควรติดตามผลการปฏิบัติของ ผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งเห็นว่าผู้เรียนเกิดความเคยชินในการปฏิบัติหรือสามารถปฏิบัติได้จนเป็น อัตโนมัตินៃการทำงาน

ผลกระทบหรือความคาดหวังของเวทีหรือผลสำเร็จของเวที

จากการที่ได้นำเสนอผลงานวิจัย ช่วงที่ 1-3 ได้ความสนใจทั้งหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ที่ เกี่ยวข้องเป็นอย่างดี อย่างเช่น องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น หน่วยงานการศึกษา ตลอดจนชาวบ้าน ได้ให้ความตระหนัก ความเข้าใจถึงกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมในการกำหนด และมีส่วนร่วมใน การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ไม่ใช่เป็นหน้าที่เฉพาะหน่วยงานทางการศึกษาเท่านั้น ชุมชนเองจะเข้ามา มีส่วนกำหนดหลักสูตรด้วย

จากการวิจัยน่าจะพบว่า ได้เกิดกระบวนการคิดเห็นถึงกระบวนการ , เห็นตัวตน เนื้อหา หลักสูตร รูปเล่มนั้นเป็นส่วนประกอบเท่านั้น ที่จะเป็นกัมภีร์ให้เป็นแนวทางเดินสู่เป้าหมายของ วัตถุประสงค์ ปลายทางของหลักสูตรเท่านั้น สรุปว่าคนในชุมชนมีความต้องการเรียนรู้ในเรื่องเกษตร อินทรีย์ สำหรับชาวบ้านควรจะเป็นหลักสูตรระยะสั้น ๆ และสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ได้

กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและแลกเปลี่ยนกันบ่อย ๆ เกิดการถ่ายโยงองค์ความรู้และภูมิ ปัญญาสู่ชุมชน

มีหน่วยงานที่สนับสนุนอย่างจริงจัง เป็นการเพิ่มศักยภาพของชุมชน เป็นการส่งเสริมพัฒนา ด้านอาชีพและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน และสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอีกด้วย

บทที่ 4

ผลการดำเนินงานวิจัยในเชิงเนื้อหา

เมื่อพิจารณาตามวัตถุประสงค์งานวิจัย ผลการดำเนินงานเชิงเนื้อหาที่เกิดจากกระบวนการทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตามรายละเอียดในบทที่ 3 เนื้อหาที่ได้ ประกอบด้วย

- 4.1) สถานการณ์เกษตรอินทรีย์อำเภอขุนยวม
- 4.2) ปัญหาด้านการเกษตรอำเภอขุนยวม
- 4.3) องค์ความรู้/ ผู้รู้ ด้านเกษตรอินทรีย์อำเภอขุนยวม
- 4.4) หลักสูตรเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสมต่อชุมชนของอำเภอขุนยวม

รายละเอียดของเนื้อหา ในบทที่ 4 นี้ จะนำเสนอเฉพาะ ข้อที่ 5.1) – 5.3) เท่านั้น ส่วนข้อที่ 5.4) จะยกนำเสนอเป็น บทที่ 5

4.1 สถานการณ์เกษตรอินทรีย์อำเภอขุนยวม

การขับเคลื่อนงาน อดีต-ปัจจุบัน

การขับเคลื่อนงานด้านเกษตรกรรมยั่งยืน อ.ขุนยวม เป็นการทำงานร่วมกันเชิงบูรณาการระหว่างผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน โดยมีพัฒนาการอย่างเป็นขั้นตอน ดังนี้ (อรุณี เวียงแสง, การจัดการความรู้เกษตรยั่งยืนอ.ขุนยวม,2549)

ในปี 2541-43 ภาครัฐ โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้สนับสนุนเกษตรกร ผ่านโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ (จำนวน 95 รายทั้งจังหวัด) สำหรับอำเภอขุนยวมได้รับการสนับสนุน จำนวน 2 รายได้แก่ นายบุญทวี สีลามณี บ้านเมืองปอน ต.เมืองปอน และนายนายปัญญา พินทอง บ้านค้อแพะ ต.แม่เงา ซึ่งเป็นอำเภอที่ได้รับการสนับสนุนน้อยที่สุด (จาก 6 อำเภอที่ได้รับการสนับสนุน)

ปี 2542 องค์การภาคประชาชน และผู้สนใจด้านเกษตรยั่งยืนนำโดยคุณพัฒนา ไชยพันธ์ ได้ก่อตั้งศูนย์ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาขึ้นที่บ้านหนองป่าก่อ ต.ขุนยวม โดยมีสมาชิกและกรรมการ จำนวน 14 คน มีกิจกรรมหลัก คือ จัดทำแปลงสาธิตเกษตรอินทรีย์ จำนวน 6 ไร่ การฝึกอบรมขยายองค์ความรู้เกษตรอินทรีย์ และได้ดำเนินกิจกรรมมาจนถึงปัจจุบัน

ปี 2543 โครงการลุ่มน้ำยม สนับสนุนกิจกรรมด้านเกษตรยั่งยืน จำนวน 19 หมู่บ้าน ในเขตตำบลแม่ข่มน้อย และตำบลแม่ฮูด กิจกรรมหลักได้แก่ การอบรมเทคนิค กระบวนการ เพื่อลด ละ เลิกการใช้สารเคมี การส่งเสริมอาชีพ เช่น ธนาคารโค กระบือ และการประสานความร่วมมือการจัดการทรัพยากร โดยองค์กรประชาชน

ปี 2544 มีการก่อตั้งเครือข่ายเกษตรทฤษฎีใหม่ขึ้น จากฐานงานปี 2541(โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่) โดยมีสมาชิกแรกตั้ง จำนวน 38 ครอบครัว กระจายอยู่ใน 4 ตำบล คือ ต.แม่ฮูด ต.เมืองปอน ต.แม่

เงา และต.ขุนยวม มีการบริหารจัดการตนเองในรูปคณะกรรมการ มีกฎ ระเบียบของกลุ่มที่ชัดเจน ปัจจุบัน (2549) เปลี่ยนชื่อเป็น “เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก อ.ขุนยวม”

ปี 2545 กองทุนเพื่อสังคม (SIF) ให้การสนับสนุนงบประมาณแก่เครือข่ายเกษตรทฤษฎีใหม่โดยมีกิจกรรมด้านการตลาดเป็นหลัก ขณะนี้ เครือข่ายฯ มีกิจกรรมที่หลากหลายโดยได้รับการสนับสนุนหลักจาก พอช. งานที่กำลังเข้มข้น คือการพัฒนาฟาร์มต้นแบบ และการอนุรักษ์พัฒนาพันธุ์กรรมพืช โดยทำร่วมกับ สกว.แม่ฮ่องสอน และศูนย์ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนา เป็นหลัก

ปี 2544 – 49 สกว.แม่ฮ่องสอน ให้การสนับสนุนทุนวิจัยแก่ชุมชน ในประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืน จำนวน 4 โครงการ ซึ่งเป็นฐานสำคัญในการสร้างคน สร้างความรู้ เพื่อการขับเคลื่อนงาน นอกจากนี้ยังมีโครงการส่งเสริมงานวิจัยเกษตรกรรมยั่งยืน ที่มีกิจกรรมทบทวนการทำงานอย่างต่อเนื่อง ระหว่างปี 2545-46 จนเกิดเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจ.แม่ฮ่องสอนขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ 2546

ปี 2546-49 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สนับสนุนทุนวิจัยแก่เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก 1 โครงการ และสนับสนุนการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์เครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดรวมงบประมาณกว่า 2 ล้านบาท ดำเนินงานใน 3 แผนยุทธศาสตร์ อีกทั้งมีการจัดจ้างเจ้าหน้าที่ประจำจำนวน 3 คน ซึ่งมีสำนักงานอยู่ที่อำเภอขุนยวม

ปี 2547-48 เป็นช่วงที่มีสิ่งต่าง ๆ ลงมาเติมเต็มกระบวนการทำงานร่วมกันจากหลายฝ่าย เช่น

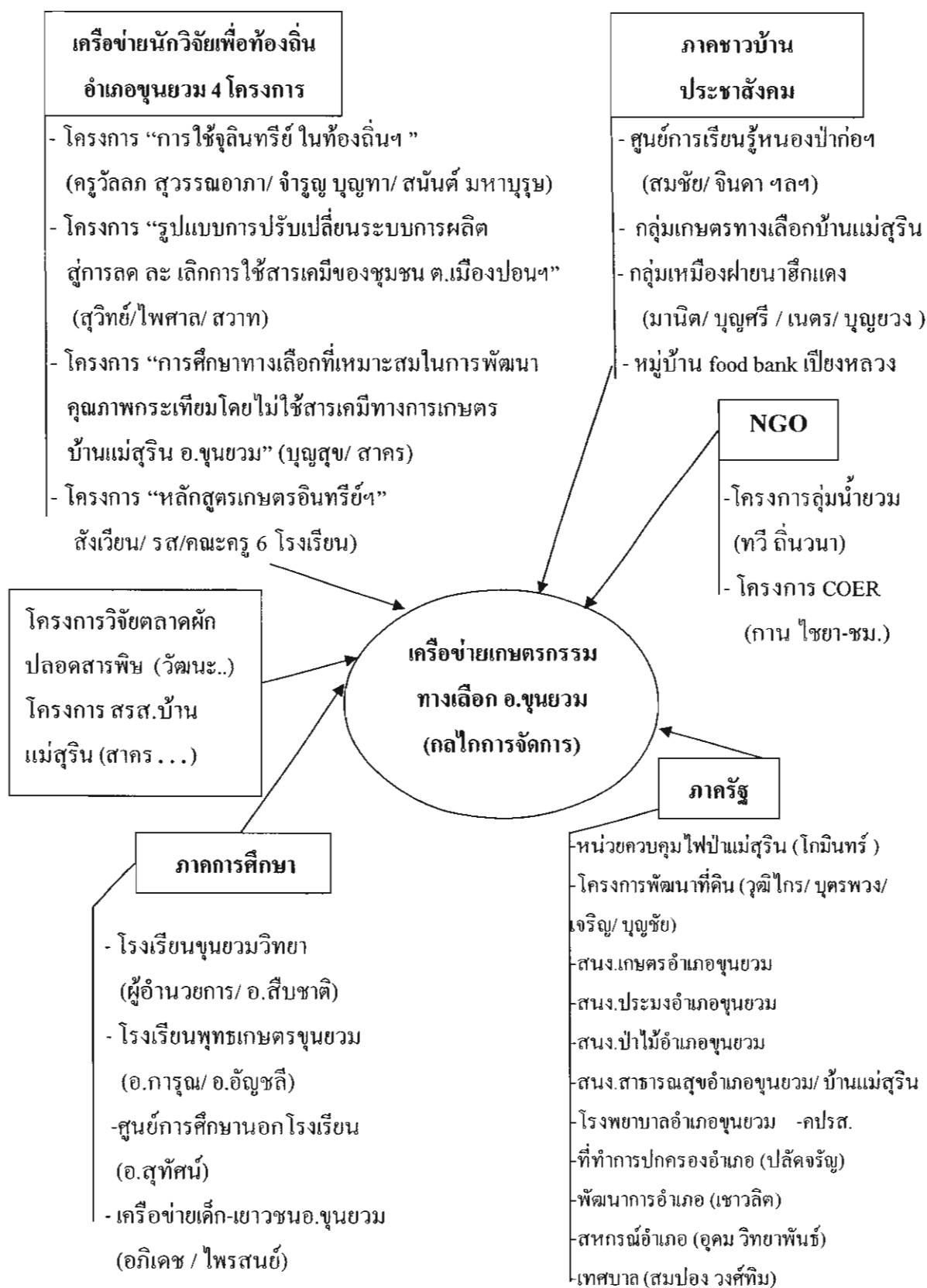
- โครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) สนับสนุนทุนแก่บ้านแม่สุริน ในการพัฒนาพื้นที่รูปธรรม และการสร้างนักจัดการความรู้ ในชุมชน
- โครงการชีวิตสาธารณะและท้องถิ่นน่าอยู่ มีกิจกรรมถอดบทเรียนฟาร์มต้นแบบเกษตรยั่งยืนอำเภอขุนยวม เพื่อการสื่อสารสาธารณะ
- กรณีศึกษาด้าน “ความรู้และการจัดกระบวนการเรียนรู้เกษตรกรรมยั่งยืน” เป็นการถอดประสบการณ์เพื่อสื่อสารสาธารณะในงานสมัชชาเกษตรทางเลือกประเทศไทย (พย.47)
- โครงการกู้คืนฟ้าประชาเป็นสุข ได้รับการสนับสนุนจาก สสส. ผ่านเครือข่ายกลไกกรมไว้สารพิษ โดยใช้ศูนย์ฝึกอบรมบ้านหนองป่าก่อเป็นสถานที่ดำเนินการ ฯลฯ

ปี 2548- 50 ฝ่ายเกษตร สกว.กรุงเทพ ได้สนับสนุนโครงการวิจัย 1 โครงการ เรื่อง “การจัดการตลาดผักปลอดสารพิษที่เหมาะสมและเป็นธรรมในช่วงการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตสู่เกษตรกรรมยั่งยืน เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน” ภายใต้การสนับสนุนงบจาก ศดจ.

ณ ปัจจุบัน ส่วนต่าง ๆ ที่เข้ามาสนับสนุน มีการแบ่งบทบาทกันอย่างชัดเจน ผ่านการติดตั้งระบบประเมินผลแบบมีส่วนร่วม โดยมีเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก อ. ขุนยวม เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนงาน

ภาพที่ 6 โครงข่ายการทำงานร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องด้านเกษตรยั่งยืน

ที่มา ปรับปรุงจาก อรุณี เวียงแสง, รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการสังเคราะห์งานวิจัยฯ, 2548



คำนิยามเกษตรยั่งยืนของคนชนวน

เกษตรยั่งยืน คือ “การเกษตรที่ไม่สร้างผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม มีวิถีชีวิตที่ดีงาม – สอดคล้องกับธรรมชาติ โดยใช้เทคนิคที่เอื้อต่อการผลิตที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นสำคัญเพื่อความเป็นไท และ มองโลก มองชีวิตแบบองค์รวม ไม่เบียดเบียน”

เป็นไท หมายถึง พึ่งตนเอง ทั้งปัจจัยภายใน ภายนอก ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับการดำเนินชีวิตแบบชาวบ้าน โดยพึ่งปัจจัยภายนอกน้อยที่สุด รวมถึงวิถีชีวิตที่อาศัยธรรมชาติ มีความพอเพียง ไม่เกิดผลกระทบสู่ส่วนต่าง ๆ การทำการเกษตรและการดำเนินชีวิตที่ตัดวงจรความเป็นทาส ทุกกระบวนการผลิตต้องใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติเป็นหลัก มีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นมาแต่โบราณ ผสมผสานกับความรู้ใหม่ โดยไม่ใช้สารเคมี (อรุณี เวียงแสง, 2548(อ้างแล้ว)

ปัจจัยที่เอื้อ และขัดขวางต่อการขับเคลื่อนเกษตรกรรมยั่งยืน อ.ขุนยวม

ปัจจัยเอื้อ

ผลการสังเคราะห์ข้อมูลมีสอง การจัดเวทีระดมความคิดในโอกาสต่าง ๆ พบว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนเกษตรกรรมยั่งยืน หรือศักยภาพและทุนเดิมในพื้นที่ มีดังนี้

- 1) มีกลุ่มเครือข่ายภาคประชาสังคม สนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ทั้ง หน่วยงานประชาสังคม และองค์กรชาวบ้าน และหน่วยงานภาครัฐ
- 2) ระบบการผลิตที่ยังเป็นแบบดั้งเดิมอยู่มาก ยังมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในกระบวนการผลิต+ ประยุกต์ เช่น ประเพณีเรียกขวัญข้าว มีการผลิตแบบหลากหลาย ผสมผสาน และมีตลาดรองรับผลผลิตระดับหนึ่ง
- 3) ภูมิอากาศ เนื่องจากเป็นพื้นที่โล่งจึงทำให้อากาศถ่ายเทสะดวก และยังมีฝนตกต้องตามฤดูกาล
- 4) สภาพทรัพยากรธรรมชาติ ยังมีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ มีน้ำที่สมบูรณ์และหลายสาขา ดินสภาพดีและสมบูรณ์ และยังมีอ่างเก็บน้ำ เหมืองฝาย
- 5) สังคม วัฒนธรรม มีการรวมกลุ่ม / องค์กร/ เครือข่าย ที่มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งความเจริญยังมีไม่มาก (ใช้วิถีดั้งเดิมอยู่)

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค/ ตัวขัดขวางเกษตรกรรมยั่งยืน

เรียงตามลำดับความสำคัญสรุปได้ดังนี้

- งบประมาณในการสนับสนุน (น้อย)
- ความเชื่อมั่นของผู้บริโภค(ยังไม่เชื่อว่าปลอดภัย)

- ค่านิยมในการบริโภค (ชอบกินของสวยงาม ฟุ่มเฟือย)
- ขาดการวิเคราะห์ผลกระทบจากการใช้สารเคมีต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาว (การมองแบบองค์รวม)
- นโยบายขององค์กรรัฐ (ทำเพื่อหวังผลประโยชน์)
- เกษตรกรติดคอบายมุข ทำให้เกิดผลกระทบหลายด้าน (สิ่งแวดล้อม, การพนัน, เทียวกลางคืน, เกียจคร้าน)
- มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยวซ้ำซาก (ดินเสื่อม, ขาดธาตุอาหาร)
- ขาดพื้นที่ทำกินของตนเอง (เสียค่าเช่า, ไม่สามารถวางแผนผลิตระยะยาวได้)
- ขาดการประชาสัมพันธ์ แนวคิด หลักการเกษตรยั่งยืน และผลกระทบที่เกิดจากการทำเกษตรสมัยใหม่
- ผู้นำชุมชน (ไม่เป็นแบบอย่างที่ดี ในการศึกษา สนับสนุนให้ความรู้)
- ความโลภของมนุษย์ (ไม่รู้จักพอ, ทำลายทุกอย่างเพื่อเงิน)
- เกษตรยั่งยืนเห็นผลช้า (ในระยะแรก) เกษตรกรหมดกำลังใจที่จะทำอย่างต่อเนื่อง
- ขาดสถาบันส่งเสริมองค์ความรู้ด้านเกษตรกรรมยั่งยืน
- เกษตรกรส่วนใหญ่เน้นการปลูกเพื่อขาย (ลืมอุดรายจ่าย)
- เกษตรกรยังมีหนี้สิน จึงยังไม่อยากเสี่ยงมาทำเกษตรยั่งยืน

วิสัยทัศน์ เกษตรกรรมยั่งยืนอำเภอขุนยวม

มีการระดม วิสัยทัศน์ (ภาพฝัน) เกษตรกรรมยั่งยืนขึ้น Mind Map แล้วเลือก วิสัยทัศน์ที่ตรงใจที่สุด หัวข้อและประเด็นที่ถูกเลือกเรียงตามความสำคัญ สรุปได้ดังนี้

**** ผลผลิตปลอดภัย ทุกชีวิตปลอดภัย ใช้ปุ๋ยชีวภาพขยายโรงเรียนเกษตรอินทรีย์ มีทายาทยุคเกษตร
ขุนยวมเป็นของเกษตรอินทรีย์ถ้วนหน้า ****

การขยายผลลูกให้ความสำคัญเป็นพิเศษ โดยเฉพาะการจัดให้มีโรงเรียนเกษตรอินทรีย์ เชื่อมโยงถึงสร้างยุวเกษตร (ทายาท) เพื่อเป็นฐานสู่เป้าหมาย เป็นเกษตรอินทรีย์ถ้วนหน้าอำเภอขุนยวม เป็นการมองภาพใหญ่เป็นองค์รวม มองถึงผลผลิตปลอดภัย ผู้บริโภคปลอดภัย ฟังตนเองได้ ไร้สารพิษ (ปลอดคอบายมุข) ยังมีประเด็นรองคือการคมนาคม เทคนิคทันสมัย การเป็นชุมชน/ฟาร์มต้นแบบ

กลไกการขับเคลื่อนเกษตรยั่งยืนอำเภอขุนยวม

1.บทบาทของกลไกอำเภอ

- กำหนด ทิศทาง แนวทางการทำงานร่วมกันในการขับเคลื่อนงานเกษตรกรรมยั่งยืนในอำเภอขุนยวม
- ประสานแผนงานของแต่ละองค์กรร่วมกันแบบ “บูรณาการ” ทั้งด้านพื้นที่ ด้านคนทำงาน ด้านกลุ่มเป้าหมาย และด้านงบประมาณ

- ผลักดันประเด็นร่วม เพื่อให้อำเภอขุนยวมเป็นเกษตรอินทรีย์ถ้วนหน้า
 - หลักสูตรท้องถิ่น เกษตรกรรมยั่งยืน
 - เทคนิคทางเลือก
 - ตลาดเชิงรุก / องค์กรผู้บริโภค
- ติดตามช่วยเหลือกันและกันของทุกเครือข่าย

2. เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก อ.ขุนยวม กลไกหลักในการเคลื่อนไหวงาน

ความเป็นมาของเครือข่าย

เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก อ.ขุนยวม ถือว่าเป็น “กลไกการจัดการ” หลัก ที่จะรวมพลังผู้คนให้มีการสร้างความรู้ในท้องถิ่น ผ่านงานวิจัย และงานพัฒนา ที่ได้รับการสนับสนุนตลอดช่วง 4 ปี ที่ผ่านมา รวมถึง การเกาะเกี่ยวความรู้จากที่ต่าง ๆ มาปรับใช้ ผ่านการเชื่อมโยงเครือข่ายที่มีแนวทางเดียวกัน ทั้ง โสงฮอมพญาล้านนา เครือข่ายเกษตรทางเลือกนอกพื้นที่ เครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่พยายาม “จัดการองค์ความรู้เกษตรยั่งยืน” เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดร่วมกันไว้

มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายวิธีการ ที่จะยกระดับองค์ความรู้ระหว่างผู้คนที่หลากหลายที่เกาะเกี่ยวกันอยู่ สู่ความชัดเจนร่วมกัน ทั้ง เกษตรกร เครือข่ายระดับต่าง ๆ ภาครัฐ และพี่เลี้ยง ผ่านเวทีหลายระดับ ไม่ว่าจะเป็น เวทีสาธารณะเกษตรยั่งยืนระดับจังหวัด เวทีระดับอำเภอ เวทีเครือข่าย เวทีในโครงการวิจัย เพราะประเด็นที่



วิถีแบบเกษตรปลอดสาร

ต้องเกี่ยวพัน เชื่อมโยง สู่เป้าหมายนั้นมีความซับซ้อนหลากหลาย จากระดับฟาร์มถึงระดับโลกและจักรวาล ความรู้ที่ต้องสร้าง ถอด ปลูก คลุกเคล้า ถูสาร ก็มีตั้งแต่ จากเมล็ดพันธุ์ ถึงการตลาด ที่ต้องใช้ทั้งความรู้ด้านเทคนิค วิธีการ ทักษะ และจิตวิญญาณที่ไม่สามารถอยู่ได้อย่างโดดเดี่ยว แต่จะต้องไปเชื่อมโยงความรู้อื่น ๆ ประเด็นที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นประเด็นที่ต้องเรียนรู้ไปตลอดชีวิต เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสุดท้าย คือ เกษตรกรส่วนใหญ่สามารถปรับเปลี่ยนระบบการผลิตได้ทั้งระบบ ซึ่งมีอาจกำหนดเวลาการขับเคลื่อนงานได้ในขณะนี้ (อรุณี เวียงแสง และบุญสุข เตือนขวัญ, 2547)

องค์กรที่เป็นสมาชิกเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก อ.ขุนยวม มาจากกลุ่มเกษตรกร และองค์กรเครือข่ายต่างๆ ในพื้นที่อำเภอขุนยวม เช่น

- เครือข่ายเกษตรทฤษฎีใหม่ ก่อตั้งเมื่อปี 2542 มีสมาชิก 38 คน
- กลุ่มเหมืองฝายนาฮักแดง ก่อตั้งเมื่อปี 2500 มีสมาชิก 42 ครอบครัว
- กลุ่มเกษตรทางเลือกบ้านแม่สุริน ก่อตั้งเมื่อปี 2544 สมาชิก 48 คน
- โรงเรียนพุทธเกษตร ก่อตั้งเมื่อปี 2531 มีสมาชิกโรงเรียน 168 คน
- ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนา ก่อตั้งเมื่อปี 2542 มีสมาชิก 14 คน
- โครงการลุ่มน้ำขวม ก่อตั้งปี 2543 พื้นที่ 2 ตำบล 19 หมู่บ้าน
- โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นเกษตรยั่งยืน 5 โครงการ
- ศูนย์ควบคุมไฟฟ้าแม่สุริน ก่อตั้งปี 2542
- โครงการพัฒนาที่ดินตามพระราชดำริ ตั้งปี 2539
- กลุ่มเกษตรกรรมทางเลือก ชนเผ่าม้งบนพื้นที่สูง บ้านปางตอง ต. แม่ฮูกอ

การจัดการบริหารเครือข่าย กลไกการขับเคลื่อน

การบริหารจัดการเครือข่ายใหญ่นั้น จำเป็นต้องมีโครงสร้างและผู้ประสานงานหลัก ในการทำงานที่เป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง เพื่ออำนวยความสะดวกในการเชื่อมประสานกันในระหว่างกลุ่มดังนั้นจึงมีการจัดตั้งผู้ประสานและศูนย์ประสานงานเครือข่าย ณ. บ้านเลขที่ 630/6 ม. 1 ต. ขุนยวม อ. ขุนยวม จ. แม่ฮ่องสอน 58140 โทร. 01-9509754 และ 06-1838013

ส่วนการบริหารจัดการด้านแผนงาน/ กิจกรรมหรืองบประมาณของเครือข่ายนั้น ใช้เวทีประชุม แลกเปลี่ยน ระดมความคิดเห็นเป็นหลักในการพิจารณาการดำเนินงานของเครือข่าย

3. ด้านองค์กรพี่เลี้ยง

มี 2 ระดับคือองค์กรพี่เลี้ยงงานพัฒนา และงานวิจัย ซึ่งจะมีบทบาทที่ชัดเจนในการหนุนเสริมเครือข่าย โดยมีศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.แม่ฮ่องสอน และศูนย์ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนา เป็นแกนหลักในการหนุนเสริมเครือข่าย โดยมีรูปแบบการหนุนเสริม ดังนี้

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.แม่ฮ่องสอน

- สนับสนุนในเรื่องการสร้างความรู้ ผ่านทั้งงานวิจัยและงานพัฒนา โดยเอื้อให้เกิดเวทีวิเคราะห์ปัญหาเป็นระยะ ๆ เพื่อกำหนดคำถามวิจัยสู่การบรรลุเป้าหมายของเครือข่าย
- เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัย เพื่อให้สามารถดำเนินโครงการให้บรรลุวัตถุประสงค์ ในเรื่องการสร้างคน การสร้างความรู้ การขยายผลงานวิจัยสู่การใช้ประโยชน์ในระดับต่าง ๆ



ทีมงาน Node ร่วมสนับสนุนใน
ฐานะพี่เลี้ยง ตั้งแต่เริ่ม จนจบ
กระบวนการวิจัย

- ร่วมสังเคราะห์ แปรรูปองค์ความรู้ เพื่อสื่อสารสาธารณะ ตามวัตถุประสงค์เฉพาะต่าง ๆ
- เชื่อมโยงองค์ความรู้ท้องถิ่นกับส่วนราชการ โดยร่วมจัดทำยุทธศาสตร์เกษตรกรรมยั่งยืนปี 2547 ในทุกอำเภอ โดยมีสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดสนับสนุนงบประมาณ
- เชื่อมโยงองค์ความรู้นอกพื้นที่ (วิชาการ) เพื่อเสนอเป็นทางเลือกแก่เครือข่ายในการปรับใช้
- ทำงานร่วมกับเครือข่ายฯ ตามแผนยุทธศาสตร์ผู้ว่า CEO ในโครงการ Food Bank ที่บ้านเปียงหลวง ต.แม่กิ๊ อ.ขุนยวม
- เป็นที่ปรึกษาเครือข่ายในงานวิจัย “การจัดการองค์ความรู้เกษตรยั่งยืนของเครือข่าย” ที่ได้รับการสนับสนุนจาก พอช. (ปี 2546-47 : 18 เดือน)

ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนา บ้านหนองป่าก่อ

- เป็นศูนย์สาธิตเกษตรอินทรีย์ในอำเภอขุนยวม และจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- เป็นที่ศึกษาดูงานสำหรับคนในเครือข่ายและผู้สนใจ
- เป็นศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ ทั้งด้าน เทคโนโลยีการผลิต แนวคิดหลักการ และวิถีชีวิตแบบเรียบง่ายตามแนวทางเกษตรอินทรีย์
- เป็นสถานที่ฝึกอบรมเกษตรอินทรีย์ สร้างวิทยากรชาวบ้าน และเครือข่ายสมาชิกผู้สนใจเกษตรอินทรีย์ ผ่านกระบวนการฝึกอบรม และการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง
- ร่วมกับเครือข่ายกิจกรรมไร้สารพิษแห่งประเทศไทย ฝึกอบรมเกษตรกร และยุวเกษตรกร

พี่เลี้ยง และหน่วยงาน หรือโครงการที่สนับสนุน อื่น ๆ มีดังนี้

1. โครงการวิจัย ส.ก.ว แม่ฮ่องสอน จำนวน 4 โครงการ ได้แก่
 - 1.1 การใช้จุลินทรีย์ในท้องถิ่นกับการยอมรับของเกษตรกร อ.ขุนยวม
 - 1.2 รูปแบบการปรับเปลี่ยนระบบการผลิต สู่การลด ละ เลิก การใช้สารเคมีของชุมชน ต.เมืองปอน อ.ขุนยวม
 - 1.3 การศึกษาทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาคุณภาพกระเทียม โดยไม่ใช้สารเคมีทางการเกษตร บ้านแม่สุริน อ.ขุนยวม
 - 1.4 กระบวนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกษตรอินทรีย์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชน อ.ขุนยวม
2. โครงการวิจัย ของ พ.อ.ช จำนวน 1 โครงการ ได้แก่ “การพัฒนาและเสริมสร้างกลไกการจัดการองค์ความรู้ในการขับเคลื่อน เกษตรยั่งยืนของเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดแม่ฮ่องสอน”
3. โครงการสังเคราะห์งานวิจัยเกษตรยั่งยืน สกว.สำนักงานภาค สังเคราะห์งานวิจัย 9 จังหวัดภาคเหนือตอนบน จ.แม่ฮ่องสอน และ อ.ขุนยวม

4. โครงการพัฒนากลุ่มน้ำยม ทำงานพัฒนาการใช้ที่ดินเชิงอนุรักษ์บนพื้นที่สูง จำนวน 19 หมู่บ้าน กิจกรรมหลักคือ สนับสนุนพันธุ์สัตว์แก่เกษตรกรเป้าหมาย การอบรมเทคนิคทางเลือกสู่การ ลด ละ เลิกการใช้สารเคมีทางการเกษตร
5. เครือข่ายคณะทำงานเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรชุมชน อ.ขุนยวม (คสช.) มีการเคลื่อนงานด้านเกษตรยั่งยืน ผ่านโครงการวิจัยชีวิตสาธารณะ และท้องถิ่นน่าอยู่ฯ และโครงการเชื่อมประสานการพัฒนาโดยมีพื้นที่เป็นตัวอย่าง
6. สำนักงานพัฒนาที่ดิน อ.ขุนยวม เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ ในหลายระดับ สนับสนุนองค์ความรู้ด้านการปรับปรุงบำรุงดิน ฯ
7. โครงการธนาคารอาหาร (foodbank) เป็นโครงการ ผู้ว่า CEO ปี 2547 – 2550 สนับสนุนหมู่บ้าน Food Bank จำนวน 12 หมู่บ้าน ทั้งจังหวัด ในปี 2547 และที่อำเภอขุนยวม จำนวน 1 หมู่บ้าน คือบ้านเปียงหลวง ต.แม่กิ๊ อ.ขุนยวม ซึ่งมีกิจกรรมบางส่วนที่ดำเนินการโดย สกว. แม่ฮ่องสอน ร่วมกับเครือข่ายเกษตรทางเลือก จำนวน 105,000 บาท ในปี 2547 เพื่อหนุนเสริมหมู่บ้านในเรื่องการศึกษา/ วิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม และการทำศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์

เนื้องานในการขับเคลื่อนด้านเกษตรยั่งยืน

- 1) ร่วมผลักดันกระบวนการวิจัยไปสู่การพัฒนา คือศึกษาเรียนรู้มีการทดสอบทดลองให้ได้องค์ความรู้ เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาการเกษตรในชุมชนต่อไป (การขยายผลองค์ความรู้)
- 2) สร้างความตระหนักในเรื่องของอันตราย ที่เกิดขึ้นจากการใช้สารเคมีต่อสุขภาพร่างกาย และชี้ให้เห็นถึงวิกฤติผลกระทบต่อชุมชน สังคมจากระบบกระแสทุนนิยมในปัจจุบัน
- 3) สร้างความตระหนักในคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีกระบวนการทบทวนร่วมกันของชุมชนท้องถิ่น หรือค้นหาศักยภาพหรือทุนทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อเป็นฐานในการแก้ปัญหา ที่พึ่งพาภายนอกให้น้อยลง เพื่อเป็นปัจจัยส่งเสริมหรือเอื้อให้เกิดการปรับเปลี่ยนสู่เกษตรยั่งยืนที่ได้ผล
- 4) พัฒนาศักยภาพและยกระดับ คน กลุ่ม องค์กร ให้มีความเข้มแข็ง และสามารถเป็นแบบอย่างให้กับที่อื่นได้
- 5) การสร้างวิทยากรชุมชนเพิ่มมากขึ้น
- 6) การพัฒนาฟาร์มต้นแบบเกษตรยั่งยืนที่หลากหลาย ครอบคลุมพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อเป็นตัวอย่างแก่เกษตรกร และเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน
- 7) พัฒนาการจัดการด้านการตลาด สร้างการยอมรับในการบริโภค
- 8) เชื่อมประสานหน่วยงาน และผู้เกี่ยวข้องในระดับต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน และผลักดันสู่แผนการพัฒนาของชุมชน สู่การนำไปปฏิบัติให้เป็นแนวทางเดียวกัน

- 9) ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลการดำเนินงานผ่านสื่อต่างๆ รวมถึงองค์ความรู้ของเครือข่ายสู่ชุมชนและสาธารณชนต่อไป

ยุทธศาสตร์เกษตรยั่งยืนอำเภอขุนยวม

อำเภอขุนยวมร่วมกับศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและเกษตรและสหกรณ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้ร่วมกันจัดทำยุทธศาสตร์เกษตรกรรมยั่งยืน อ.ขุนยวม โดยได้ระดมความคิดในการสรุปหาศักยภาพ / ทุนเดิม และปัจจัยเอื้อต่อการทำการเกษตรแบบยั่งยืนก่อน จึงได้ร่วมกันทำยุทธศาสตร์เกษตรยั่งยืนของ อ.ขุนยวม ออกมาโดยแบ่งเป็น 4 ด้าน คือ

1) ระบบการผลิต

- อนุรักษ์การผลิตแบบปลอดภัย
- พัฒนาฟาร์มต้นแบบ
- พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์
- สร้างมาตรฐานการผลิตเกษตรอินทรีย์
- การแปรรูป , เพิ่มมูลค่า
- การรวมกลุ่ม

2) การตลาด

- ร้านค้าชุมชน
- ตลาดสีเขียว
- ขยายตลาดสู่ชุมชนอื่น

3) ข้อมูล, ความรู้, สารสนเทศ

- ผลักดันให้เกิดหลักสูตรเกษตรอินทรีย์ระดับต่าง ๆ ทั้งในชุมชนและสถานศึกษา
- ศูนย์เรียนรู้ระดับตำบล , หมู่บ้าน
- ศึกษาวิจัย , ภูมิศึกษา
- อบรมเทคนิค – แนวคิดความยั่งยืน
- ประชาสัมพันธ์ , สื่อ
- ขยายผลหลักสูตร

4) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

- การจัดการป่า – ดิน – น้ำ – สัตว์ป่า โดยเน้นความยั่งยืน
- จัดตั้งอาสาอนุรักษ์ประมงประจำหมู่บ้าน
- ผลักดันป่าชุมชน (พ.ร.บ.)
- ถอดบทเรียนหมู่บ้านตัวอย่างด้านการอนุรักษ์

- จัดการทำกิน , ที่อยู่อาศัย
- การกำจัดขยะด้วยชีววิถี



เกษตรอินทรีย์ วิถีแห่งการ
พึ่งตนเอง อันพอเพียง



4.2 ปัญหาด้านการเกษตรอำเภอขุนยวม

การจัดเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากชุมชน 3 หมู่บ้าน ทั้งใช้แบบสำรวจและเวทีวิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูล (ตามกระบวนการในบทที่ 3) สามารถสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 6 วิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนพื้นที่วิจัย จากอดีต-ปัจจุบัน

อดีต	ปัจจุบัน
<u>1. ด้านเศรษฐกิจ</u> - มีการทำไร่ทำนา (ทำสวนไม่ค่อยมี) สมัยก่อนเป็นการทำไร่เพื่อยังชีพเลี้ยงตัวเอง - การทำไร่แบบหมุนเวียนปลูกข้าว ข้าวโพด ไร่เลี้ยงสัตว์ ปลูกพริก ปลูกแตงฟักทอง ผักอื่น ๆ หลายชนิดในไร่ - สภาพดินอุดมสมบูรณ์ไม่ใส่ปุ๋ยเคมีไม่ใช้ยาฆ่าแมลง - ใช้แรงงานในครัวเรือนและใช้แรงงานสัตว์มีการลงแขกช่วยกันภายในชุมชน	<u>1. ด้านเศรษฐกิจ</u> - มีการทำไร่ซ้ำที่เดิมสภาพจะต้องใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ซื้อเมล็ดจากภายนอกเช่น การทำไร่ข้าว สมัยก่อนปัจจุบัน ปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวปลูกเชิงพาณิชย์ มุ่งเพื่อการค้าขายต้องการผลผลิตมาก ๆ มีโรครบาดมากมีการใช้สารเคมีเพิ่มมากขึ้น
<u>2. ด้านสังคมศาสนาและวัฒนธรรม</u> ในอดีตไม่มีผู้นำทางการแต่มีผู้นำทางธรรมชาตินับถือผู้อาวุโสผู้รู้ผู้นำทางศาสนาและประเพณี - การเดินทางเดินด้วยเท้า ล้อเกวียน - ไม่มียาเสพติดและการลักขโมย - บ้านไม่มีการล้อมรั้ว มีความร่วมมือสามัคคีกันดี มีการนับถือผี นับถือศาสนาพุทธผู้คนช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่กันเหมือนพี่เหมือนน้อง มีอะไรแบ่งปันกันภายในชุมชน	<u>2. ด้านสังคมศาสนาและวัฒนธรรม</u> ปัจจุบันมีผู้นำทางการ เด็กสมัยใหม่เชื่อถือ คารา วัฒนธรรมทางตะวันตก วัฒนธรรมต่างชาติไม่นับถือผู้อาวุโสผู้ใหญ่ และผู้นำทางธรรมชาติ ปัจจุบันนับถือศาสนาคริสต์ - ใช้เครื่องทุ่นแรงแทนแรงงานสัตว์ - มีการจ้างแรงงาน (แรงงานอพยพ) - มีถนนสะดวก มีการใช้รถจักรยานยนต์ - มีขโมยเพิ่มมากขึ้น - มีการล้อมรั้วผู้คนไม่ไว้ใจกัน - เห็นแก่ตัว ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำ - ไม่มีความสามัคคี มองเห็นวัตถุเงินทองมากกว่าคุณค่าทางจิตใจ - มียาเสพติดมากขึ้น
<u>3. ด้านการศึกษา</u> - ในอดีต ไม่มีโรงเรียนและครู เด็กสมัยก่อนเรียนรู้จากพ่อ-แม่ พี่น้อง ตามวัดและผู้รู้ภายในชุมชน - ส่วนใหญ่เรียนรู้ด้านการประกอบอาชีพ ส่วนผู้หญิงด้านการดูแลครอบครัว ทอผ้า เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น รัฐสนับสนุนน้อยไม่ค่อยทั่วถึง	<u>3. ด้านการศึกษา</u> - ปัจจุบันมีโรงเรียน มีครูสอนในหมู่บ้าน การเรียนรู้จากพ่อ-แม่-ผู้รู้ชุมชนมีน้อย - ไม่มีเงินส่งลูกหลานไปเรียนนอกหมู่บ้านและต่างจังหวัดรัฐบาลมีการส่งเสริมให้เรียนสูง ๆ ขึ้น